

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav lingvistiky a ugrofinistiky

Studijní obor: hungaristika a ugrofinistika

Studijní program: filologie

PhDr. Evžen Gál

Konfrontační studium
českých a maďarských slovesných vazeb

Disertační práce

Vedoucí práce: doc. Dr. József Juhász, CSc.

PRAHA 2006

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Evžen Gál

Úvodem

Při volbě tématu disertační práce jsem byl inspirován svou pedagogickou praxí, přesněji řečeno poznáním, které jsem získal při výuce maďarštiny pro Čechy. Ačkoli gramatický systém maďarského jazyka lze zvládnout relativně snadno, tvořili často i pilnější žáci s poměrně rozsáhlou slovní zásobou chybné věty a dopouštěli se tzv. pragmalingvistických omylů. Postupem času se ukázalo, že vedle rozdílů frazeologických pramení tyto chyby nejčastěji z odlišnosti vazeb, zejména slovesných.

Vytvořit poměrně spolehlivý systém českých a maďarských slovesných vazeb se zdá být i na první pohled úkol náročný, zároveň ovšem i lákavý: vidina alespoň částečného systematizování slovesných vazeb v česko-maďarské relaci je lákavá nejen z hlediska téměř absolutní neprobádanosti daného problému, ale i svým pedagogickým významem, především pro posluchače hungaristiky ovládající češtinu. A také ovšem z hlediska maďarské lingvistiky, kde je pozornost problematice valence (úžeji: slovesným vazbám) věnována výrazněji teprve v posledním období.¹

Za nezištnou odbornou pomoc děkuji vedoucímu této doktorské práce doc. dr. Józsefu Juhászovi, CSc., bývalému zahraničnímu lektorovi na pražské hungaristice, který mi byl cenným rádcem i po svém návratu do Budapešti.

Děkuji dále všem domácím i maďarským odborníkům, kteří mi při příležitostných konzultacích pomohli radami, postřehy i připomínkami.

¹ Vedle starších dílčích příspěvků Ilony H. Molnár (1966, 1973) i Jánose Zsilky (1966, 1973, 1973, 1975) jde především o první znamenité souhrnné zpracování maďarských slovesných vazeb Andrássem Komlósym, jež bylo vydáno nejdříve jako skriptum pod názvem *Régensek és vonzatok* (Szeged, 1990), posléze zařazeno jako samostatná kapitola do první části maďarské generativní gramatiky (*Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó 1992).

I. K metodologii

I.1 O databázi

Základ výzkumu tvořilo cca 1600 českých sloves (Verbum finitum – dále jen čVf) a o něco větší počet sloves maďarských (dále jen mVf).² Tato slovesa byla ve větách (cca 5000 psaných vět a četných dalších, písmem nezachycených) podrobena komplexní analýze v tom smyslu, jak ji vypracoval ÚJČ, resp. jak je vyložena v *Mluvnici češtiny (3). Skladba*, Academia, Praha 1987: „Strukturu každé věty lze popsat tzv. komplexním větným vzorcem (KVV), tj. kombinací (vzájemným vztahem) GVV a SVV“ (Daneš – Hlavsa – Kořenský a spol., 28), tj. gramatického větného vzorce a sémantického větného vzorce. Tuto komplexnost jsme pro naše potřeby zredukovali na komplexnost relativní: jako distinktivní znaky byly zachyceny ty sémantické participanty a gramatické kategorie, které se v relaci česko-maďarské v modelových (typických) větách ukazovaly být pro danou valenci relevantní.

I.1.1 Reprezentativnost databáze

Reprezentativnost korpusu jsme se snažili zajistit tak, že jsme při výběru sloves vycházeli především z práce H. Confortiové: *Seznam nejfrekventovanějších českých sloves*, která se opírá o *Slovník spisovného jazyka českého* a o práci *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů* (autoři: J. Jelínek, J. V. Bečka, M. Těšitelová). Čerpali jsme též z dvousvazkové publikace *Magyar értelmész kéziszótár* (Příruční výkladový slovník maďarštiny), ze *Slovníku spisovné češtiny*, z akademických slovníků česko-maďarského a maďarsko-českého. Užitečnou pomůckou nám byla učebnice češtiny, již sepsali maďarští bohemisté z filozofické fakulty Univerzity Loránda Eötvöse v Budapešti (V. Heéová, L. Hankóová a I. Futó). Tato učebnice obsahuje nejfrekventovanější rozdílné česko-maďarské slovesné vazby, které autoři vybrali na základě svých bohatých zkušeností z pedagogické praxe. Neméně podnětné bylo listování ve skriptech F. Čermáka a J. Holuba: *Syntagmatika a paradigmatika českého slova I. Valence a kolokabilita*, resp. *Syntagmatika a paradigmatika českého slova*

² Poněkud vyšší počet maďarských sloves je dán skutečností, že výchozím jazykem byla čeština a cílovým maďarština (tj. jako v dvojjazyčných slovnících, kde jedno heslo má minimálně jeden ekvivalent). V tomto smyslu tedy konfrontační studium poněkud pokulhává na jednu, tj. „českou“ nohu (důvody srov. Úvodem, s. 1).

*II. Morfologie a tvoření slov, jakož i ve Slovníku české frazeologie a idiomatiky – Výrazy slovesné.*³ Schéma jednotlivých záznamů je podobné schématu v tomto slovníku obsaženému, resp. schématu, které uvádí modelově František Čermák ve své studii *Podstata valence z hlediska lexikologického.*⁴ Při sestavování relevantních kategorií a participantů GVV a SVV nám jako spolehlivá kontrola a hodnotná inspirace posloužil rozsáhlý slovníkový materiál autorů J. D. Apreszjána – E. Pállové: *Orosz ige – magyar ige. Vonzatok és kapcsolódások* (Ruské sloveso – maďarské sloveso. Vazby a spojení). Korpus výzkumu dále tvořily příklady shromážděné doc. Juhászem a samozřejmě rovněž poznatky a zkušenosti autora této práce.

I.1.2 O programu zpracování

Soubor sloves je zpracován počítačově, databázovým programem *SQUARENOTE*. Celá databáze česko-maďarských slovesných vazeb tvoří důležitou součást disertační práce nejen jako podkladový a ilustrační materiál obecných závěrů, ale i jako eventuální praktická pedagogická pomůcka k výuce maďarštiny pro Čechy, resp. česky mluvící posluchače.⁵ Několikasetstránkový materiál, z něhož část na ukázkou přikládáme, by mohl sloužit za základ česko-maďarského valenčního slovníku.

I.1.2.1 Struktura jednotlivých záznamů

Struktura jednotlivých záznamů vznikala postupně. Základem pro ni byl KVV u jednotlivých hesel, přičemž v první fázi analýzy jsme ještě nesledovali vnitřní provázanost a propojenost (či bohatou strukturovanost) GVV a SVV, pouze jsme identifikovali sémantické participanty a paralelně i valenční doplnění (komplementy) jednotlivých českých i maďarských sloves. Již toto sledování uvnitř jednoho jazyka je konfrontačním studiem: identifikace jednotlivých selektivních rysů v rovině sémantické předpokládá binární opozici propozice (tj. stavu věcí či denotativní situace) a sémantických participantů.

³ Stejně tak i k práci N. Svozilové – H. Prouzové – A. Jirsově: *Slovesa pro praxi* (Academia, Praha 1997), resp. k bohatému materiálu, obsaženému v *Českém národním korpusu – SYN2000*. (Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2000. Dostupný z webové stránky: <http://ucnk.ff.cuni.cz>).

⁴ Naše distinkce nejsou ovšem tak bohaté: jednak z důvodů subjektivních, ryze praktických – autor předkládané práce zpracoval celý korpus sám, jednak z důvodů objektivních – problematika maďarských slovesných vazeb není ani z hlediska lexikologického tak rozpracována co do sémantické kolokability, jako je tomu v uvedených pracích (srov. též pojednání o jazykové kompetenci na s. 9). Z týchž důvodů jsme zpravidla odhlédli i od sémantiky subjektů, s nimiž verba vytvářejí VV.

⁵ Do určité míry je ovšem použitelná i pro výuku češtiny pro Maďary.

Např. čtveřice českých sloves *dát – darovat – obdarovat – obdarovávat* zachycuje shodnou situaci či stejný stav věci (tj. přechod vlastnictví určitého objektu z vlastnictví jednoho subjektu do vlastnictví jiného subjektu); existenci této čtveřice opodstatňuje to, že každé z těchto sloves disponuje alespoň jedním sémantickým rysem, kterým ostatní nedisponují. Z hlediska čistě sémantického bychom mohli přiřadit výše uvedené čtveřici českých sloves maďarská slovesa *ad – ajándékoz – megajándékoz – megajándékozgat*, protože tyto výrazy – pomineme-li rovinu fonologickou, morfologickou, syntaktickou a komunikativní (princip aktuálního členění) – se navzájem liší pouze v sémantických participantech, a to jak uvnitř jednoho jazyka, tak i mezi jednotlivými jazyky. Z hlediska struktury záznamu to znamená (tentokrát nejen v plánu sémantickém, nýbrž i v rovině syntaktické), že základem distinkce může být nejen existence, ale i absence určitých komponentů SVV, resp. GVV. Tak např. absence reflexivity u českých i maďarských sloves umožňuje pozici S_{ak} , zatímco reflexivita zpravidla tuto pozici neumožňuje, a tudíž obvykle otevírá pozice jiné, například o S_{ak} či S_i , nebo ještě další; srov. *starat se (o) – törődik vmivel (i.)*.⁶

I.2. Ekvivalence

Samostatným problémem celé práce byla otázka ekvivalence. Přítomnost, upřednostnění či objevení se některého sémantického participantu jakož i určitých morfémů (v rovině gramatické) vede totiž někdy k tomu, že ekvivalent daného výrazu je v druhém (v daném případě maďarském)⁷ jazyce již novým lexémem (se zcela jiným slovním základem a v některých případech i s novými komplementy) nebo výrazem, který již lexémem nemůžeme v cílovém jazyce vyjádřit (potom je nahrazován více výrazy, slovním spojením, resp. celou větou). Tento problém souvisí jednak se samotnými propozicemi a charakterem znaků, jednak s morfologickou a syntaktickou dispozicí jazyka, s jazykovými zvyklostmi (úzus), jakož i s aktuálním členěním, frazeologií, resp. stylistickou rovinou jazyka, a zasloužil by samostatnou,

⁶ Výše popsany postup se vlastně uplatňuje při sestavování vícejazyčných slovníků či v překladatelské praxi. Právě existence či upřednostňování, resp. neexistence či upozaďování některých sémantických participantů při hledání ekvivalentů jako takových je důvodem, proč pod jedním slovníkovým heslem nacházíme často více ekvivalentů, resp. proč hovoříme o dobrém nebo špatném překladu. Maximalistická snaha však i zde může vést k „nečinnosti“. Jako kuriozitu lze uvést příklad dr. Weltera, který byl před desítkami let v ČSAV pověřen redakcí maďarsko-českého slovníku. Když byl o několik dalších desítek let později vystředán dr. Hradským, našly se v jeho pozůstalosti statisíce záznamů včetně ojedinělých literárních realizací jednotlivých slov; obrovský materiál v tomto případě znehodnotil účtyhodnou snahu a znemožnil seriózní práci. Nový kolektiv autorů byl nakonec nucen začít práci zcela znovu. Welterův „syndrom mamosti“ pociťoval autor této disertační práce nescetněkrát již při šestnácti stech záznamů...

⁷ Uvedeme ovšem dále i případy opačné.

např. diplomovou práci. Při stanovování ekvivalentů jsme se drželi zásady, aby daný maďarský ekvivalent byl co do syntaktické roviny (tj. při jeho větných aktualizacích) co nejbližší českému výrazu.

Z výše popsaného se nabízí několik obecných i metodologických závěrů:

I.2.1 „Typologie sémantiky“

Nejen pro samu valenci, ale i pro lingvistiku vůbec by zřejmě měla zásadní význam disciplína, kterou by bylo možno nazvat „typologií sémantiky“ či „sémantickou typologií“⁸ a která by zkoumala propozice jakožto „konfigurace obsahových entit“,⁹ resp. relace propozic tak, jak jsou prezentovány v jednotlivých jazycích. Na první pohled jde ovšem o problém komplexní a je otázka, zda ho vůbec obsáhnout lze (úzce souvisí se sémantikou, sémiotikou, gramatikou, s historií a filozofií jazyka, se sociolingvistikou a psycholingvistikou, jakož i s kulturou resp. s historií toho kterého národa, tedy vskutku s celým komplexem jazyka jako takového. Autor předkládané disertace nabyt během své práce přesvědčení, že bádání v tomto směru by v budoucnosti mělo vést právě cestou komplexních analýz rozsáhlého korpusu). Z tohoto hlediska by univerzální gramatické kategorie nebyly ničím jiným než materializací určitých relativně stálých propozic. Mohlo by se zdát, že mezi jazykovým typem z hlediska gramatického a jazykovým typem z hlediska sémantického není rozdíl, že se obě roviny vzájemně prolínají: gramatické kategorie jakožto relativně stálé materializace dominantních propozic jsou relativně stále přítomny v perspektivě výpovědi. Uvedeme jednoduchý příklad. Ve větách *Petr šel do prvního patra. – Péter az első emeletre ment.* bychom mohli uvést celou řadu rozdílných rysů obou jazykových typů (flektivního i aglutinačního) z hlediska gramatického tak, jak je chápe např. Skalička ve své typologii¹⁰ (např. kategorii gramatického rodu v češtině na rozdíl od maďarštiny, existenci shody a prepozice v češtině či existenci členu v maďarštině apod.). Pozorujeme ovšem i rozdíly, které v rovině gramatické nelze kategorizovat. Např. v češtině je vnímán sémantický aspekt tvaru „*patra*“ ve spojení s čVf „*šel*“ jako

⁸ Termín „szemantikai tipológia“ – „sémantická typologie“ jsme našli též ve studii László Dezsőa (1973), s odkazem na práci Stephana Ulmanna *Semantic universals: Universals of language*, Cambridge, Mass. 1963.

⁹ Tedy propozici v tom smyslu, jak je podána v *Mluvnici češtiny (3. Skladba, 9)*, jež „představuje již jistý výběr, který jednak mluvčí provádí se zřetelem k cíli, jehož by chtěl komunikováním dosáhnout, jednak je omezen strukturními možnostmi jazyka“. Lze tedy souhlasit s tvrzením, že je vhodné odlišovat situaci a obsah, který „představuje již její výběrově zjednodušený úsek“ (*tamtéž*, 10).

¹⁰ Především ve svých studiích *Zur ungarischen Grammatik a Typ češtiny*.

označení prostoru uzavřeného (*do*), zatímco v maďarštině „*emeletré*“ jako úroveň, průřez budovou, povrch (*-re – na*, tj. doslova „*na první patro*“). Je rovněž třeba brát v úvahu, že i relativně stálá gramatická přítomnost přirozeného rodu je v češtině situačně podmíněna (např. v přítomném čase se rodovost na úrovni gramatické kongruence neprojevuje bezpodmínečně – *Petr jde, Marie jde* atd.). „Sémantické typologii“ by tedy mělo jít o to stanovit v jednotlivých jazycích dominantní sémantické participanty propozic v závislosti na situaci. Určité záchytné body v relaci česko-maďarské nabízí tato práce, s plným vědomím a v duchu toho, co již formuloval M. Dokulil (75): *„Významová struktura jazyka je tak složitá, tak bohatě kvalitativně diferencovaná, jako zdaleka žádný druhý plán jazykový. Právě proto však je krajně obtížné vycházet z kategorií významových. Významové třídění sloves ve světě může být teprve výsledkem zkoumání jejich rekce a vůbec jejich konstrukčních možností, nikoli jeho předpokladem. Právě onu složku lexikálního významu slovesa, která má vliv na jeho schopnost vcházet v různé konstrukce větné, můžeme postihnout bezpečně jen z úhrnu těchto větných konstrukcí.“*

I.3 K definici valence

Valenci chápeme jako problém primárně lexikální. Souhlasíme tedy s názory prezentovanými mnohými lingvisty a samotná práce na daném korpusu to jen podtrhuje. Chápeme-li však gramatické kategorie tak, jak uvádíme v bodě I.2.1, vycházíme-li přitom z monistického větného modelu a přihlížíme-li k tomu, že GVV a SVV jsou hierarchizovány, bohatě strukturovány a vzájemně propojeny (některé sémantické participanty už se gramatikalizovaly, např. v maďarštině určitost resp. neurčitost předmětu, v češtině rodovost, viz též výše), pak je třeba i zde odlišit synchronní a diachronní přístup k problému. Náš přístup je v podstatě synchronní, samotnou metodologii do značné míry určoval korpus (srov. I.1). K diachronii je přihlédnuto pouze tam, kde bylo možno z daného korpusu vyčíst určité tendence i s přihlédnutím k historii či vývoji jazyka.

I.3.1 Tesnièreovo a Sechehayeho přirovnání

Naše chápání valence, resp. rozlišení obligatorních, potenciálních a fakultativních vazeb (přísllovečného doplnění) vychází v podstatě z původního Tesnièreova (1959) resp. Sechehayeho (1926) přirovnání:¹¹

- 1) V prvním případě z přirovnání „verbálního uzlu“ (*noeud*) k „malému dramatu“, tj. k události, která má děj, aktéry (účastníky) a odehrává se za určitých okolností.
- 2) V druhém případě je sloveso přirovnáno k „atomovému jádru“, které má schopnost vázat na sebe určitý počet elektronů.

Jsme si ovšem vědomi některých úskalí, na něž upozornili různí lingvisté a která najdeme souhrnně v přehledu a kritickém rozboru publikace *Práce o sémantické struktuře věty*.

Sám Tesnière podtrhuje antropomorfičnost, resp. antropocentričnost jazykového chápání procesů ve světě, Skalička – i jiní – pak přímo antropocentrismus syntaxe. Vycházíme-li z jejich představ, lze potom příměr rozvést na úrovni sémanticko-filozofické: syntax vlastně kopíruje základní procesy ve světě tak, jak je vidí člověk: v centru je pohyb či stav (jsoucno) – (Vf), který se děje s objekty (aktanty) v čase a prostoru, což jsou apriorní předpoklady všeho dění (proto: volná adverbiale). Tradiční dualistické¹² pojetí tedy i v tomto ohledu pokulhává; není důvod nadřazovat S_n . Je-li, resp. bylo-li však v historii jazyka zvláštní postavení člověka (coby mimořádného aktéra dění) ve světě důvodem centralistického pojetí S_n spolu s Vf, pak současný trend monistického pojetí lze chápat i z tohoto filozofického hlediska jako určitou objektivizaci pohledu člověka na svět, jako trend v jistém slova smyslu vědečtější.¹³

¹¹ Nemohu zde neuvést jako zajímavost maďarského lingvistu Sámuela Brassaiho, který r. 1863 rozvinul svou teorii o centrálním postavení slovesa ve větě, což o deset let později ve svém díle *Paraleipomena kai diorthoumena* (Budapest 1873) shrnul takto (citováno dle Molnár, Ilona: *A vonzat problémái és a nyelv közlési funkciója*, In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IX.* Akadémiai Kiadó, Budapest 1973): „... v tom systému, který nazýváme >>větou<< (*Satz, phrase*), je sluncem – panujícím centrem – sloveso. Právě ono přitahuje planety, které se točí a rotují kolem něho, jimž gramatiky říkají *Subject, Object, Umstandswort* a kdovíjak ještě a které souhrnně řadím pod pojem přísllovečného určení. Právem, protože z hlediska syntaktického není mezi nimi žádného rozdílu... Tato přísllovečná určení pak opět přitahují měsíce a vedou je na pouti s sebou ve formě přívlasků ... Struktura věty však může jít ještě dál, protože samy přívlasky pak mohou mít svá přísllovečná určení, ba i ta svá další, dokud je zachována průhlednost a přehlednost věty“.

¹² V tom smyslu, jak je vyloženo v *Práci o sémantické struktuře věty*, 13 a 181–182.

¹³ Například existence gramatického rodu v češtině neznamená, že ve větě *Marta zpívala*. je *Marta* větným členem, který dominuje femininu slovesa, a tudíž S_n je rovnocenný s Vf, ale znamená, že rodovost patří k sémantickým rysům českého slovesa, jež mohou být vyjádřeny v rovině gramatické s přihlédnutím k perspektivě výpovědi. V maďarštině např. právě tento aspekt schází, takže je ještě méně důvodů držet se tradičního pojetí.

I.4. Užitá terminologie

V užití terminologii jsme se drželi spíše běžně užívaných českých termínů obsažených zejména v *Mluvnici češtiny (3) Skladba*. Z maďarské odborné literatury jsme zohledňovali především některé terminologické distinkce A. Komlósyho z jeho monografie o valenci v maďarštině (1990).¹⁴ Sémantický i gramatický aparát valenčního česko-maďarského slovníku, popř. v samotné databázi uvádíme u čVf v češtině, u mVf pak v maďarštině (resp. v latinské terminologii).¹⁵ Jsme si vědomi toho, že tak vzniká určitá nejednotnost v užití terminologii – např. česká nepovinná vazba je označována jako vazba potenciální oproti maďarskému termínu „fakultatív vonzat“ (vazba fakultativní), české adverbialní doplnění jako „vazba fakultativní“ oproti maďarskému „szabad határozó“ (volné adverbiale) apod. Tyto terminologické rozdíly se však projevují pouze na úrovni vžitého pojmenování v obou jazycích, kdežto na úrovni samotných jevů jsme je přirozeně k sobě přiřadili.

I.5 Cíl práce

Cílem práce nebyl pokus podat kritickou analýzu dosavadního bádání ve zkoumané oblasti ani snaha vytvořit ucelenou, jednotnou teorii. Souhlasíme s A. Komlósym, že „pokud jde o vnitřní strukturu slovníku, o lexikální procesy a charakter vztahů procesů mezi slovníkem a syntaktickými normami, nemáme dosud k dispozici žádnou ucelenou, jednotnou teorii, třebaže bádání v těchto oblastech je v posledních letech stále intenzivnější“ (*Strukturális magyar nyelvtan*, 525). Cílem bylo pokusit se za pomoci dostupných prací a distinkcí utřídit daný korpus podle relevantních sémantických participantů a gramatických kategorií, především podle flexe. Při posuzování relevance jsme se přitom opírali o vlastní jazykovou kompetenci;

¹⁴ Komlósyho gramatický aparát se opírá o práce lexikální funkční gramatiky, zejména: Bresnan, Joan (red.): *The mental Representation of Grammatical Relations* (MIT Press, 1982. Cambridge, Massachusetts–London, England); Levin, Beth – Rappaport, Malka – Zaenen, Annie (red.): *Papers in Lexical Functional Grammar* (Indiana University Linguistics Club, 1983. Bloomington, Indiana); Zaenen, Annie (red.): *Subjects and Other Subjects, Proceedings of the Harvard Conference on the Representation of Grammatical Relations December 1981* (Indiana University Linguistics Club, 1982. Bloomington, Indiana); dále pak o publikace v *Lexicon Project Working Papers* (Center for Cognitive Science, MIT. Cambridge, Massachusetts) a o monografie Aronoff, Mark: *Word formation in Generative Grammar* (MIT Press, 1976. Cambridge, Massachusetts); Gruber, Jeffrey S.: *Lexical Structures in Syntax and Semantics* (North Holland Publishing Company, 1976. Amsterdam – New York – Oxford); Jackendoff, Ray S.: *Semantics and Cognition*, (MIT Press, 1983. Cambridge, Massachusetts); Selkirk, Elisabeth: *The Syntax of Words* (MIT Press, 1982. Cambridge, Massachusetts); Zubizarreta, Maria–Luisa: *Levels of Representation in the Lexicon and in the Syntax* (Foris, 1987. Dordrecht).

souhlasíme s Komlósym, že „operativní definice vazby a adverbialního doplnění je prakticky v každém jazyce identická s celou gramatikou“ (tamtéž, 314). Tato jazyková kompetence se přirozeně opírá o některé standardní postupy (např. eliminační postup při stanovování obligatornosti či potenciálnosti vazby, identifikace idiomů a homonymií, transformace vět apod.), jsme však toho názoru, že (alespoň dosud) žádná teorie nepodala vyčerpávající výčet takových postupů, resp. doposud přístupné české ani maďarské (výkladové) slovníky neobsahují všechny takové sémantické a gramatické informace, na základě kterých bychom aplikovaný postup mohli z hlediska jazykového úzu toho kterého jazyka verifikovat. Podle našeho mínění lze dokonce vyslovit tezi, že právě z hlediska jazykového úzu je otázkou, zda takový univerzální systém postupů může existovat.

1.6. Členění jednotlivých kapitol

Práce je členěna do kapitol v duchu výše citované Dokulilovy teze (srov. 1.2.1) o nutnosti zkoumání rekce sloves i jejich konstrukčních možností: nejdůležitější část práce je věnována konfrontaci základových větných struktur obou jazyků a doplněna stručným statistickým vyhodnocením valencí sloves ze zkoumané databáze.¹⁵ Průběžně je věnována pozornost prefixaci sloves, aspektu maďarských a českých sloves, derivaci sloves – se zvláštním zřetelem na problematiku homonymie a synonymie –, a to vždy s přihlédnutím k jejich vlivu na valenci. V závěru disertace najdeme stručné shrnutí, sseznam zkratk, bibliografii a ukázkou z česko-maďarského valenčního slovníku, který vznikal paralelně s touto prací.

¹⁵ Samotná databáze i slovník jsou natolik rozsáhlé (více než tisíc stránek), že neexistují v tištěné podobě, jsou však k dispozici v elektronickém formátu.

¹⁶ Jednotlivé typy větných struktur českého jazyka, odvozené ze zkoumané databáze, jsou utříděny podle schématu uvedeného v *Mluvnici češtiny (3), Skladba (170–230)*. Obdobný souhrnný přehled jednotlivých typů větných struktur maďarského jazyka, pokud je nám známo, dosud neexistuje.

II. Typy základových větných struktur

II.0 Všeobecné gramatické rozdíly mezi češtinou a maďarštinou

Všeobecné gramatické rozdíly mezi češtinou a maďarštinou jsou dány typologickou rozdílností obou jazyků. Pro naši práci je v tomto ohledu nejpodstatnější:

- a) rozdílnost pádových systémů v obou jazycích na úrovni morfologické
- b) rozdílnost tzv. S – P – O (čeština) a S – O – P (maďarština) jazyků na úrovni syntaktické.

II.0.1 O pádovém systému maďarštiny obecně

Maďarština jako jazyk aglutinující slova neohýbá. Základní syntaktické vztahy vyjadřuje pomocí sufixů a/nebo postpozic na rozdíl od češtiny, kde pro vyjádření těchto vztahů slouží koncovky a prepozice. Z hlediska gramatického nelze v pravém slova smyslu mluvit v maďarštině o pádovém systému.¹⁷ Maďarská akademická mluvnice¹⁸ se výslovně zdráhá použít termínu „pádový systém“,¹⁹ uvádí pouze výčet jmenných sufixů s udáním latinských pádových termínů. Tuto nedůslednost lze však snadno pochopit, uvědomíme-li si výrazně sémantický charakter maďarských sufixů. V maďarštině se proces přeměn postpozic v sufixy již relativně ustálil a zhruba od minulého století institucionální rámec spolu s kodifikací jazyka kladou pokračování tohoto procesu²⁰ nemalé překážky. Tento proces však musel být –

¹⁷ Problém existence či neexistence deklinačních paradigmat je odvěký problém maďarské lingvistiky. V poslední době se někteří maďarští lingvisté přiklánějí spíše k názoru, že maďarský pádový systém existuje (srov. např. Kiefer, Ferenc: *A magyar főnév esetei*, Magyar Nyelv 83, s. 481–486, či Elekfi, László: *Magyar szavak ragozási paradigmái és a ragozási szótár*, Műhelymunkák a nyelvészet és társtudományai köréből, IV. sz., 1988 augusztus, aj.). Posledně jmenovaný dokonce dospívá k jednoznačně vyslovenému tvrzení o osmnácti pádech v maďarštině. Jeho – jinak úctyhodná a v mnoha ohledech velmi přínosná – studie se snaží, dle našeho názoru metodologicky poněkud jednostranně, formalizovat systém maďarského jazyka. Na druhé straně je pravda i to, že vývoj maďarštiny naznačuje tendenci od výrazně sémantického jazyka ke gramatikalizovanému. Domníváme se však, že současný stav jazyka je takový, že nesnese zjednodušení ani z jedné strany. Naše předkládaná konfrontační práce (srovnání maďarštiny s výrazně gramatikalizovaným českým jazykem) opakovaně potvrdila mimo jiné i nebezpečí a metodologickou bezvýchodnost při kterémkoli zjednodušení.

¹⁸ Tompa, József (red.): *A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan I.–II.*, Akadémiai Kiadó, Bp. 1961

¹⁹ Na tuto zdráhavost právem upozorňuje i výše (v pozn. 17) citovaný László Elekfi.

²⁰ Tomuto procesu změn některých postpozic v sufixy předcházela změna substantiv v postpozice. Takto vzniklé postpozice dodnes často prozrazují svůj původ. Srovnej např. **fő** (**fej**) – hlava —> **főliött** (**felett**) – nad; **mell** – prsa, poprsí —> **mellest** – vedle apod. Týká se to též některých sufixů,

II. Typy základových větných struktur

a to je hlavní důvod – nutně ukončen a systém musel být i bez institucionálních zásahů stabilizován (tj. přeměna nemohla pokračovat ke změně těchto sufixů v pádové koncovky), jinak by si komunikace vynutila vznik nových výrazových prostředků.²¹ V maďarštině – v konfrontaci s češtinou – mají totiž postpozice a sufixy dvojjedinou funkci: vyjadřují to, co v češtině pádová koncovka a prepozice dohromady, musejí nést i ty významy, které v češtině nesou prepozice. Ve své studii *Typ češtiny* upozornil Vladimír Skalička na polysémii pádových koncovek flexivních jazyků a na relativně jednoznačný význam (nedostatek polysémie) sufixů jazyků aglutinačních. Zdá se, že tento Skaličkův poznatek nebývá vždy některými maďarskými lingvisty náležitě doceňován: mluvit o maďarském pádovém systému jako o pádovém systému např. slovanských jazyků je totéž jako chtít po maďarštině, aby byla jiným jazykovým typem.

II.0.1.1 Relační přípony

Zmíněná Akademická mluvnice uvádí výčet jmenných sufixů a označuje je jako relační přípony (v maďarštině termínem *viszonyragok*; u J. Blaskovicse²² česky též „pádové koncovky“). Termíny uvádím latinsky, jako je tomu v Mluvnici:

1. nominativus	∅
2. accusativus	-t
3. inessivus	-ban ~ -ben
4. elativus	-ból, ~ -ből
5. illativus	-ba ~ -be
6. superessivus	-n ~ -on ~ -en ~ -ön
7. delativus	-ról ~ -ről
8. sublativus	-ra ~ -re
9. adessivus	-nál ~ -nél
10. ablativus	-tól ~ -től
11. allativus	-hoz ~ -hez ~ -höz

jako např. **-ben** (v), které vzniklo ze substantiva **bél** – *střevo*, jehož přeměnu přes postpozici v sufix dokládá postpozice **belül** (*uvnitř, za, během*), zájmena **belőlem** (*ze mně*), **belőled** (*z tebe*) ... apod.

²¹ Jako příklad krajní meze tohoto procesu lze uvést přípony **-ba**, **-be** (*do*) a **-ban**, **-ben** (*v*), při jejichž užívání dochází v mluvené podobě jazyka k záměně, tj. **-ba**, **-be** se užívá někdy ve významu „v“. V psaném projevu však každý uživatel jazyka zpravidla dodržuje spisovnou formu.

²² Josef Blaskovics: *Učebnice maďarštiny, Díl II. Maďarská normativní mluvnice*, SPN Praha 1957

II. Typy základových větných struktur

12. locativus	-t ~ -tt
13. terminativus	-ig
14. dativus	-nak ~ -nek
15. temporalis	-kor
16. multiplicativus	-szor ~ -szer ~ -ször
17. modalis–essivus 1	-n
18. modalis–essivus 2	-lag ~ -leg
19. formalis	-képp(en)
20. essivus–modalis	-ul ~ -ül
21. essivus–formalis	-ként
22. distributivus	-nként
23. distributiv temporalis	-nta ~ -nte
24. translativus–factivus	-vá ~ -vé
25. instrumentalis–comitativus	-val ~ -vel
26. sociativus	-stul ~ -stül
27. causalis–finalis	-ért
28. genitivus	-nak ~ -nek

Z uvedeného seznamu je patrný právě sémantický charakter maďarských „pádů“. Zároveň však platí, že i v maďarštině existuje určitá polysémie těchto sufixů (a postpozic). Jedná se především o přípony (inesivní a superesivní) i postpozice lokální, které mohou mít i význam temporální, obdobně jako v češtině. Např. **ebben az évben** – *v tomto roce*, **ezen a héten** – *tento týden*, **egy nap alatt** – *za den, óra közben* – *během hodiny*, a dokonce **tavasszal** (sociativus) – *na jaře* apod. Lze tedy i zde pozorovat určitou gramatikalizaci těchto přípon a postpozic.²³

²³ Srovnej Hadrovics, László: *Magyar történeti jelentéstan*, s. 57, 70, 71

II.1 Vzorce bez subjektu

II.1.1 Vzorce s bezvalenčními predikáty

II.1.1.0 Základní syntaktická dvojice a valence

Maďarská odborná literatura je nejednotná v názoru, zda vztah základní syntaktické dvojice je, anebo není valence. Chápání podmětu jako vazby S_n má nepochybně své výhody. Na jedné straně je třeba uznat, že toto pojetí řeší problém vět bez subjektů. Takové věty jsou přípustné – na rozdíl např. od angličtiny – jak v maďarštině, tak i v češtině: např. *Esteledik. – Stmívá se. Villámlik. – Blýská se.* Na největší odpor mezi maďarskými lingvisty naráží takové chápání v případech nominálních vět, které jsou pro maďarštinu typické. Je-li predikát adjektivní, nacházíme v celé řadě případů analogickou (morfologicky vyjádřenou) vazbu jako v případě slovesných predikátů: např. *Az anya büszke a fiára. – Matka je hrdá na svého syna. Péter szerelmes Évába. – Petr je zamilovaný do Evy.* Stojí-li však ve funkci přísudku substantivum, roditelý mluvčí „nepociťuje“²⁴ v těchto větách analogii s větami se slovesnou valencí. Mimo jiné patrně též proto, že – na rozdíl od češtiny, kde jmenná část predikátu může být vyjádřena instrumentálem – je tu morfologicky „nevyjádřen“ vztah např. *Péter mérnök(Ø). – Petr je inženýr(Ø).* resp. *Petr je inženýrem.*, přesněji řečeno vazba je tu morfologicky vyjádřena nominativem, nulovým morfémem.²⁵ Vycházíme-li však z jednoho ze základních požadavků identifikace valenčního vztahu, tj. z eliminačního postupu, je zřejmé, že predikát „*mérnök*“ – „*(je) inženýr(em)*“ vyžaduje nominální doplnění. Souhlasíme tedy s A. Komlósym, který jednoznačně řadí tyto věty mezi věty s valencí.²⁶

II.1.1.1 Typ $\check{c}Vf_{3sg\ n} \sim mVf_{3sg}$

(blýská se – villámlik, sněží – havazik, svítá – hajnalodik)

²⁴ Skutečně tu jde o „jazykový cit“, vytvořený patrně také letitou praxí dualistického pojetí věty. V tradiční maďarské lingvistice vazby znamenají především „vazby slovesné“ a v centru pozornosti stojí především jejich morfologická zvláštnost, tj. to, že vyžadují nenominativní komplement. Prostě řečeno: u predikátů slov *ad (valakinek, valamit) – dá (někomu, něco), szerelmes (valakibe) – je zamilován (do někoho)* apod. automaticky říkáme adekvátní doplnění. U slova (predikátu) *mérnök – je inženýr* nikoli.

²⁵ Na rozdíl od ruštiny se však v maďarštině tento problém týká pouze 3. os. sg. a 3. os. pl. V ostatních osobách se kopula realizuje obdobně jako v češtině.

²⁶ tamtéž, s. 332

II. Typy základových větných struktur

Ve zkoumaném souboru sloves jsem našel tři slovesa tohoto typu.²⁷ Tento typ vět je v zásadě v obou jazycích shodný. Morfologicky je významná absence gramatického rodu v maďarštině, ta je však všudypřítomná a netýká se pouze tohoto typu vět. V obou jazycích sem patří slovesa vyjadřující atmosférické děje, např. *Blýská se. – Villámlik. Sněží. – Havazik. Rozbřeskuje se. (Svítá.) – Hajnalodik. (hajnallik, dereng, pirkad, pitymallik, virrad, világosodik – synonymická řada – srovnej pozn.²⁷) Stmívá se. – Esteledik. (sötétedik, szürkül alkonyul) Zamračilo se. – Beborult. (elborult, befelhősödött, elfelhősödött) apod. Slova jsou v obou jazycích odvozena obdobně: ze jmen, zpravidla ze substantiv (*villám – blesk, hó – sníh, hajnal – jitro, este – večer, felhő – mrak*).²⁸ Tato slovesa v obou jazycích v sobě zahrnují vnitřní (interní) subjekt a věty jsou obvykle transformovatelné (analyticky) ve věty jednovalenční (se subjektem) podle vzoru *Padá sníh. – Hull (esik) a hó. Blíží se večer. – Közeledik az este. Estére hajlik. Alkonyodik az idő. Estefelé jár. Estére jár. Alkonyodófélben van. Leszáll az alkonyat.* (všechny zhruba se stejným významem) apod. Slovesa jsou v obou jazycích zpravidla reflexivní.*

II.1.1.1.1 Typ čVf_{3. sg. n} – mVf – S_n.

Ve zkoumaném souboru jsem našel jediné sloveso, které se svou valencí lišilo, a to sloveso *Prší. – Esik az eső.* (doslova: *Padá déšť*). V tomto případě čVf_{3. sg. n} odpovídá mVf – S_n. Rozdíl je dán významovou jednoznačností slovesa *pršet* oproti maďarskému *esik – padá* (srovnej české: *Padá sníh. Padla na něj únava.* apod. versus neexistující **Padá.*). Maďarskou větu *Esik.* lze akceptovat jen jako kontextovou, sémantickou elipsu. Do této skupiny lze řadit i česká slovesa, která uvádí *Mluvnice češtiny (3) Skladba* (s. 172), jako *Práší se. Leje.*, s jejich maďarskými ekvivalenty „*Porzik (valami)*“. – doslova: „*Práší se (něco)*“. *Ömlik (zuhog, szakad, dől, záporozik) az eső.* – doslova: „*Leje déšť.*“

²⁷ Příkladů určitých typů sloves však uvádíme zpravidla více, než je v samotné databázi. V tomto smyslu tedy zkoumaný jazykový materiál není limitován 1600 slovesy. Při nálezu určitého typu jsme zpravidla vyzkoušeli synonymickou řadu daného slovesa, resp. další slovesa téže sémantické kategorie. Pokud některé typy nebyly ve zkoumaném souboru sloves nalezeny, nechali jsme se inspirovat *Mluvnici češtiny*, abychom pokud možno zachytili co nejvíce typů. V naší databázi jsou ovšem i typy, které *Mluvnice* neuvádí.

²⁸ Částečnou výjimkou z uvedených příkladů je pouze výraz *beborult*, který je pravděpodobně osmanskotureckého původu, s původním významem „zakrýt, zatemnit“. „*Burunduk*“ znamenalo ale též „šátek“ (dle *A magyar nyelv történeti etimológiai szótára*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1967). V synchronním pohledu je však kmen, na rozdíl od jiných uvedených příkladů, nejasný.

II.1.1.1.2 Okazionální a frazeologické vazby

Za okazionální nebo frazeologické můžeme analogicky s *Mluvnicí češtiny (3) Skladba* (s. 172)²⁹ považovat maďarské věty typu mVf – S_{subl.}, např. *Ránk esteledett. – Už je večer.* (doslova: „na nás večer se udělal“) nebo mVf – S_{d.}, např. *Neki már befellegzett. – S ním je už amen.* (doslova: „jemu už se zamračilo resp. zatáhlo“). V těchto větách je patrné, na čem dnes mezi mnohými lingvisty panuje shoda, že totiž slovesa s komplementem se do jisté míry významově vyprazdňují. Určitou nahodilost, frazeologičnost těchto vazeb může jednoznačně prokázat právě konfrontační studium, často v nich hraje roli způsob, jak jsou slovesa odvozena. Analogické struktury ze synonymických řad je přitom možné vytvořit patrně v těch případech, kdy nedošlo k úplnému významovému vyprázdnění slovesa, srovnej: *ránk esteledett ~ ránk sötétedett ~ ránk alkonyodott* – doslova: „na nás večer ~ tma ~ soumrak se udělal(a)“, oproti neexistujícímu: **neki már befelhözött, beesősákozott.*³⁰

II.1.1.1.3 Typ čVf_{3. sg.n} ~ mVf_{3. pl.}

Jde-li ve větě o nepřímého činitele, může stát maďarské sloveso v 3. os. pl., např. větě *Zvoní.* (čVf_{3. sg.n}) odpovídá maďarské *Csengetnek.* (rozuměj: *na zvonek*; základ slovesného derivátu je „csengő“ – *zvonek*). Do této skupiny patří i maďarské sloveso *Harangoznak.*³¹ (*Zvony vyzvánějí.*). Obě slovesa však mají (obdobně jako v češtině) i četné valence potenciální. Např. *Misére harangoznak. – Zvoní na mši., Cseng a telefon. – Zvoní telefon, Delet harangoznak. – Zvoní poledne., Komu zvoní hrana? – Kiért harangoznak? Kiért szól a harang?* atd. Tyto věty však už patří k jinému typu čVf_{3. sg.n} – S_{cas.} ~ S_{rel. příp.} – mVf_{3.sg} (srovnej: II.1.2.1.0).

²⁹ *Mluvnice* uvádí jako příklad větu *Výtky naň jen přšely.* Tuto výjimečnost, resp. frazeologický charakter takové věty mohou přesvědčivě odhalit právě jejich cizojazyčné ekvivalenty. V těchto větách jde často o metaforické pojmenování skutečnosti.

³⁰ Oproti výše uvedené větě *Neki már befellegzett*, v níž sloveso *befellegzett* je odvozené od substantiva *felleg – mrak. Felhő* a *esősák* jsou synonyma téhož maďarského slova.

³¹ Analogický derivát jako výše „csengő – csengetnek“. „Harang“ je *zvon*, „harangoznak“ – *Zvony vyzvánějí.*

II.1.1.1.4 Jiný úzus

Ve větě *Hoří. – Tűz van.* (doslova: *Oheň je.*) jde o jiný úzus v maďarštině. Sloveso *ég* (*hoří*) vyžaduje v maďarštině S_n , například *Ég a tűz. – Hoří oheň.* (obdobně: *lángol, senyved, pislákol, parázslík, ropog, duruzsol, serceg*, tj. synonyma *plápolá, skomírá* atd.).³²

II.1.2 Vzorce s valenčními predikáty

II.1.2.0 Dominantní větné vzorce

Obdobně jako v češtině tvoří tyto typy vět výrazně dominantní část syntaktických vzorců. Ve zkoumaném souboru – až na slovesa uvedená v podkapitole II.1.1 a částečně v II.1.2 – vyžadovala agens (vazbu S_n) všechna slovesa, alespoň potenciálně.³³

II.1.2.1 Vzorce s jednovalenčními predikáty

II.1.2.1.0 Typ $\check{c}Vf_3$. sg. n – $S_{cas.} \sim mVf$ – $S_{rel.}$ příp.

Jde o poměrně málo početnou skupinu sloves. K některým typům základových větných struktur v češtině jsme ve zkoumaném korpusu nenalezli odpovídající strukturu, resp. ekvivalenty těchto větných struktur patřily v maďarštině k jiným základovým typům.

³² Sponou a dalšími neplnovýznamovými slovesy se naše práce detailněji nezabývá, odkazy na ně však najdeme na různých místech disertace.

³³ Maďarština, obdobně jako čeština, patří k jazykům, v nichž mohou osobní koncovky stát ve funkci zájmen. Srovnej: (*Én*) *Látlak (téged).* (*Já*) *Vidím tě/tebe.* – oproti anglickému *I see you.* Na rozdíl od češtiny se to však v maďarštině, v důsledku existence tzv. určitého časování sloves, může týkat i přímého předmětu. A. Komlósy ve své teorii (In: *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó 1992) zavádí pro tato „zájmena“ termín „*testetlen névmások*“ (akorpuskulární pronomina) s vědomím, že „*určité jevy neřeší ani tato metoda*“, avšak „*lepší řešení dosud nemáme*“ (*tamtéž*, s. 430). Toto řešení doporučuje i pro tzv. subjekty všeobecné: *Gyere! Verik a fiadat! – Poběž! Mlátí ti сына!*

II. Typy základových větných struktur

II.1.2.1.1 Typ $\check{c}Vf_{3. sg. n} - S_d$.

Typu II.1.2.1.1 $\check{c}Vf_{3. sg. n} - S_d$ odpovídá v maďarštině buď:

II.1.2.1.1.1 Typ $\check{c}Vf_{3. sg. n} - S_d \sim mVf_{3. sg.} - S_{pos. příp.}$

např. *Přítížilo se mu. – Romlott az állapota. Ulevilo se mu. – Javult az állapota* (event. *Megkönnyebbült. – a analogicky rosszabbodik, jobbul – zhoršuje se, zlepšuje se*),³⁴ anebo:

II.1.2.1.1.2 Typ $\check{c}Vf_{3. sg. n} - S_d \sim mVf_{3. sg.} - S_d - S_n$.

tj. typ dvojvalenční se subjektem, např. *Nechutná mu. – Nem ízlik (~ smakkol, jólesik) neki (az étel). Svědčí jim. – Használ (~ Segít, Jót tesz) nekik (např.) a pihenés, természet (atd.)*.

II.1.2.1.2 Typ $\check{c}Vf_{3. sg. n} - S_{ak}$.

Typu $\check{c}Vf_{3. sg. n} - S_{ak}$ (*Mrazí ho.*) odpovídá v maďarštině buď:

II.1.2.1.2.1 Typ $\check{c}Vf_{3. sg. n} - S_{ak} \sim (S_n) - mVf_{refl.}$

(*Vki/ Fázik. ~ fagyoskodik, fagylódik* – tvořenému obdobně jako v češtině od substantiva *mráz – fagy*),³⁵ nebo:

II.1.2.1.2.2 Typ $\check{c}Vf_{3. sg. n} - S_{ak} \sim S_{ak} - mVf$

např. *Zvoní poledne. – Delet harangoznak.*, resp. věty typu:

II.1.2.1.2.3 Okazionální a frazeologické vazby

např. *Zebe ho. – Didereg. (~ megveszi az isten hidege, majd megveszi az isten hidege* – doslova: **koupí ho boží zima, *div ho nekoupí boží zima*).

³⁴ V češtině se tu jedná o posesivní dativ, srovnej transformovanou větu: *Jeho stav se zhoršil (zlepšil)*. Jde tu o další důležitou typologickou rozdílnost obou jazyků, s níž se setkáváme u čtených dalších valencí.

³⁵ Jedná se o analogický případ, který jsme popsali výše (viz str. 6): reflexivita obvykle neumožňuje pozici $S_{ak..}$

II.1.2.1.3 Typ čVf_{3. sg. n} – prep S / Sent

Mluvnice češtiny rozlišuje tři skupiny českých sloves s tímto větným vzorcem:

- a) **analytické vyjádření fáze děje** (II.1.2.1.3.1)
- b) **uplatnění děje na participant v nějakém pořadí** (II.1.2.1.3.2)
- c) **statické významy různé** (II.1.2.1.3.3).

II.1.2.1.3.1 Typ čVf_{3. sg. n} – prep S / Sent ~ S_n – mVf

Některým českým slovesům s větným vzorcem čVf_{3. sg. n} – prep S / Sent odpovídá S_n – mVf, tj. vzorec se subjektem, např. *Schyluje se k bouři. – Vihar közeledik (~ készül, közeleg, jön – doslova: Bouřka blíží se /~ připravuje se, přibližuje se, přichází!)*. *Došlo k výbuchu. – Robbanás történt (~ volt) – doslova: Výbuch udál se (byl)*. Uvedená ekvivalentní maďarská slovesa mohou mít v jiných větách i stejnou, tj. alativní valenci (srovnej např.: *közeledik, készül, közeleg – S_{allat.}*), oproti češtině v jejich sémantickém větném vzorci je však oslaben, resp. schází rys fázovosti.³⁶

II.1.2.1.3.2 Nahodilé resp. lexikální vazby

Českým slovesům *dojít* (*Dojde i na tebe. – Rád is sor kerül.*), *dostat se* (*Dostane se na každého. – Mindenkire sor kerül.*, resp. *Mindenkinek jut.*) odpovídá buď maďarské slovní spojení (*sor kerül – doslova: *řada se dostane*), anebo větný vzorec se subjektem S_d – mVf – S_n (*jut*). Tyto ojedinělé případy můžeme považovat za nahodilé, resp. lexikální.

II.1.2.1.3.3 Další nahodilé resp. lexikální vazby

Obdobně nahodilý charakter mají slovesa ze třetí skupiny, např. ***Nesejde na ceně /na tom, kolik ta věc stojí. – Azon nem múlik, hogy mibe kerül. Attól nem függ, hogy mibe kerül.*** ***Záleží na vás / na tom, kolik budete pracovat. Azon múlik / rajtatok múlik, mennyit fogtok dolgozni. Jde o velkou věc. – Nagy dologról van szó.*** Všechna tato slova jsou oproti svým původním významům sémanticky značně

³⁶ O relativně omezenějších možnostech vyjádření poslední fáze děje v maďarštině bude řeč ještě v dalších částech této práce.

II. Typy základových větných struktur

vyprázdněna, v češtině se jedná převážně o slovesa derivovaná od pohybových sloves. Určitou zajímavostí je, že maďarské sloveso *múlik* (plynout) je sloveso temporální.

II.1.2.1.4. čVf_{3. sg. n} – ADVLoc ~ mVf – S_n.

V češtině sem patří některá slova, která označují „vydávání zvuků“ nějakým tělesem, např.: *Hučí v komíně. – Zúg a kémény.* (doslova: *Hučí komín.*), *V kamnech vesele praskalo. – A kályhában vidáman pattogott a túz.* (doslova: *V kamnech vesele praskal oheň.*). V obou případech jde v maďarštině o valenční doplnění subjektové. Bezsubjektové, neurčité užití neutra v češtině umožňuje „obejít“ původce, subjekt, který zvuk vydává, zatímco v maďarštině se původce ztotožňuje s místem, kde se činnost odehrává. Ve druhé maďarské větě nejde o obligatorní doplnění, nýbrž o doplnění nekonstitutivní, fakultativní (označované v maďarštině obvykle jako „szabad határozó“ – „volné adverbiale“).

II.1.2.2 Vzorce s dvojvalenčními predikáty

(Typ čVf_{3. sg. n} – S₁ – S₂)

II.1.2.2.1 Typ čVf_{3. sg. n} – S_{ak}. – ADVLoc ~ S_g. – mVf – S_{pos. příp.}

Patří sem slovesa, vyjadřující určitý druh bolesti, např. *Bolí mě v zádech. (Fáj a hátam.) Škrábe ji v krku. – Kapar a torka.* V češtině tato skupina sloves vytváří i další vzorec (srovnej: II.1.2.2.4.), zatímco v maďarštině tvoří jeden typ – a to vzorec se subjektem – celá synonymická řada³⁷ sloves *sajog, ég, szúr, hasogat, csikar* atd., lišících se v užití podle druhu bolesti postiženého orgánu, např.: *ég a gyomrom (pálí mě žáha /doslova: *hoří žaludek můj), szúr az oldalam (píchá mi v boku /doslova: *píchá bok můj), csikar a hasam (škrábe mi v břicho /doslova: *škrábe břicho moje)* atd. Pokud tedy nositel či proživatel děje uvedených reakčních predikátů je v maďarské větě vyjádřen osobním zájmenem, nevyžaduje doplnění

³⁷ Pokud slovesa nejsou prefigována, resp. mají rys pasivní, srovnej: *Hasogat a lábam.* versus *Belehasít a lábamba a fájdalom. A lábamba hasított a fájdalom.* (doslova: „Loupe / štípe mi v nohou. oproti doslovně: *Doštípla do nohou mých bolest. *Do nohou mých štípla bolest. kde *bele-* je prefix *do-*, a přípona *-ít* je slovo tvorný sufix činných sloves.

II. Typy základových větných struktur

S_g, neboť nositel či proživatel děje už je vyjádřen posesivní příponou.³⁸ K tomuto maďarskému základovému větnému vzorci lze přiřadit i slovesa neakčních procesů fyzické povahy z českého větného vzorce se subjektem S_n – Vf – S_{ak}. (např. *Otce bolí zuby.* ~ *Apának fáj a foga.*, *Zebou mě nohy.* ~ *Fázik a lábam.* *Brní mě ruka.* ~ *Zsibbad a kezem.* *Tlačí mě boty.* ~ *Szorít a cipőm* apod.) – srovnej: II.2.2.3.)

II.1.2.2.2 Typ čVf_{3. sg. n} – S_d. – S_g. ~ maď. VV se subj.

Typu čVf_{3. sg. n} – S_d. – S_g. (např. *Zželelo se mu matky.* ~ *Megsajnálta az anyját.*, *Zachtėjo se mu bohatství.* ~ *Gazdagságra vágyott.*, *Dostalo se mu dobrého vzdělání.* ~ *Jó műveltséget kapott.*, *Dostalo se mu toho, po čem toužil.* ~ *Azt kapta, amire vágyott*) odpovídají maďarské větné vzorce se subjektem, tzn. S_n – mVf – S_{ak}, S_n – S_{subl.} – mVf, S_n – S_{ak}. – mVf, apod. Česká slovesa jsou reflexivní.

II.1.2.2.3 Typ čVf_{3. sg. n} – S_d. – prep S / Sent ~ ~ maď. VV se subj.

Obdobně jako výše, větám typu čVf_{3. sg. n} – S_d. – prep S / Sent (např. *Stýská se jí po dětech.* ~ *Gyerekekre vágyik.* *Zastesklo se jí po dětech.* ~ *Gyerekek után /resp. gyerekekre/ vágyik /vágyódik, sóvárog/.*, *Zastesklo se jí po tom, jak doma voněl sad.* ~ *Az után sóvárgott, ahogyan a kert illatozott otthon.*, *Záleží mi na vaší spokojenosti.* *Záleží mi na tom, abyste byli spokojeni.* ~ *Fontos számomra, hogy meg legyetek elégedve.*, *Jde mi o to, že tak nemůžete žít.* ~ *Azt tartom szem előtt, /arról van szó/, hogy így nem lehet élni.*) odpovídají maďarské větné vzorce se subjektem. Těmito případy se budeme zabývat v bodě II.2. Nositel děje je tu v českých větách vyjádřen posesivním dativem (*jí, mi*).

³⁸ Ve větě *Nekem fáj a hátam – Záda bolí mě.* se jedná o zdůraznění osoby, těmito případy se naše práce nezabývá; v celé disertaci vycházíme z vět neutrálních. Postavení slovesa ve větě má v maďarštině klíčový význam pro rozlišení významu (zpravidla stojí bezprostředně za slovem zdůrazněným).

II. Typy základových větných struktur

II.1.2.2.4 čVf_{3. sg. n} – S_{d.} – ADVLoc ~ S_{g.} – mVf – S_{pos. příp.}

Tento typ odpovídá v maďarštině stejnému vzorci jako II.1.2.2.1 čVf_{3. sg. n} – S_{ak.} – ADVLoc, např. *Loupá mi v zádech.* ~ *Szúr a hátam. Škrábe mi v krku.* ~ *Kapar a torkom. Zní mi v uších.* ~ *Cseng a fülem. Zablýsklo (se) mu v očích.* ~ *(Meg)villant a szeme. Koni se zajiskřilo pod kopyty.* ~ *A lónak szikrázott a patkója.* Oproti typu II.1.2.2.1 je tu však nositel děje v češtině vyjádřen vždy posesivním dativem.

II.1.2.2.5 Typ čVf_{3. sg. n} – S_{d.} – ADVQual ~ maď. VV se subj.

Tento typ českých vět, např. *Udělal se mi nevolno, na zvracení.* ~ *A rosszullét / a hányinger kerülgetett. / Rosszul lettem. (doslova: *Špatněbytl) zvracenínutkání obcházelo.* *Špatně stal jsem se./, *Daří se mi lépe.* ~ *Már jobban megy a sorsom. / Jóra fordult a sorsom. / Jobban vagyok. (doslova: *Už lépe jde osud můj. / *Na dobro se obrátil osud můj. / *Lépe jsem/) a*

II.1.2.2.6. Typ čVf_{3. sg. n} – S_{d.} – aby Sent ~ maď. VV se subj.

např. *Nedalo mi, abych tam nezašel. / tam nezajít.*³⁹ ~ *Nem bírtam ki, hogy el ne menjek.* (doslova: *Nevydržel jsem, .../*) lze považovat za případy výrazně lexikální (i tomto případě jde o maďarské věty se subjektem), českým slovesům odpovídají maďarská slovesa odvozená od kmenů svým původním významem rozdílným (srovnej doslovné překlady výše). V obou jazycích jsou tato slovesa v konkrétní realizaci významově značně vyprázdněna, svou povahou se blíží frazeologickým jednotkám.

II.1.2.2.7. čVf_{3. sg. n} – ADVLoc – S_{i.} ~ S_{n.} – mVf – S_{abl.}

Tomuto větnému vzorci opět odpovídá maďarský vzorec se subjektem, např. *Na náměstí se hemžilo lidmi.* ~ *A tér nyüzsgött az emberektől. /doslova: *Náměstí hemžilo lidí od./ V kuchyni vonělo kávou – A konyha kávéból volt illatos. – illatozott a kávéból. /doslova: *Kuchyně káva od byl/a/ voňav/á/. – *voněl/a/ káva od.* Tímto gramatickým subjektem je v maďarské větě (v daném případě) *tér* – náměstí a *konyha* – kuchyně a skutečný agens je v maďarské větě ve funkci

³⁹ V tomto případě se sloveso navíc používá jen záporně.

II. Typy základových větných struktur

příslušného určení (původce event. příčiny).⁴⁰ I v maďarštině lze tyto věty transformovat v obdobný větný vzorec jako v češtině, jde tedy o stejnou intenční strukturu, jakou mají ZVS s podmětem (*Na náměstí se hemžili lidé. – A téren emberek nyüzsögtek. V kuchyni voněla káva. – A konyhában kávé illatozott*).

Všechny uvedené případy se ve zkoumaném souboru nevyskytly (až na slovesa uvedená na začátku kapitoly); byly inspirovány *Mluvnici češtiny* a lze předpokládat, že v obou jazycích tvoří tato slovesa nepatrný zlomek lexika. Relativně větší frekvence těchto verb s valenčním doplněním bez subjektu v češtině patrně souvisí s existencí gramatického rodu, kdy neutrum slovesa umožňuje vyjádřit všeobecný subjekt i v rovině morfologické.

II.2. Vzorce se subjektem

II.2.1. Vzorce s jednovalenčními predikáty

(Subj. – čVf ~ Subj. – mVf)

Jde o typ poměrně rozšířený v obou jazycích. Z níže uvedených příkladů lze obecně soudit, že čím je sloveso konkrétnější, významově jednoznačnější, bohatší,⁴¹ tím méně vyžaduje kromě subjektového ještě další doplnění.

II.2.1.1. S_n. – čVf ~ S_n. – mVf

Slovesa, která mohou vstupovat do této základové větné struktury a vytvořit jednoduchou větu podmět – přísudek, mají zpravidla i další valenční doplnění potenciální. Ve zkoumaném korpusu jsme našli celkem 274 sloves.⁴² Z celkového počtu 274 českých sloves v 264 případech měla i ekvivalentní maďarská slovesa potenciální doplnění, a tvořila tedy stejný syntaktický vzorec (S_n. – mVf).⁴³

⁴⁰ Ablativní přípona *-tól ~ -től* je v této funkci typická. Např. *piszkos valamitől – je špinavý od něčeho, származik valakitől – pochází od někoho* atd.

⁴¹ I autor této disertace dospěl během své práce k problému, který nacházíme v odborné literatuře u celé řady lingvistů, tj. k problému vztahu významu slovesa a označované situace. Obecně lze tvrdit, že čím více prvků označované situace obsahuje již samotné sloveso, tím méně vyžaduje další doplnění (např. tím, že instrument činnosti je již implikován ve tvaru slovesa (srovnej též níže).

⁴² Nález (soupis sloves) uvádím zpravidla u jednotlivých dílčích podskupin.

⁴³ Vysvětlení, proč zbývající slovesa mají v maďarštině valenci obligatorní, je lexikálního rázu. V případech *mračit se – neheztel, gondterhelt, haragszik* a *rozsvítit – felkapcsol* jde o záležitost slovo tvornou (motivace odvozenin v češtině je jiná než v maďarštině – např. ekvivalent k *rozsvítit* je *villanyt gyújt* nebo

II. Typy základových větných struktur

Tato slovesa lze podle určitých sémantických i morfologických hledisek dále dělit. Tvoří následující podskupiny:

II.2.1.1.1 Slovesa reflexivní

(bát se – féj; blížit se – közeledik; díť se – történik; divit se – csodálkozik; dostavit se – megjelenik; dřít se – gürcöl; dusit se – fuldokol; hádat se – veszekszik; hájit se – védekezik; hlásit se – jelentkezik; hněvat se – haragszik; hnout se – mozdul; houpat se – hintázik; hrát si – játszik; hýbat se – mozog; chvět se – reszket; kolébat se – ringatózik; koukat (se) – néz, les; krčit (se) – összehúz(za magát); kroutí se – csavarodik, tekereg, tekeredik; kývat se – imbolyog, billeg; lesknout se – csillog; loučit se – (el)búcsúzik; mít se – jól van; modlit se – imádkozik, fohászkodik; mračit se – haragszik, mýlit se – téved; najíst se – jóllakik; napravit se – megjavul; obléct se – felöltözik; oblékat se – öltözködik; oddechnout si – fellélegzik; opírat se – támaszkodik; otáčet se – forog, megfordul; otočit se – forog, megfordul; otrásat se – megrázza magát; otrást se – megrázza magát; ovládat se – uralkodik magán; ovládnout se – uralkodik magán; oženit se – (meg-, össze)házasodik, megnősül, feleségül vesz; ozvat se – megszólal; ozývat se – megszólal; plížít se – surran, lopakodik; podívat se – csodálkozik, csodál; pohnout se – mozdul, indul; pohybovat se – mozog; pokládat se – megadja magát, összeomlik; položit se – megadja magát, leheveredik, összeomlik; pootáčet se – megfordul; pootočít se – megfordul; poroučet se – üdvöletet küld; posadit se – leül; posazovat se – leül; posílit se – erősíti magát; poslechnout si – meghallgat; postavit se – (fel)áll; povést se – sikerül; povzdechnout si – sóhajt (magában); pozdvihnout se – felemelkedik; pozdvihovat se – felemelkedik, felmegy; prát se – verekedik; procházet se – sétál; projet se – utazik egyet; projevít se – megnyilatkozik, megjelenik; projít se – sétál; protáhnout se – nyújtózkodik, elnyúlik; protahovat se – nyújtózkodik, elnyúlik, rángatózik; připozdívát se – esteledik; ptát se – kérdez; radit se – tanácskozik, (meg)tárgyal; radovat se – örül; rozčilovat se – idegeskedik; rozhlédnout se – szétnéz; rozhlížet se – szétnéz; rozhodnout se – elhatároz, elszánja magát, dönt; rozcházet se –

*felkapcsolja a villanyt, tj. doslova *světlo /proud/ zapálí či zapne světlo /proud/). Verbům zamilovat se a zradit odpovídají v maďarštině nominální konstrukce szerelmes lett a áruló lett – doslova: *zamilovaný se stal a *zrádce se stal. Vyjádření stejného denotátu pomocí slovesa v maďarštině je sice možné – zamilovat se – beleszeret a zradit – elárul -, avšak prefix bele- (do-) vyžaduje zpravidla obligatorní doplnění ilativní, v případě druhém je pak obligatornost doplnění dána patrně homonymií: árul znamená též prodávat. V případech dalších, např. hlídat – őriz, felvigyáz, troufat si – merészkedik, merészel, jde o rozdílný úzus v*

II. Typy základových větných struktur

szétválik; rozloučit se – elbúcsúzik; řídit se – száguld; sedat si – leül; sednout si – leül; smát se – nevet; spojit se – összefog; stáhnout se – összeszorul, visszavonul; stěžovat si – panaszodik; stydět se – szégyenkezik; stýskat si – panaszodik; tázat se – kérdez, érdeklődik; těšit se – örül; točit se – forog; toulat se – csavarog; trápit se – kínlódik; trhat se – szakad, rángatózik; troufat si – merészkedik, merészel; usmát se – rámosolyog, elmosolyodik; usmívat se – mosolyog; vléct se – nyúlik, húzódik; vracet se – visszatér; vrátit se – visszatér; vrtět se – izeg-mozog; vsadit se – fogad; vyspat se – kialussza magát; vytrátit se – eltűnik; vzpamatovat se – felocsúdik; zadívat se – elmereng, belenéz; zahalit se – betakarózik, beburkolózik; zahledět se – ránéz, elmereng; zachvět se – megrázkódik; zamilovat se – beleszeret; zamyslet se – elgondolkodni; zapálit si – rágyújt; zasmát se – nevet; ženit se – nősül).

Z výše zmíněných 274 českých sloves bylo 99 reflexivních, jimž v 53 případech odpovídala slovesa v užším slova smyslu reflexivní (tzv. pravá reflexivní) i v maďarštině. Ve zbývajících případech šlo často o pasivní maďarská verba tvořená slovotvornou příponou (pasivity) *-ul, -ül*, např. *dusit se – fuldokol, hnout se – mozdul, pootáčet se – megfordul, potočit se – megfordul, stáhnout se – összeszorul, visszavonul, ženit se – nősül* apod., a dále pak o verba pseudotranzitivní, vyjadřující v maďarštině tzv. vnitřní děj, např.: *zamyslet se – elgondolkodik, mračit se – neheztel* apod., tedy verba, která v širším slova smyslu rovněž řadíme mezi reflexivní. Další skupinu pak tvořila slovesa frekventativní, momentánní a ingresivní, která v maďarštině „částečně na základě určitých sémantických momentů a částečně i na základě formální podobnosti stojí blízko pseudotranzitivním slovesům,⁴⁴ např. *hýbat se – mozog, kývat se – imbolyog, billeg, lesknout se – csillog, otáčet se – forog, ozvat se – megszólal, ozývat se – megszólal, pohnout se – (meg)mozdul, pohybovat se – mozog, pootáčet se – megfordul, potočit se – megfordul, vrtět se – izeg-mozog, zadívat se – elmereng* apod. Ojediněle se vyskytly případy, kde zvratnost v maďarštině je vyjádřena pomocí akuzativu zvratného zájmena *maga* (tj. *magát*, např. *Petr se má. – Péter jól érzi magát.*, doslova: **Petr dobře cítí sebe.*).

Českým reflexivům tantům v maďarštině často odpovídají nereflexivní slovesa, např. *bát se – fél, chvět se – reszket, mít se – jól van, ozvat se – megszólal,*

obou jazycích. V uvedených dvou případech si je však třeba též povšimnout, že jen ve zcela specifických aktualizacích mají uvedená slovesa doplnění potenciální.

⁴⁴ *A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan I.*, s. 205

II. Typy základových větných struktur

procházet se – sétál, smát se – nevet, toulat se – csavarog apod. I v těchto případech lze ve významech téměř všech uvedených sloves odhalit momenty výše uvedené, tj. frekventativnost, momentánnost či počáteční fázi děje. Výjimkou ve zkoumaném korpusu bylo pouze sloveso *bát se – fél*.

Českým reflexivním slovesům, v nichž zvrtné zájmeno *se* je v pozici jediného obligatorního komplementu v akuzativu a vyjadřuje zároveň totožnost se subjektem, odpovídají zpravidla maďarská reflexivní slovesa *pravá*⁴⁵ (náležející k tomuto větnému vzorci), např. *mýt se – mosakodik, oblékat se – öltözködik, česat se – fésülködik* apod. Je-li v obdobné pozici zvrtné *si*, vyjadřuje se reflexivita v maďarských ekvivalentech zpravidla dativem zvrtného zájmena *maga* (tj. *magának*), např. *škodit si – árt magának (ale též: megkárosítja magát – ak.)*.

Obdobně jako v češtině patří do této skupiny i slovesa vyjadřující vzájemnou činnost, reciprocitu, např. *prát se – verekedik, pohádat se – összeveszik* apod. Oproti češtině je však v maďarštině reciprocita často vyjádřena zvláštním zájmenem reciprocity *egymás*, např. *znát se – ismerik egymást (ak.)*, *dopisovat si – leveleznek egymással* (i. ve významu sociativním) apod. Výrazně častěji jde tedy v maďarštině o slovesa s valenčním reflexivním komponentem.⁴⁶

Zvrtná slovesa náležející k tomuto větnému vzorci pokrývají sémanticky bohatou oblast jak v češtině, tak i v maďarštině. Ne všechna zvrtná slovesa však mají pouze potenciální nenominativní doplnění. Jako první obecné sémantické vymezení se nabízí vymezení záporné (které ovšem platí i pro slovesa nezvrtná): obligatorní doplnění mají ta reflexivní verba, která jsou významově chudá a/nebo jsou neodvozená (tj. ani slovní základ ani slovesná předpona nevnášejí do nové lexikální jednotky specifické sémantické komponenty) a/nebo se jejich význam váže k určité fázi děje (obvykle k počáteční a závěrečné, ale může vyjadřovat i děj trvalý, pokud se nejedná o činnost inherentní), např. *dostat se – eljut, elér; dostávat se – eljut, elér; dovolit si – megenged magának, bátorkodik, merészel; drát se – törekedik, harcol; myslet si – gondol; nechat si – meghagy (magának); odbýt si – letud; oddat se – szentel(i magát); odehrávat se – lejátszódik; odhodlat se – elhatároz, elszánta magát, rászánta magát; uchopit se – megragad, megfog; ukázat*

⁴⁵ V některých případech však nelze reflexivitu v maďarštině vyjádřit sufixem, ale jen zvrtným zájmenem *maga*, např. *oběsit se – felakasztja magát, zabít se – megöli magát, zastřelit se – lelövi magát* apod.

⁴⁶ To ukazuje i skutečnost, že na rozdíl od češtiny můžeme i zvrtná reflexivní maďarská slovesa nahradit konstrukcí s recipročním zájmenem, např. *verekedik ~ verik egymást – *perou sebe navzájem, veszekedik ~ veszekednek egymással (i.) – *pohádat sebou navzájem* apod.

II. Typy základových větných struktur

se – mutatkozik; vázat se – kötődik; vést se – vezet; vrhnout se – (bele-, rá-)veti magát; zdát se – tűnik apod. Uvedená slovesa vyžadují doplnění obligatorní, a patří tedy shodně jak v maďarštině, tak i v češtině k jinému větnému typu.

Kladné sémantické vymezení sloves, která patří k tomuto větnému vzorci, je vzhledem k rozmanitosti sloves nelehké. Jako první se nabízí skupina sloves s významem inherentním. V maďarštině sem patří celá řada pseudotranzitivních sloves tvořených sufixem *-kodik, -kedik, -kődik, případně -skodik, -skedik, -sködik*, která zpravidla vyjadřují, že subjekt působí určitou dobu v určité profesi, např.: *tanítóskodik – působit jako učitel* (doslova: **učitelovat*)⁴⁷ *diákoskodik – působit jako student, mérnökösködik – působit jako inženýr* apod., nebo že se subjekt chová určitým (často záporným) charakteristickým způsobem,⁴⁸ např. *alkalmatlankodik – obtěžovat, rušit* (doslova: **nevhodňovat*); *udvariaskodik – chovat se zdvořile, csökönyösöködik – počínat si zarputile, kicsinyeskedik – chovat se malicherně* apod.

Maďarská slovesa, která patří k tomuto větnému vzorci, obvykle mají velmi úzký vztah k pasivům, někdy jsou i formálně pasivní (např. *gyógyul – léčí se, hojí se*). s poměrně velkou jistotou můžeme na základě zkoumaného korpusu tvrdit, že pokud české zvrtné sloveso náleží k danému základovému větnému vzorci, pak i jeho maďarský ekvivalent – pokud je jím sloveso reflexivní – patří do analogické větné struktury.⁴⁹ Obdobně lze tvrdit i opak⁵⁰ o maďarských slovesech. Pochopitelně to neznámá – jak jsme částečně ukázali výše –, že v obou jazycích jde o téměř identický okruh sloves, rozdíly jsou dány spíše gramatickými, typologickými a lexikálními rozdíly obou jazyků (jak na to v této práci často poukazujeme). O samotné korespondenci ekvivalence českých a maďarských reflexivních sloves pak lze tvrdit, že v češtině je kategorie reflexivity výrazněji gramaticky a méně sémanticky chápána než v maďarštině.

⁴⁷ Obdobně jako v češtině ve tvaru *zedničit, zahradničit* apod., analogická řada v maďarštině je však výrazně širší, než je tomu v češtině.

⁴⁸ Jde o deadjektivní deriváty. Věty lze zpravidla transformovat ve věty s nominálním přísudkem, např. *Péter betegskedik ~ Péter (gyakran vagy mostanában) beteg. (Petr postonává. doslova: *Petr nemocňuje. /event. churaví/ ~ Petr /často nebo v poslední době/ je nemocný.)*

⁴⁹ Ve zkoumaném korpusu jsem našel pouze jediné české sloveso, jehož maďarský ekvivalent měl obligatorní doplnění, a to sloveso *troufat si – bátorkodik, merészel*. Toto sloveso má však i v češtině pouze zcela specifickou aktualizaci bez obligatorního doplnění.

⁵⁰ Ve zkoumaném korpusu bylo jediné sloveso *spravovat se* ve významu *tloustnout – hízik*, kde české sloveso má obligatorní valenci.

II.2.1.1.2 Slovesa nereflexivní

(bdít – ébren van; běžat – fut, futkos, futkározik; běžet – fut; bláznit – hülyéskedik; bojovat – harcol; bruchet – morog; brzdit – fékez; cvičit – gyakorol; čekat – vár; číst – olvas; dupat – dörömböl; dýchat – lélegzik; existovat – létezik; hlídat – felvigyáz; hořet – ég; hovořit – beszél; hučet – zúg; chybět – hiányzik; jíst – eszik; klepat – kopog; klesat – süllyed; klesnout – süllyed; kopat – ás; kouřit – dohányzik, füstöl; krást – lop; kreslit – rajzol; křičet – kiabál; kvést – virít, virágzik; léčit – gyógyít; letět – repül; ležet – fekszik; lhát – hazudik; mávat – integet; mávnout – int; mříť – céloz; mizet – eltűnik; mlčet – hallgat; mluvit – beszél; mumlat – mormol, morog; myslet – gondol(kozik); nadávat – káromkodik; napovídat – sug, sugall; naříkat – panaszkodik; naslouchat – hallgat; nastat – beköszönt, beáll; nastávat – beköszönt, beáll; nastoupit – felszál; nastupovat – helyet kap, felszál; odejít – elmegy; odcházet – elmegy; odjet – elutazik; odjíždět – elutazik, indul; odpočinout – megpihen; odpočívát – (meg)pihen; padat – esik; padnout – esik; pálit – éget; pít – iszik; plakat – sír; platit – fizet, számít; plout – úszik; počítat – számol; počkat – (meg)vár; podávat – (oda)adogat; pojít – megdöglík; pomáhat – segít; pomoct – segít; poslechnout – meghallgat; pospíchat – siet; postupovat – előrelép, halad; povolit – (fel-, meg-)enged; povstat – felkel, fellázad; povzdechnout / povzdychnout – sóhajt; povzdechovat – sóhajt; pozdravit – köszön, köszönt; pracovat – dolgozik; praskat – reped, pattog; prasknout – megreped; práť – mos; prchat – menekül; prodávat – árul, elad; prohrát – elveszt; promíjet – megbocsát; prominout – megbocsát; promluvit – szól, megszólal; propadnout – áthull, lejár; pršet – esik; přemýšlet – gondolkodik; přikývnout – (rá)bólint;; psát – ír; rozsvítit – felkapcsol; růst – nő; řvát – ordít; sedět – ül; shořet – leég; skákat – ugrál; slyšet – hall; spadnout – elesik, lefogy; spát – alszik; spēchat – siet; splývat – összefolyik; stárnout – öregszik; stát – áll; ztichnout – elhallgat; stoupat – emelkedik; stoupnout – emelkedik; střílet – lő, lövöldözik; studovat – tanul, tanulmányoz; svítit – világít; šetřit – gyűjt, takarékoskodik; šít – varr; šumět – zúg; tančit – táncol; téci – folyik; tisknout – nyomtat, szorít; tleskat – (meg)tapsol; trpět – szenved; učít – tanít; ujit – megtesz, elkerül, megszökik; umírat – haldoklik; umřít – meghal; upadat – hanyatlík; upadnout – elesik; uplynout – eltelik, lejár; uprchnout – megszökik; usednout – leül; usínat – szunnyad; usnout – elalszik; ustoupit – visszavonul, enged; ustupovat – visszavonul, meghátrál; utéct – elszalad, elszökik, megszökik; utíkat – szökik, szalad; váhat – habozik; vařit – főz; vonět – illatozik; vstát – feláll; vstávat – feláll;

II. Typy základových větných struktur

vybuchnout – felrobban; vydechnout – kilélegez, fellélegez; vyhrát – nyer; vyjít – kimegy; vykřiknout – felkiált; vyprávět – mesél; vyrazit – kitör, elindul; vyrůst – kinő, felnő; výt – üvölt, vonít; vzrůst – megnő; vzrůstati – nő; zabručet – felbőg(et), morog, ráförmeg; začít – (el)kezdi; zahynout – elhunyt; zamířit – (meg)céloz; zapadat – lemegy; zapadnout – lemegy; zaplakat – (fel)sír(at); zaplatit – (ki)fizet; zářit – tündököl, csillog, ragyog; zazvonit – (be)csenget; zbýt – marad; zbývat – marad; zdravít – köszön; zemřít – meghal; žít – él; zlobit – rosszalkodik, haragszik; zmizet – eltűnik; zpívat – énekel; zradit – elárul; zvítězit –(le)győz; zvonit – csenget).

Slovesa, která patří do skupiny II.2.1.1.2, a jsou tedy nereflexivní, lze sémanticky zařadit do několika skupin. Nejvýznamnější sémantickou skupinu zde tvoří – obdobně jako u reflexivních sloves výše – slovesa inherentní, např. *foukat – fúj; hořet – ég; svítit – világít; zvonit – cseng* apod. Do této skupiny lze zařadit vedle sloves výše uvedených, která se váží především s neživotným subjektem, i inherentní verba, která mají rys životnosti (např. *kvést – virít, virágszik*) a označují výkon určité lidské činnosti, většinou typické pro konkrétní profesi, např. *bojovat – harcol; léčit – gyógyít; plánovat – tervez; učit – tanít* apod. Velice rozsáhlou a sémanticky různorodou skupinu v maďarštině tvoří slovesa odvozená od substantiv slovotvornou příponou *-l* resp. *-z*, kde podstatné jméno je objektem nebo instrumentem činnosti, popř. jinak s činností souvisí (např. časově *inyaral – trávit léto*, doslova: **létovat*).

V maďarštině – na rozdíl od češtiny – lze do této skupiny zařadit i slovesa, s významem „vykonávat, hrát určitý druh sportu“.⁵¹ Část těchto maďarských sloves tvoří kompozita (*asztaliteniszezik, kézilabdázik – hrát stolní tenis, hrát házenou* – doslova: **stolnítenisovat, *ručnímíčovat* apod.), jejichž první komponent má charakter adjektivní. Jelikož v maďarštině jsou adjektiva ve funkci přívlastku neohebná (a navíc bezrodá), otevírá to velký prostor pro využití adjektiv právě při tvoření kompozit (adjektiv s sebou nese morfologicky vyjádřený vztah k substantivům). Dobře to lze ilustrovat z opačného pohledu, např. na kompozitu *labdarúgás – kopaná* (doslova: **míčkopání*), ve kterém se první komponent formálně jeví jako analogický s obdobnými složeninami adjektivními, de facto se však jedná o vztah posesivní (*a labdának a rúgása – kopání míče*). Jelikož však v přívlastňovací vazbě není přítomna ona formální strukturální nevázanost,

⁵¹ Obdobně jako v češtině ve slovech *lyžovat, sáňkovat, bruslit*. Většinou však v češtině tato slovesa patří k jinému větnému vzorci, činnost se vyjadřuje často slovesem *hrát*, s vazbou *S_{ak.}*, např. *hrát fotbal, házenou* apod.

II. Typy základových větných struktur

kteřou jsme popsali u adjektiv, není dána ani možnost vytvoření slovesa, které by sémantický argument samo vyjádřilo; navíc je sloveso *rúg* (*kopat*) neodvozené (na rozdíl např. od *labdázik – hrát s míčem*) a tranzitivní, nese s sebou „prázdná místa“ (akuz.). Kompozita s akuzativním prvním komponentem však v maďarštině neexistují; akuzativ lze vyjádřit v tomto konkrétním případě právě jen slovesnou vazbou: *labdát rúg – kope míč*.⁵² Maďarská slovesa, náležející do této skupiny, sice lze nahradit obdobně opisným tvarem, jako je tomu v češtině (tj. *hrát něco – vmit /ak./ játszik*), není to však obvyklé.

Obdobnou skupinu tvoří slovesa vyjadřující „hraní na hudební nástroj“, např. *dobol – bubnovat*, *gitározik – hrát na kytaru* (doslova: **kytarovat*), *zongorázik*, *hegedül*, *trombitál* (*hrát na klavír, housle, trumpetu*) apod.

Určité rozdíly mezi češtinou a maďarštinou se tedy ukazují v tom, která slovesa v tom kterém jazyce mohou vyjadřovat i objekt či prostředek⁵³ (instrument) činnosti nejen slovesnou vazbou, ale zahrnutím objektu či prostředku do samotného slovesa, tj. ve způsobu, jakými gramatickými prostředky jsou sémantické argumenty v jednotlivých jazycích vyjádřeny. Věty *Laci sört iszik. – Láďa pije pivo.*, jsou co do sémantické reprezentace shodné, ale v podstatě stejný denotát se realizuje i ve větě *Laci sörözik. – Láďa pije pivo.* (doslova: „*pivuje*“).⁵⁴ Zatímco výše uvedená slovesa (odvozená z podstatných jmen) s významem „provozovat určitý sport“ obvykle v maďarštině nemůžeme nahradit slovesnou vazbou, slovesa (opět odvozená z podstatných jmen) z oblasti stravování člověka obvykle alternují s vyjádřením pomocí slovesné vazby. Patří sem slovesa, v nichž je obsažen druh požívaných nápojů, např. *borozik* (*pít víno*), *kávészik* (*pít kávu*) apod. /též s příponou frekventativa *-gat, -get, pálinkázgat* (*popíjet pálenku*), *konyakozgat* (*popíjet koňak*), *sörözget* (*popíjet pivo*), *borozgat* (*popíjet víno*) atd.

⁵² Obdobně je tomu u sportů, jejichž „provozování“ vyjadřujeme jiným slovesem než *hrát*, např. *skákat do výšky – magasat* (ak.) *ugrik*, *házet oštěpem – gerelyt* (ak.) *vet*, *vrhat koulí – súlyt* (ak.) *lök* apod., tj v těchto případech jde shodně s češtinou o jiný typ základové větné struktury.

⁵³ Jako např. ve výše uvedených případech z oblasti sportu, kde nástroj či prostředek hry dal název hře jako takové. Výrazněji instrumentální charakter mají i další maďarská slovesa, která sem můžeme zařadit (jejich počet však není příliš veliký) a která vyjadřují způsob cestování určitým dopravním prostředkem, např. *autózik – jet autem*, *vonatozik – jet vlakem*, *kocsikázik – jet vozem* apod. Tento instrumentální charakter vykazuje nejen český ekvivalent vyjádřený instrumentálem, ale i maďarské transformované věty *autóval*, *vonattal*, *kocsival* (i.) *megy*.

⁵⁴ Tento způsob tvoření sloves je běžný samozřejmě i v češtině, rozdíly jsou však jednak v jednotlivých významových oblastech, v nichž se v obou jazycích využívají, jednak ve frekvenci využití. Na základě zkoumaného korpusu (ale i běžné jazykové praxe) lze tvrdit, že v obou případech je využívání tohoto vyjádření sémantických argumentů v maďarštině hojnější (což pochopitelně neznamená, že je možné ve všech případech, kdy je podstatné jméno objektem či instrumentem činnosti).

II. Typy základových větých struktur

Ze sloves s významy souvisejícími se stravováním jsou to slova, kde objektem je ovoce. Např. *cseresznyézik* (jíst třešně), *dinnyézik* (jíst meloun), *eprezik* nebo *eprészik* (jíst moruše, jahody) apod. (též s příponou frekventativa – viz výše). Některá z těchto sloves mohou též znamenat „sbírat“ (třešně, moruše, jahody). Sloveso *gombázik* znamená naopak jen *sbírat houby* (či *houbařit* jako v češtině).

Všechna zde uvedená slovesa je možné nahradit (transformovat) slovesnými vazbami *bort iszik, kávéť iszik* (pít víno, kávu), *cseresznyét eszik, szamócát eszik* (jíst třešně, moruše či jahody), *cseresznyét szed, gombát szed* (sbírat třešně, houby) atd., jejich užití je však stylisticky motivováno: věty, v nichž je situace vyjádřena pomocí slovesných vazeb, jsou co do své významové hodnoty neutrální (jde o pouhé pojmenování). Slovesa odvozená od těchto objektů se naopak vyznačují určitým delším trváním děje (proto často mohou přijímat výše uvedené přípony frekventativa) a zároveň evokují určitý pocit příjemné činnosti (srovnej též *fagyfaltozik, fagyizik* /jíst zmrzlinu, „zmrzku“/, ale také *cigarettaézik, pipázik, szivarozik* – kouřit cigarety, dýmku, doutník).⁵⁵

Z četných dalších podskupin a podskupinek jmenujme ještě alespoň množinu – vnitřně rovněž bohatě členěnou –, v níž jsou instrumenty prostředkem pro výkon určité lidské práce, např. **zemědělské** (*kapál – kopat, kaszál – kosit, gereblyéz – hrabat* apod.), ale i jiné (např. **úřednické**: *gépel – psát na stroji* /**strojovat*/; domácí: *vasal – žehlit* /doslova: **železovat*/ apod.).

Výše uvedená slovesa jsou tedy zpravidla slova derivovaná z podstatných jmen⁵⁶ a obvykle nemají slovesnou předponu.

Další skupinu tvoří slovesa vyjadřující **vydávání zvuků**, např. (dle zkoumaného korpusu) *bručet – morog; hovořit – beszél; hučet – zúg; klepat – kopog; křičet – kiabál; mlčet – hallgat; mluvit – beszél; mumlat – mormol, morog; nadávat – szid, káromkodik; napovídat – sùg, sugall; naslouchat – hallgat; plakat – sír; povzdechnout/povzdychnout – sóhajt; povzdechovat – sóhajt; pozdravit – köszön; praskat – reped, pattog; prasknout – megreped; promlouvat – szól, megszólal, beszél; promluvit – szól, megszólal; řvát – ordít; šumět – zúg; tleskat – (meg)tapsol; vydechnout – kilélegez, fellélegez; výt – üvölt, vonít; zabručet – felbög(et), morog, ráförméd; vyprávět – mesél; zaplakat – (fel)sír(at); zazvonit – (be)csenget; zdravit –*

⁵⁵ Srovnej též pozn. ⁵³ Slovesa s významem „jet určitým dopravním prostředkem“ mají též význam nezávaznosti, spíše zábavy než pouhého neutrálního označení způsobu přepravy.

II. Typy základových větných struktur

köszön; zpívat – énekel; ztichnout – elhallgat, ale i celá řada dalších, která se v korpusu nevyskytují, jako např. *dohog, hurrog, herseg, dörög, pőfög* atd. (synonymická řada slovesa *morog*).⁵⁷ Slovesa jsou často odvozena ze slov zvukomalebných. Sem patří celá řada sloves napodobujících zvuky zvířat, např. *nyávog – mňoukat, rőfög – chrochtat*, a rovněž verba odvozená z citoslovcí, zpravidla také onomatopoických, např.: *jajgat – naříkat* (doslova: **achovat*), *nyafog – kňourat* atd. U slov zvukomalebných se zpravidla slovesné prefixy nevyskytují. U sloves, která prefigována jsou, vyjadřuje tato předpona obvykle počátek děje (*promlouvat – megszólal; povzdechnout – felsóhajt; zabručet – felbőg*; apod.), nebo jeho konec (*vydechnout – fellélegez; ztichnout – elhallgat* apod.). V ostatních případech mají prefixy především slovtvornou funkci, srovnej např. *napovídat – sűg, sugall versus povídat – mond, nadávat – szid, káromkodik versus dávat – ad, povolit – (meg)enged versus volit – választ; povstat – felkel, fellázad versus stát – áll; podávat – adogat* (např. v tenisu) versus *dávat – ad*⁵⁸ apod.

Z inherentních sloves sem patří též verba, která vyjadřují **vznik** resp. **zánik** subjektu, např. *Nastala zima. – Beköszöntött a tél. Strýc umřel. – A nagybácsi meghalt.* apod.

Významnou, početnou a sémanticky velmi bohatě strukturovanou skupinu tvoří činná slovesa (inherentní i neinherentní), která pouze označují druh činnosti subjektu s důrazem právě a především na druh činnosti. Nutnost takového vymezení vyniká právě v relaci či v konfrontaci s maďarštinou, kde pro oslabení pojmenovacího charakteru slovesa existuje významná gramatická kategorie, a to určitost slovesa. Maďarština shodně s češtinou rozlišuje slovesa tranzitivní a intranzitivní, na rozdíl od češtiny však maďarská verba mají tzv. určité i neurčité časování, v závislosti na určitosti či neurčitosti, resp. úplné absenci objektu. Má tedy v perspektivě výpovědi určitost objektu, obdobně jako má čeština v perspektivě výpovědi rodovost. Chybí-li objekt úplně, přijímají maďarská slovesa stejné přípony jako v případě časování neurčitého a jiné, než je tomu v časování určitém. Právě v této relaci může vyniknout pojmenovací, označovací charakter slovesa. Ve větě *Petr vidí Marii. – Péter látja Máriát.* jde o určitý předmět, ve větě *Petr vidí nějakou knihu. – Péter egy könyvet lát.* jde o předmět neurčitý; v obou případech

⁵⁶ Mohou být však i neodvozená, právě v případech, kdy objekt či instrument není obsažen ve slově, jako např. *úszik – plavat, fut – běžet* apod.

⁵⁷ Analogicky to platí zpravidla i pro synonymické řady dalších sloves z korpusu.

II. Typy základových větných struktur

je však „oslaben“ čistě pojmenovavací charakter slovesa ve srovnání s větou *Petr vidí*. – *Péter lát*. (tzn. *má schopnost vidět*). Vymežit okruh těchto sloves sémanticky blíže se zdá být neschůdné, lze jej však alespoň částečně přiblížit podle některých gramatických hledisek. Jedná se o slovesa, která jsou bez slovesných předpon, resp. jejichž slovesná předpona má slovotvornou funkci, tj. slovesa, do nichž prefix vnáší svůj vlastní význam (především lokální, a zpravidla nikoliv aspektuální), do této skupiny nepatří a mají zpravidla obligatorní doplnění. Sem patří např. slovesa *cvičit – gyakorol*; *čekat – vár*; *číst – olvas*; *koukat (se) – néz, les*; *krást – lop*; *kreslit – rajzol*; *lhát – hazudik*; *mávat – integet*; *mířit – céloz*; *mýlit se – téved*; *pálit – éget*; *pít – iszik*; *platit – fizet*; *počítat – számol*; *pomáhat – segít*; *pracovat – dolgozik* *prát – mos*; *prát se – verekedik*; *prodávat – árul*; *prohrát – (el)veszt*; *promíjet – megbocsát*; *přemýšlet – gondolkodik*; *přikývnout – (rá)bólint*; *psát – ír*; *ptát se – kérdez*; *slyšet – hall*; *stát – áll*; *střílet – lö, lövöldözik*; *studovat – tanul*; *šetřit – gyűjt, takarékoskodik*; *šít – varr*; *tisknout – nyomtat*; *trpět – szenved*; *učit – tanít*; *vařit – főz* aj.

Rozsáhlejší podskupinu tvoří slovesa pohybová, např. *běhat – fut, futkos, futkározik*; *běžet – fut*; *dupat – dörömböl*; *klesat – süllyed*; *klesnout – süllyed*; *letět – repül*; *plout – úszik*; *pospíchat – siet*; *postoupit – előrelép*; *postoupit – halad*; *postupovat – előrelép*; *postupovat – halad*; *prchat – menekül, elillan*; *skákat – ugrál*; *spěchat – siet*; *tančit – táncol*; *téci – folyik*; *ustupovat – visszavonul, meghátrál*; *utíkat – megszökik, szalad*; *vstávat – feláll*; apod. V maďarštině na rozdíl od češtiny sem patří též slovesa odvozená od názvů konkrétních tanců, např. *csárdászik – tančit čardáš*; *keringőzik – tančit valčík*; *tangózik – tančit tango* apod. (srovnej též výše: tvoření sloves s významem sportovní činnosti, cestování a stravování aj.).

II.2.2. Vzorce s predikáty dvojjalenčními Subj. – čVf – KOMPL

Tvoří nejvýznamnější část zkoumaného korpusu. Z hlediska výchozího jazyka (ale v určitém slova smyslu i z hlediska jazyka cílového) se ukazuje jako užitečné rozdělit je do dvou hlavních skupin:

- slovesa s komplementem v bezpředložkovém pádu,
- slovesa s předložkovým pádem.

⁵⁸ V posledně uvedeném příkladu se shoduje v obou jazycích i kmen obou sloves, v maďarštině však

Jednotlivé skupiny jsme pak dále rozdělili do podkapitol podle českého deklinačního paradigmatu.

II.2.2.1. S_n. – čVf – S_g.

Ve zkoumaném korpusu jsme našli 79 sloves, z nichž pouze jediné obligatorní české bezpředložkové genitivní vazbě odpovídala genitivní vazba i v maďarštině, a to slovesu *mít – van* (ve smyslu *vlastnit – birtokol*). Přípona genitivu *-nak, -nek* je v maďarštině homonymní s příponou dativu a v jazyce má především posesivní funkci. Z hlediska syntaktického stojí posesor zpravidla ve funkci přívlastku, který není bezprostředně dominován přísudkem. Genitivní vazby jsou na ústupu i v češtině a zpravidla jsou nahrazovány vazbou akuzativní, tj. právě vazbou, která nejčastěji odpovídá české genitivní vazbě i v maďarštině.

II.2.2.1.1 S_n. – čVf – S_g. ~ S_n. – mVf – S_{ak}.

Z celkového počtu 79 genitivních vazeb bylo ve zkoumaném korpusu obligatorních 62, z nichž pouze 21 sloveso mělo v maďarštině neakuzativní, předložkové vazby (*dbát – törődik, ügyel; děsit se – irtózik; dopouštět se – vetemedik; dopustit se – vetemedik; dovolit se – engedélyt kér; dovolovat se – engedélyt kér; držet se – ragaszkodik; hledět si – törődik; hrozit se – (meg)ijed, fél; chránit se – óvakodik; mít – van (birtokol); nabýt – szert tesz; pamatovat – (meg)emleget; pamatovat se – emlékszik; podržet se – megkapaszkodik; přibýt – szaporodik; střežit se – tartózkodik; ubývat – fogy; účastnit se – részt vesz; varovat se – óvakodik; zúčastnit se – részt vesz – podrobněji viz níže).*

Slovesa s obligatorní genitivní valencí v obou jazycích mají velice obecné významy, často vyjadřují jen **postoj** nebo **vztah** subjektu k patiensu (*dobýt – bevesz; dobývat – bevesz, szert tesz; dodat – leszállít; dopátrat – kinyomoz; dopouštět – elkövet, végez; dopřát – kíván, megszerez; dopustit – megenged, lehetővé tesz; dosahovat – elér; dožít se – megél; chápat se – megragad; chopit se – kapaszkodik, megfog; chopit se – megragad; chytat se – fog; chytit se – fog; chytnout se – megfog; nabývat – szert tesz; nechat – hagy; obávat se – fél, félt, tart; odvážit (se) – merészkedik, merészel; pouštět se – elenged; použít – használ; používat – használ; považovat si – tisztel; povšimnout si – észrevesz; přát – kíván;*

má – na rozdíl od češtiny – slovo tvornou funkci přípona frekventativa *-gat*.

II. Typy základových větných struktur

*pustit – (el)enged; pustit se – elenged; týkat se – érint; uchopit se – megragad, megfog, megfogózkodik, megkapaszkodik; ujmout – megfog, megragad, pártfogásba vesz; užít – élvez; užívat – él, használ; vážit si – tisztel, becsül; všímat si – észrevesz; všimnout si – észrevesz, megfigyel; vypít – megiszik; vystříhat se – kerül; využít – kihasznál; využívat – kihasznál; zanechat – abbahagy, hátrahagy; zbavit – megfoszt; zeptat se – megkérdez; zmocnit se – hatalmába kerít apod.). Právě touto obecností je obvykle dána obligatornost valence. Většina českých slov z korpusu s obligatorní genitivní valencí jsou slovesa zvrtná, u nichž je zvrtné zájmeno pocíťováno jako akuzativní doplnění, a pro patiens se tudíž otvírá jiná pozice. Pozoruhodné je právě to, že maďarské ekvivalenty těchto českých sloves nejsou verba reflexivní, a mají tedy pozici S_{ak} . volnou. Slovesa jsou často prefigována v obou jazycích. Nápadně často se tu vyskytuje u českých sloves nereflexivních předpona *do-* a *vy-*. Partitiv genitivní v maďarštině neexistuje, kvantita, resp. část celku se zpravidla vyjadřuje přívlastkem, např. *Napil se (trochu) vody.* – *Egy kis vizet ivott.* (doslova: **Malá vodu se napil*), nebo elativním komplementem, např. *Najedl se masa.* – *Evelt a húsból.* doslova: *Jedl z masa.*, apod. Obligatorním českým verbům v drtivé většině odpovídají i maďarská slovesa s obligatorní valencí.⁵⁹*

Ze sloves s potenciálním doplněním sem patří pouze slovesa *bát se – félt; dočkat se – kivár; napít se – iszik; ptát se – kérdez; tázat se – kérdez; vzdát se – felad, lemond; vzdávat se – felad, lemond*, přičemž sloveso *bát se* má pouze ojedinělou frazeologickou aktualizaci s akuzativním komplementem (*bát se boha – félt az istent*), jinak je u sloves s významem určitého strachu typická přípona ablativní (viz níže).

II.2.2.1.2 S_n . – čVf – S_g . ~ S_n . – mVf – S_{abl} .

Patří sem několik sloves s obligatorní valencí (*chránit se – óvakodik; lekat se – megijed; obávat se – félt, félt, tart; střezit se – tartózkodik; varovat se – óvakodik; zbavit se – megszabadul; zeptat se – megkérdez*) i vazbou potenciální (*bát se – félt; nečekat – nem vár; polekat se – megijed; ptát se – kérdez; tázat se – kérdez, érdeklődik; zdržet se – tartózkodik*), z nichž slovesa s významem „mít strach, obávat

⁵⁹ Pouze jediné sloveso ve zkoumaném korpusu *přidržet se – megkapaszkodik* mělo v obou jazycích rozdílnou valenci. U tohoto reflexivního maďarského slovesa je v současné mluvě zastřeno kmen *kap* (dnes znamená *dostať*), resp. sémantická příbuznost je nejasná. Původně šlo o zvukomalebné slovo,

se“ a „mít odpor k něčemu, resp. hrozit se něčeho“ tvoří malou, ale pro maďarštinu typickou podskupinu.⁶⁰ Slovesa *nečekat – nem vár a nevidět – nem lát* sice potenciální komplement ablativní mohou mít, u maďarských ekvivalentů českého záporového genitivu se však nejedná o výhradně ablativní komplement (viz níže). U sloves *chránit se – óvakodik; zdržet se – tartózkodik* apod. jde o verba v obou jazycích reflexivní resp. pseudoreflexivní, a tudíž obvykle neumožňují pozici S_{ak}.

II.2.2.1.3 S_n. – čVf – S_g. ~ S_n. – mVf – S_{subl}.

Z ne příliš početné skupiny těchto verb (*dbát – ügyel; nabýt – szert tesz; nabývat – szert tesz; odvážit (se) – merészkedik; pamatovat – emlékszik; pamatovat se – emlékszik*) se jedná o slovesa, která v češtině alternují s doplněním na S_{ak}. Maďarský ekvivalent slovesa *nabýt (nabývat) – szert tesz* je ustálené slovní spojení, jehož funkční užití je omezené: patiens nemůže být subjektem (např. *Nagy vagonra tett szert. – Nabyt velkého jmění. Nagy tapasztalatokra tett szert. – Nabyt velkých zkušeností.* apod.) Je-li zasahován sám subjekt (např. *nabyt krásy*), používá maďarština jiných výrazových prostředků (v daném případě pasivum (*meg*)szépül – zkrásně).

II.2.2.1.4 S_n. – čVf – S_g. ~ S_n. – mVf – S_i.

Tato korespondence větných vzorců se vyskytla ve zkoumaném korpusu ojedinele (např. *dbát – törődik*,⁶¹ *hledět si – törődik; užít – él; užívat – él*). Zatímco maďarské ekvivalenty sloves *dbát, hledět si* i jejich synonymické řady tvoří i určité valenční paradigma, sloveso *užít – él; užívat – él* má jen zcela specifickou realizaci podle tohoto větného vzorce, např. *užívá výhod – él az előnyökkel*.

II.2.2.1.5 S_n. – čVf – S_g. ~ S_n. – mVf – S_{illat}.

Obě slovesa (*chytat se – kapaszkodik; nechat – abbahagy*) v korpusu se v obou jazycích vyskytla ve frazeologických jednotkách (*Tonoucí se stébla chytá. – A fuldokló a szalmaszálba is kapaszkodik. a Nech toho! – Hagyd abba!*),

které si patrně přes ztrátu původního významu uchovalo v syntaktické struktuře svou původní funkci, typickou pro tato slova (srovnej též s. 31).

⁶⁰ Příklady lze v zásadě rozšířit i na další slovesa této synonymické řady mimo korpus, např. *irtózik, iszonyodik, viszolyog, begyullad, megszeppen* a celou řadu dalších.

⁶¹ Srovnej též II.2.2.1.3: záleží na volbě ekvivalentu. Sloveso *törődik* je reflexivní, zatímco *ügyel* činné.

synonymická řada slovesa *chytat se* – *kapaszkodik* však v maďarštině tvoří též valenční paradigma s doplněním S_{illat} (*fogódzkodik*, *akaszkodik*, *csimpaszkodik* apod.). U maďarského ekvivalentu slovesa *nechat* jde navíc dnes již o slovesný prefix *abba-* (doslova: **dotoho*).⁶²

II.2.2.1.6 S_n – čVf – S_g ~ S_n – mVf – S_{iness} .

Verbům *účastnit se*, *zúčastnit se* odpovídají maďarské – *rész vesz*, *közreműködik* (včetně synonymické řady *segédkezik*, *rész vállal*, *játszik*, *szerepel*, *osztózik*) s komplementem S_{iness} . Zatímco sloveso *kapaszkodik* – *chytat se* patří k typu II.2.2.1.5 (viz výše), prefigované sloveso *megkapaszkodik* – *podržet se* patří do skupiny II.2.2.1.6. (ze synonymické řady sem patří ovšem jen sloveso *megfogódzkodik*).

II.2.2.1.7 Vazby jiné

V korpusu se vyskytlo pouze jediné sloveso, kterému odpovídal mVf – S_{allat} : *držet se* – *ragaszkodik*.⁶³

Antonymům *přibývat* \Leftrightarrow *ubývat* odpovídala slovesa *szaporodik*, *nő* \Leftrightarrow *fogy*, s nominativním nebo posesivním doplněním (*přibývá/ubývá sil* ~ *nő/fogy az erő* /n./ nebo *erő* + pos. příp.

II.2.2.2. S_n – čVf – S_d .

II.2.2.2.0 Nález v korpusu

Vazba dativní patří v obou jazycích mezi vazby hojně se vyskytující. Ve zkoumaném korpusu jsem našel celkem 334 slovesa s komplementem v dativu, z nichž většina však patří k vazbám trojvalenčním (viz II.2.3. Vzorce s trojvalenčními predikáty Subj. – čVf – KOMPL – KOMPL). Z celkového počtu českých sloves s dativní valencí patří k danému větnému vzorci 102 slovesa. Jsou to verba: *blížít se* – *közeledik*; *dařit se* – *sikere van*, *jól megy*, *sikerül*; *divít se* – *csodálkozik*; *dlužit* – *tartozik*; *domlouvát* – *rávesz*, *meggyőz*; *domluvit* – *rávesz*, *befejezi a beszédet*; *hodit se* – *illik*, *jól jön*;

⁶² Obdobně: *félbehagy* – *nedokončit* (doslova: **do poloviny nechat*).

⁶³ Ze synonymické řady pak pouze sloveso *kötődik* – *vázat se*.

II. Typy základových větných struktur

chutnat – ízlik; chvět se – reszket; kázat – prédikál, parancsol; klanět se – meghajol; konkurovat – konkurál; líbit se – tetszik; mávat – integet; mstít se – (meg)bosszul, bosszút áll, bosszút vesz; náležet – tartozik, (meg)illet; napovídat – sug, sugall; obětovat se – feláldozza magát; oddat se – szentel(i magát); oddávat se – szentel; odolat – ellenáll; odporovat – ellenáll, ellentmond; odpovědět – válaszol; odpovídat – (meg)felel, válaszol; odpustit – megbocsát; ohlásit – bejelent; ohlásit se – jelentkezik; omlouvat se – elnézést kér; omluvit se – elnézést kér; podařit se – sikerül; podléhat – hatalmába kerül; podlehnout – hatalmába kerül, alulmarad; podobat se – hasonlít; podrobit se – aláveti magát; podřídít se – alávet; pomáhat – segít; pomoct – segít; ponechat – hagy; ponechávat – hagy; poradit – tanácsol; poroučet – parancsol; porozumět – megért; poručit – (meg)parancsol; posloužit – használ, szolgál; posmívat se – (ki)nevet; postačit – megfelel, elég; postačovat – megfelel, elég; povést se – sikerül; požehnat – megáld; práť – mos; prospět – megfelel, előnyére válik; prospívat – megfelel, előnyére válik; překážet – útban lenni, akadályozni; připadat – jut, örököl, tűnik; připadnout – hárul, esik, jut; přispět – használ, hozzájárul; přisvědčit – tanúsít; přiznat se – beismer; přiznávat – beismer; radit – tanácsol; rozumět – ért; scházet – lemegy, hiányzik, nincs; sloužit – használ, szolgál; slušet – illik; smát se – nevet; stačit – megfelel, elég, győz; stěžovat si – panaszkodik; svěřit – gondjára bíz; svěřit se – bizalomba avat, beavat, panaszol, megoszt, közöl; šeptat – sug; tleskat – (meg)tapsol; tykat – tegez; ublížit – árt, megsért; ujít – megtesz, elkerül; unikat – elszökik, menekül; uniknout – megszökik; upadnout – le-, elesik; uprchnout – megszökik; ustoupit – visszavonul, enged; ustupovat – visszavonul, meghátrál; utéct – elszalad, elszökik, megszökik; utíkat – szökik, szalad; uvěřit – elhisz; věnovat se – szentel; věřit – hisz; vládnout – uralkodik; vyhnout – elkerül, kikerül; vyhovět – eleget tesz, megfelel; vyhýbat – (el-, ki-) kerül; vykat – magáz; vynadat – meg-, le-, összeszid; vypadat – kiesik, kinéz; vypadnout – kiesik; vzkázat – (meg)üzen; zabránit – megakadályoz; zalíbit se – megtetszik; zbýt – marad; zbývat – marad; zdát se – tűnik, álmodik; zjevit – elárul, megjelenik; zpívat – énekel; zůstat – marad; zůstávat – marad.

II.2.2.2.1 S_n – $\check{c}Vf$ – S_d ~ S_n – mVf – S_d .

Ještě méně obligatorních dativních vazeb jsme našli u sloves maďarských. Z celkového počtu 271 sloves s dativní vazbou pouze 25 patřilo do skupiny dvojvalenčních sloves s obligatorním dativním doplněním. Shodu ve vazbách v

II. Typy základových větných struktur

obou jazycích jsme pak v korpusu našli pouze u těchto sloves: *dařit se – sikerül; dlužit – tartozik; hodit se – illik; jevit se – tűnik; líbit se – tetszik; odolat – ellenáll; odporovat – ellenáll, ellentmond; podléhat – hatalmába kerül; postačit – megfelel; prospívat – megfelel, előnyére válik; scházet – hiányzik; slušet – illik; stačit – megfelel; vyhovět – eleget tesz, megfelel; zalíbit se – megtetszik*⁶⁴. Sémanticky lze tato slovesa v obou jazycích charakterizovat jako verba, která se váží ke dvěma participantům, z nichž jeden má zpravidla z činnosti prospěch, resp. nepospěch. Všechna tato slovesa jsou intranzitivní. (U sloves tranzitivních s dativním komplementem je typická právě výše zmíněná trojvalenčnost).

Do této skupiny patří slovesa, která vyjadřují **předávání** nebo alespoň **naznačení** určitých **informací** (*blahopřát – gratulál, lhát – hazudik, telefonovat – telefonál, vzkázat – üzen, zamávat – integet* apod.). Většinou vyjadřují určitý akt mluvení, avšak důraz je v nich položen buď na určitou specifikaci tohoto aktu (tj. např. oproti „neutrálnímu“ *mluvit – beszél, říkat – mond* apod. obsahují např. slovesa *blahopřát – gratulál, lhát – hazudik* hodnotící aspekt), nebo je v nich inkorporován instrument činnosti (*telefonovat – telefonál*).⁶⁵ V těchto větách je tedy vyzdvižena kvalita mluvy, a proto tato verba v maďarštině ani v češtině již další komplement kromě adresáta nevyžadují, třebaže některá z nich jsou tranzitivní a mohou mít fakultativně akuzativní komplement (např. *vzkázat – üzen*).

Mezi slovesa se shodnou dativní valencí v obou jazycích lze zařadit i některá verba, která svým lexikálním významem a sémantickým participantem ve větě implikují předávaný objekt (aniž by tento objekt měl být obligatorně uveden), např. *Včera jsem napsal Petrovi. – Tegnap írtam Péternek.* (rozuměj: dopis). Implikace tohoto objektu někdy může být odvislá i od derivátu, např. *Mluvnicí* uváděný příklad *nasypat slepícím* (rozuměj: zrní) nemá maďarský ekvivalent s daným (dativním) doplněním, neboť v maďarštině neexistuje obdobný prefigovaný derivát od slovesa *sypat – szór* jako v češtině, a tudíž zde obligatorně musí být uveden objekt (obdobně jako v češtině musí být obligatorní akuzativ ve větě *Matka sype zrní slepícím*).

⁶⁴ Zpravidla sem patří i slovesa ze synonymické řady všech uvedených verb, např.: *sikeredik (dařit se), lóg, jön (dlužit), jól áll, passzol, dukál (hodit se), látszik, mutatkozik (jevit se)* apod.

⁶⁵ Rozdíly vyniknou při transformaci těchto vět ve věty se slovesem "mluvit, říkat", např. *lhát – nemlúví pravdu, telefonovat – mluví telefonickým aparátem*, tj. v tomto smyslu "neutrální" *mluvit* vyžaduje obligatorní akuzativní, resp. instrumentální doplnění.

II.2.2.2 S_n. – čVf – S_d. ~ S_n. – mVf – S_{ak}.

Neodpovídá-li české dativní valenci obdobná vazba i v maďarštině, pak nejčastějším ekvivalentním maďarským větným typem je věta s akuzativní vazbou. V našem korpusu se vyskytla nejčastěji slovesa, která lze rozdělit do dvou skupin:

- 1) Do první z nich patří tranzitivní slovesa vyjadřující specifický akt mluvení, u nichž je role adresáta oslabena, adresát je v komunikaci (oproti případům uvedeným výše v bodě II.2.2.2.1) chápán spíše jako objekt než partner, např. *vyhrožovat – fenyeget*, *nadávat – szid* apod. Patří sem též slovesa *vykat – magáz* a *tykat – tegez*. Chceme-li v těchto případech zdůraznit specifický charakter mluvy (tj. samotný význam slovesa bez ohledu či s menším zřetelem na druhého účastníka komunikace), pak ze synonymických řad uvedených sloves jsou v maďarštině užívány jejich reflexivní deriváty *fenyegetőzik*, *szitkozódik* (s vazbou S_n).
- 2) Do druhé skupiny patří maďarské ekvivalenty českých sloves s dativní vazbou, odvozené pomocí prefixu *na-* a s významem „bít“, např. *nabít – (el-, meg-)ver*, *nasekat – elnáspángol*, *nafackovat – felpofoz* apod.

II.2.2.3 Maďarská slovesa s prefixem *neki-*

Ačkoli ve zkoumaném korpusu se slovesa s prefixem *neki-*⁶⁶ vyskytla ojedinele, tvoří takto odvozená maďarská slovesa ucelenou řadu s dativním komplementem. Lze je rozdělit do dvou výraznějších podskupin:

- 1) patří sem slovesa pohybová s prefixem *neki-* s významem „střetu, nárazu dvou těles“, např. *nekifut – naběhnout, narazit*, *nekimegy – vrazit, narazit*, *nekiszalad – naběhnout, narazit*, *nekirohan – naběhnout, narazit*, *nekivágódik – naletět, narazit* apod.,
- 2) slovesa s významem „počátku děje“, jako např. *nekikezd – pustit se do něčeho*, *nekiindul – vypravit se, vydat se*, *nekiered – vyrazit, vydat se* apod., v nichž počáteční fázi děje vyjadřuje již samotný kmen slova bez prefixu (a předpona tento význam jen podtrhuje), a dále sem řadíme i slovesa

⁶⁶ Český ekvivalent maďarské předpony *neki-* bychom hledali jen stěží; v tomto případě totiž nepomůže ani vzdálená korespondence českých předpon a předložek, jelikož jde o dativ bezpředložkový. O

II. Typy základových větných struktur

metaforická, jako *nekilát – pustit se do něčeho*, *neki fog – pustit se do něčeho*, *nekiveselkedik – about se do něčeho*, *nekivetkőzik – svléknout se*⁶⁷ apod., do nichž vnáší význam počáteční fáze děje především předpona *neki-*.

II.2.2.3. S_n. – čVf – S_{ak}.

Nejrozsáhlejší část korpusu tvořila v obou jazycích slovesa s akuzativním komplementem. Kompletní výčet všech sloves zde neuvádíme, typické příklady akuzativních vazeb ukážeme níže u jednotlivých sémantických podskupin.

Tranzitivita je v obou jazycích významnou gramatickou kategorií, která je v maďarštině ještě výraznější tím, že zde slovesa tranzitivní mají dvojí časování, v závislosti na určitosti či neurčitosti zasahovaného objektu. Tento typický a výrazný rys maďarštiny je dán nejen celkově vyšším počtem maďarských verb s akuzativním komplementem, než jakým disponuje čeština, ale i faktem, že právě akuzativ je onou gramatickou formou, kterou se česká slovesa s komplementem v neakuzativním bezpředložkovém pádu obvykle v maďarštině vyjadřují. Výrazný posun směrem k akuzativu však nalézáme i v češtině, kde např. hojně ustupující genitivní vazby jsou zpravidla nahrazovány vazbami akuzativními.

II.2.2.3.1 S_n. – čVf – S_{ak}. ~ S_n. – S_{ak}. – mVf

V maďarštině, obdobně jako v češtině, je základním společným kritériem všech sloves, která vstupují do tohoto větného vzorce, tranzitivita. Tranzitivní slovesa mají v maďarštině dvojí časování – určité a neurčité, v závislosti na určitosti či neurčitosti předmětu. Celá řada tranzitivních sloves však pochopitelně může ve větě stát (a to v obou jazycích) i bez jakéhokoli, tedy i bez akuzativního doplnění a vstupovat do syntaktického vztahu S_n. – Vf. Taková slovesa pak mají akuzativní doplnění pouze potenciální a ve zmíněném typu vět plní zpravidla funkci identifikační či pojmenovací: označují druh činnosti, kterou subjekt vykonává (např. *Petr píše*. ~

celkově významnější korespondenci maďarských slovesných předpon a předložek (zajímavých nejen z hlediska historického, ale i z pohledu našeho výzkumu) ještě bude řeč.

⁶⁷ České ekvivalenty, které jsou v tomto případě jen velmi přibližné, zde uvádím podle akademického maďarsko-českého slovníku. Slova *lát*, *fog*, *vese* a *vetkőzik*, z kterých jsou uvedena slovesa odvozena, znamenají v maďarštině *vidět*, *držet*, *ledviny* a *svléknout se*. Původní významy jsou někdy znatelně promítnuty i do derivátů, jako např. *nekivetkőzik* vlastně znamená, že se někdo pustí do něčeho tak, že se před tím svlékne, popř. převlékne.

II. Typy základových větných struktur

Péter ír.), resp. schopnost, jíž subjekt disponuje (např. *Petr vidí. ~ Péter lát.*). V tomto typu vět časujeme maďarská slovesa podle neurčitého časování obdobně jako ve větách s neurčitým objektem (tato slovesa pak patří ke skupině S_n – čVf ~ S_n – mVf).

V případě určitého časování je v maďarštině objekt obligatorní: jde tu o obdobný precedens, jako jsme uvedli u českého gramatického rodu, tj. o jev, kdy určitost, resp. neurčitost zasahovaného předmětu je analogicky s gramatickým rodem v gramatické perspektivě výpovědi. Přípona předmětu *-t* se v maďarštině zpravidla povinně realizuje; výjimku tvoří některá osobní zájmena (*én – já, te – ty*), v jejichž akuzativním tvaru je přípona předmětu ve spisovné normě považována za redundantní (*engem – mě, téged – tebe*), a dále pak případy, kdy může být u objektů po osobních přivlastňovacích příponách přípona vypuštěna (např. *Kérem a kalapom /Ø/. – Prosím svůj klobouk.*)

Slovesa s akuzativní valencí se podle sémantických hledisek dělí do rozmanitých skupin. V tomto ohledu se odborná literatura liší co do počtu uvedených sémantických hledisek poměrně významně. K uvedeným významovým kritériím *Mluvnice*⁶⁸ jsme ve většině případů našli ekvivalenty i v maďarštině, a proto se zde omezíme pouze na naznačení shodných kategorií a podrobněji pak uvádíme pouze nejvýznamnější rozdíly akuzativních valencí v obou jazycích.

V obou jazycích sem patří slovesa vyjadřující:

- a) statické situace,
- b) akční procesy,
- c) neakční procesy,
- d) akční mutační děje,
- e) neakční mutační děje.

⁶⁸ V této souvislosti jsme se rozhodli řídit podle hledisek české akademické mluvnice především ze dvou důvodů: z dostupných publikací je tato mluvnice nejodvážnější, pokud jde o konkrétní členění sloves podle jejich sémantiky (např. Apresjan ve své práci *Опыт описания значения глаголов по их синтаксическим признакам (типам управления)* uvádí 38 významových slovesných tříd, avšak po uvedení 15. třídy i s konkrétními příklady je již dále nekonkretizuje; ještě méně tříd uvádí Komlóssy ve své práci *Régensek és vonzatok*. Sémantické třídění sloves se samozřejmě může lišit u jednotlivých autorů v závislosti na míře abstrakce při stanovování jednotlivých tříd i v závislosti na tom, zda badatelé zohledňují dílčí hlediska uvnitř jednotlivých sémantických tříd i v konfrontaci např. s jinými jazyky apod. Poměrně bohaté sémantické třídění sloves v české akademické mluvnici se v relaci česko-maďarské ukazovalo být poměrně spolehlivým vodítkem i s přihlédnutím k event. pedagogickým účelům ve výuce maďarštiny pro Čechy. Naše akceptace však není otrocká: některá dílčí hlediska jsou v relaci maďarské zbytečná, naopak jiná, v mluvnici neuvedená, jsou užitečná pro vymezení určitých skupin českých sloves s akuzativní vazbou podle sémantických hledisek.

II.2.2.3.1.1 Slovesa vyjadřující statickou situaci

Ze sloves vyjadřujících **statickou situaci** mají shodně akuzativní vazby v obou jazycích slovesa s významem **mentálního vlastnění**, např. *chápat – ért, umět – tud, vědět – tud*, (zpravidla i synonymická řada těchto sloves, jako např. *soudit – ítél, znát – ismer*, apod.); **hodnotícího postoje**, např. *obviňovat – hibáztat, odsoudit – elítél, uznávat – méltányol, vážit si – megbecsül* (též jejich synonyma, např. *megítél, elbírál, értékel, becsül, méltat* apod.); slovesa s významem **konkrétní i abstraktní lokalizace**, např. *obsáhnout – felölel, befog, obsahovat – tartalmaz, pojmut – befogad, zahrnovat – tartalmaz, magában foglal*;⁶⁹ slovesa s významem **kvalifikačním** (zpravidla se jedná o **atemporální** užití slovesa), např. *vyjadřovat – kifejez* (a synonyma *jelöl, jelent, érzékeltet*) apod.; a **ze sloves modálních** tato: *chtít – akar, moci* (se všeobecným substitutem) – *lehet*. Na rozdíl od češtiny sem však nepatří sloveso *potřebovat*, které je vyjádřeno v maďarštině analyticky „szükség van“ – doslova: **potřeba je*, s valencí *sublativní*, případně adjektivem *szükséges – potřebný*.⁷⁰

II.2.2.3.1.2 Slovesa vyjadřující akční procesy

Ze sloves vyjadřujících **akční procesy** sem patří verba, jejichž patiens blíže **specifikuje obsah činnosti**, např. *cvičit – gyakorol, hrát – játszik, tančit – táncol*, apod. Uvedená slovesa (především pak tzv. „figura etymologica“) je možno zařadit k tomuto větnému vzorci i v maďarštině, zde je však objekt obvykle vyjádřen jinou gramatickou formou, zpravidla tzv. předmětem vnitřním, např. *cvičit stupnici – skálázik, hrát mariáš – ultizik, tangózik – tančit tango* apod. (srovnej též II.2.1.1.2). Obdobně jako v češtině lze do této skupiny zařadit i některá pohybová slovesa, jinak zpravidla intranzitivní, která ve spojení s akuzativem vyjadřují způsob děje. V maďarštině jde v těchto případech vedle vyjádření způsobu děje obvykle o tzv. resultativní předmět (eredménytárgy) nebo o lokální okolnosti činnosti (např. *járom az utam – *chodím /svou obvyklou/ cestu, /le/futja a távot – zaběhl dálku*, popř. o

Příklady zpravidla uvádíme jen ze zkoumaného korpusu.

⁶⁹ V závislosti na zvoleném ekvivalentu může jít často v druhém jazyce o ekvivalent s analytickým vyjádřením děje (v daném případě, doslovně: **obsahuje v sobě*). Vazba je však v relaci k patiensu obvykle zachována, i když se může v závislosti na vazbě kmene derivovaného slova lišit od synonym, např. *kiterjed – rozprostírá se* (v maďarštině též s významem „obsáhnout“, s vazbou sublativní.).

⁷⁰ Obdobně lze do této skupiny zařadit některá plnovýznamová slovesa, která se v určité situaci chovají jako modální sloveso *chtít – akar*, např. *kíván nebo óhajt – přát si*. Nepatří sem však reflexivní *szándékozik – hodlat a törekszik – snažit se*, resp. už významově se vzdalující, pasivní derivát *készül – připravovat se* (všechna s valencí sublativní.).

ustálené slovní spojení, např. *állja a sarat – vydrží /doslova: *stojí bláto/* apod. Ne všechna slovesa tohoto významu lze však do této kategorie zařadit.

Další skupinu tvoří slovesa, v jejichž významu **agens usiluje o navázání kontaktu s patienssem**, např. *hledat – keres, chytat – fog, pátrat – kutat* (včetně poměrně početné synonymické řady *kajtat, hajszol, nyomoz* – s významem „hledat“; *fog, markol, szorít, ragad* apod. – s významem „chytat“).

Dále sem patří verba, která vyjadřují jistou **manipulaci agentu s patientem**, např. *řídít – igazgat, vést – vezet, irányít* (a další synonyma: *kormányoz, szervez, vezérel* apod.); slovesa, v jejichž významu se **agens dostává do přímého kontaktu s patientem**, např.: *bít – ver, líbat – csókol, políbit – megcsókol, tlouci – üt, ver* apod. včetně synonym *ütlegel, (el)tángál, nyüstöl, (el)adjusztál, (el)csépel, (el)páhol, (el)agyabugyál, (el)püföl* atd. (s významem „bít“), *(meg)puszil, lesmárol* (s významem „líbat, políbit“) atd.; verba vyjadřující **manipulaci životného agentu s patientem** (často přitom jde o tzv. nelokomoční pohybová slovesa), např. *držet – tart, houpat – lóbál, hintáztat, lenget, kolébat – ringat, podržet – megtart* apod. Nežřídko jsou to slovesa **faktitivní** resp. **kauzativní** (eventuálně též **pseudofaktitivní**), která jsou v maďarštině definována podle vztahu subjektu k činnosti jako verba vyjadřující okolnost, že subjekt nevykonává činnost sám, nýbrž nechává ji vykonat někým jiným.⁷¹

Akční procesy vyjadřují též slovesa s akuzativní vazbou, v nichž **agens projevuje péči o patiens nebo nátlak** na patiens, např. *hlídat – őriz* (synonyma: *óv, oltalmaz, véd* aj.), *chovat – ringat, tenyészt, (termeszt, nemesít), pěstovat – úz, nevel, termel (gondoz, tenyészt), podporovat – támogat* (synonyma: *pártfogol, segít, patronál, felkarol, gyámolít, pártol* atd.) apod.

Počítáme sem též **slovesa citového reagování**, s početnými synonymickými řadami, např. *litovat – sajnál, szán, milovat – szeret (bír, komál, szívlel, kedvel, imád* aj.), *nenávidět – gyűlöl (utál, rühell, analytické ki nem áll – nesnese, doslova: *nemůže vystát* atd.), *obdivovat – csodál (bámul)*; a také hojně zastoupenou skupinu sloves s významem **smyslové nebo intelektuální činnosti zaměřené na patiens**, např. *plánovat – tervez (előirányoz, kontemplál, kovácsol* aj.), *poslouchat –*

⁷¹ K tomuto větnému vzorci můžeme začlenit celou řadu dalších, hlavně pseudofaktitivních sloves. Faktitivní slovesa se pak řadí především mezi verba vícevalenční, kde je zpravidla v instrumentálu dominován nositel děje, který činnost skutečně vykonává. Na rozdíl od češtiny mají slovesa faktitivní v maďarštině své slovtvorné přípony, (nejčastěji: *-at, -et, -tat, -teŧ*), nejde tedy jen o analytické vyjádření jako v češtině.

*meghallgat, pozorovat – (meg)figyel (észlel, megnéz, kifigyel aj.), předstírat – tettet (színlel, imitál, mímel, megjátsszik apod.), sledovat – figyel, követ, kísér, studovat – tanul, tanulmányoz (magol, memorizál, /be/bifláz atd.) zkoumat – vizsgál (elemez, kutat, szemlél aj.) apod. K těmto slovesům lze přiřadit i slovesa s mentální činností, která mají jen potenciální doplnění, jako např. *kreslit – rajzol, počítat – számol, psát – ír* (srovnej též II.2.1.1.2) a celou řadu dalších tranzitivních sloves s potenciální akuzativní vazbou a mnoha jejich synonym, např. *jíst – eszik, pít – iszik, prát – mos, žehlit – vasal aj.**

II.2.2.3.1.3 Slovesa vyjadřující neakční procesy

Ze sloves, vyjadřujících **neakční procesy** sem na rozdíl od češtiny **nepatří** slovesa fyzické povahy jako *bolet, pálit, tlačit, brnět* apod., jejichž maďarské ekvivalenty patří k jinému větnému vzorci (srovnej: II.1.2.2.1.).

Ze sloves s významem **mentální povahy** náleží k tomuto větnému vzorci např. slovesa *mrzet – bosszant* (a synonyma *bánt, mérgesít, ingerel, irritál* a další), *nudit – untat, těšit – boldogít*, dále pak verba s četnými synonymy *cítit – érez (sejt, vél, hisz apod.), chápat – ért (ismer, tud aj.), očekávat – vár, předpokládat – feltételez (feltesz, elképzél aj.), představovat si – elképzél (elgondol, megálmodik), slyšet – hall (értesül, megtud, megszimatol atd.), vidět – lát (néz, megnéz, szemlél, bámul, nézeget aj.), vnímat – észlel (érezkel, megfigyel, tapasztal, észrevesz aj.)* a další. Do této skupiny patří též slovesa, jejichž **patiens je látka, kterou nositel obsahuje**, např. *vylučovat – (ki)űrít, kizár aj.*

II.2.2.3.1.4 Slovesa s významem akčního mutačního děje

Slovesa s významem **akčního mutačního děje** lze v závislosti na relaci agens – činnost, resp. patiens – činnost rozdělit do následujících skupin:

- 1) **patiens se stává nebo přestává být nositelem děje**, např.: *zastavit – megállít, zastavovat – megállít* (a synonyma: *leállít, elállít, kikapcsol aj.*);
- 2) **patiens vzniká činností (kategoriální slovesa)** jako např. *(vy)budovat – (fel)épít, (emel, rak, /össze/tákol, alkot aj.), plést – köt (kötöz), skládat – összerak, összehajt, šít – varr, udělat – megcsinál, teljesít* (s četnými synonymy *elkészít, elvégez, megvalósít, megjavít, megtesz, megköt atd.*),

II. Typy základových větných struktur

vytvořit – *teremt*, (ki)alakít (alkot, létesít, biztosít, kiformal, kidolgoz, kifejleszt, megteremt atd.), založit – *megalapít* apod.

- 3) **patiens je činností zničen** např. *čistit – tisztít* (*pucol, hámoz, takarít, fényesít* aj.), *jíst – eszik*, (*kajál, majszol, papizik, fal* aj.), *ničit – rongál, tönkretesz* (*ront, roncsol, nyű, nyúz* aj.), *pít – iszik* (*nyakal, vedel, kortyol, meghúz, piál* a četné další), *spotřebovat – felhasznál, felél* (*elhasznál, fogyaszt, alkalmaz, hasznosít* atd.), *uzavírat – becsuk, köt*, (*betesz, bezár* aj.), *zabít – agyonüt* (*agyonsújt, agyoncsap, agyonvág, agyonver, leüt, megöl, tönkretesz* atd.).
- 4) **patiens prochází zásadními změnami**, např. *dělit – oszt* (*tagol, csoportosít*), *drtit – (fel)őröl* (*felmorzsol, felemészt, elpusztít*), *spálit – feléget, eléget* (*felgyújt, felperzsel*) apod.
- 5) **patiens je manipulovaný**, např. *chutnat – ízlel* (*kóstol, próbál*), *poškodit – (meg)károsít, složit – letesz, összehajt* (*helyez, lehelyez, lerak*), *žehlit – vasal* atd.
- 6) některá ze sloves **pohybových**, po nichž stojí **patiens vyjadřující překonávaný prostor**, např. *míjet – mellöz* (*elhagy, elmellöz*), *obcházet – megkerül* (*körüljár, megkerül*), *přeběhnout – lefut*⁷² atd.
- 7) **agens je mluvčí, patiens je informace**, např. *jmenovat – említ*, (*felhoz, érint* a též analytické *szóba hoz*), *opakovat – ismétel* (*hajtogat, hajt, hangoztat, szajkóz* aj.), *říkat – mond* (*szól, közöl, kijelent* aj.), *vyprávět – mesél* (*regél, elbeszél* aj.) atd.
- 8) **agens je mluvčí, patiens je adresát**, např. *oslovit – megszólít, vítat – fogad, üdvözöl* (*köszönt*), *volat – hív* (*szólít, hívat, kér, kéret* aj.), *zdravit – köszön* apod.
- 9) **agens je mluvčí, patiens je děj nebo stav**, např. *chválit – dicsér* (*magasztal, megdicsér*), *kritizovat – bírál* (*szid, kritizál, megró*), *napadat – (meg)támad* (*szorongat*), *soudit – ítél* (*dönt, büntet*) apod.

⁷² Záleží zde ovšem na zvoleném ekvivalentu, podle konkrétní realizace slova ve větě. Chceme-li v maďarštině vyjádřit nejen dokončenost děje, nýbrž i blíže určit směr pohybu (který je u překonávání prostoru nejčastěji vyjádřen prefixem *át-* (s významem „skrz, přes“), pak je obvykle valence *S^{superes...}*, např. *átsétál az utcán – projít ulici, átfut a téren – přeběhnout náměstí* apod., ale též *átússza a Dunát – přeplavat Dunaj* (viz též níže).

- 10) **patiens vyjadřuje určitou roli**, např. *hrát – játszik* (ve smyslu: *hrát nevinného – az ártatlant játssza*, a synonyma: *alakít, előad*), *představovat – bemutat, játszik* apod.
- 11) **agens mentální činnosti (slovesa získávání informací)**, např. *poznat – (meg)ismer (kiismer, megtapasztal)*, *řešit – megold (megfejt, kiszámít)* apod.

II.2.2.3.1.5 Slovesa s významem neakčního mutačního děje

Ze sloves s významem neakčního mutačního děje tvoří nejvýznamnější sémantické skupiny slovesa:

- 1) s významem **změny v přináležitosti**, např. *dostat – kap (nyer, szerez)*, *najít – talál (lel)*, *ztratit – elveszt (elhagy, elszór)* apod.
- 2) slovesa, jejichž **patiens je vyjádřen s časovým určením**, např. *prospat – átalszik, trávit – tölt* aj.
- 3) tzv. **slovesa myšlení**, jako např. *pochopt – megért (appercipiál, kapiskál, felfog, ért, belát* atd.), *pomyslit si – gondol (hisz, képzél, vél* atd.), *zapomenout – elfelejt (elfeled, elmulaszt)* apod.
- 4) **slovesa smyslového vnímání**, např. *představit si – elképzél (elgondol, feltételez, megálmodik)*, *uslyšet – meghall*, *uvidět – meglát (megpillant, észrevesz, felismer* aj.) apod.
- 5) slovesa, která vyjadřují **vylučování nějaké látky**, např. *kašlat /krevl – /vértl köhög, vysílat – sugároz* apod.
- 6) dále pak **analytické predikáty** typu: *dostat (chut') – (kedvet) kap, konat – végez (folytat, ellát, intéz, csinál* aj.), *provádět – vezet, csinál, spáchat – elkövet, utrpět – elszerved* apod.

II.2.2.3.2 Rozdílné vazby

Ze zkoumaného korpusu českých sloves s akuzativní vazbou jsme pouze v devíti případech našli ekvivalentní maďarská slovesa s valencí jinou. Byla to slovesa: *dlužít – tartozik*, *lovit – vadászik*, *mít – van*, *mívat – szokott lenni*, *pamatovat si – emlékszik*, *podstoupit – aláveti magát*, *potkávat – találkozzat*, *potkat – találkozik* a sloveso *potřebovat – szükségre van*. Ve většině těchto případů se jedná o to, že

II. Typy základových větných struktur

ekvivalenty českých sloves jsou v maďarštině buď slovesa reflexivní resp. pseudoreflexivní, např. *dlužit – tartozik, lovit – vadászik, pamatovat si – emlékszik*⁷³ (též analytické *aláveti magát – podstoupit /doslova: *podhodit sebe/*), nebo jsou víceslovné, např. *potřebovat – szüksége van,*⁷⁴ *mívat – szokott lenni*. Za významnější můžeme považovat jen skupinu sloves označujících:

II.2.2.3.2.1 souvýskyt agentu a patientu

např. *potkat – találkozik, potkávat – találkoztat* (a synonyma *összetalálkozik, összejön, randevúzik, randizik* apod.), která se v maďarštině pojí s instrumentálem (obdobně jako v češtině reflexivní *setkat se* či *potkat se*). Pro maďarštinu je též typická absence slovesa *mít*, tj.

II.2.2.3.2.2 vyjádření vlastnictví posesivní konstrukcí

pomocí tzv. existenciálního slovesa (léti) „*van*“, i jeho záporu „*nincs*“ a dativní přípony *-nak, -nek*,⁷⁵ např. (*Nekem*) *van/nincs pénzem*. ~ (*Já*) *mám/nemám peníze*.

II.2.2.3.2.3 Inverzní postup

Mnohem méně shodných akuzativních vazeb ve srovnávaných jazycích odhalil přístup opačný, převrácený, tj. posouzení z hlediska českých ekvivalentů maďarských sloves. Jak jsme již uvedli, v maďarštině je akuzativní vazba ještě progresivnější, než je tomu v češtině. V daném korpusu jsme našli 71 maďarských sloves, kterým odpovídala česká slovesa s jinou než akuzativní valencí. Byla to slovesa:

děkovat – (meg)köszön; dívat se – néz; divit se – csodálkozik; dočkat se – kivár; domlouvat – rávesz, meggyőz; domlouvat se – megbeszél; domluvit – rávesz, befejezi a beszédet; domluvit se – megbeszél; dopátrat – kinyomoz; dopouštět se – vét, elkövet; dopustit se – vét, elkövet, vetemedik; dosáhnout – elér; dosahovat – elér; dotknout se – érint; dotýkat se – érint; dožít se – megél; držet se – fog (egymást); hledět – tekint; hnout – mozdít; hovořit – beszél; hrát si – játszik; hrozit –

⁷³ V maďarštině nelze od sebe vždy přesně oddělit slovesa reflexivní, pseudoreflexivní, resp. slovesa frekventativní. Je to mimo jiné způsobeno též homonymií některých přípon reflexivních a frekventativních, např. *-ozik, -ezik, őzik*.

⁷⁴ Existuje sice trpný tvar *szükségeltetik*, ten je však v maďarštině výrazně na ústupu a trpná přípona *-atik, -etik, -tatik, -tetik* se používá jen ojediněle.

⁷⁵ Obdobně jako v ruské genitivní posesivní konstrukci у меня есть.

II. Typy základových větných struktur

fenyeket; hýbat – mozgat; hýbnout – mozdít; chápat se – megragad; chopit se – kapaszkodik, megfog, megragad; koukat (se) – néz, les; krčit (se) – összehúz(za magát); křiknout – kiált; kývat – lóbál, biccent, bólint; kývnout – int(eget); lomít – tördel; míjet se – téveszt; nabývat – szert tesz; nadávat – szid; náležet – megillet; namířit – megcéloz; napít se – iszik; naslouchat – hallgat; nečekat – (nem) vár; nevidět – nem lát; obávat se – fél, félt, tart; obdivovat se – csodál; odbýt se – letud, elintéz; oddat se – szentel(i magát); oddávat se – szentel; odvážit (se) – merészel; oženit se – feleségül vesz; poděkovat – megköszön; podrobit se – alávet(i magát); podrobovat se – alávet(i magát); pohrdat – megvet; pohrdnout – megvet; pohybovat – mozgat; pokoušet se – megpróbál; pokračovat – folytat, folytatódik; pokusit se – megpróbál; porozumět – megért; posmívat se – (ki)nevet; poučit se – tanul, okul, áttanulmányoz; poučovat se – tanul, okul; pouštět se – elenged; považovat si – tisztel; povšimnout si – észrevesz; požádat – megkér; promlouvat – szól, beszél; promluvit – szól, megszólal; překážet – akadályoz; přestat – abbahagy; přestávat – abbahagy; přihlížet – tekintetbe vesz, néz; přilepšit – javít; připadat – jut, örököl, túnik; připadnout – hárul, esik, jut; příslušet – megillet; přisvědčit – tanúsít; přiznat se – beismer; ptát se – kérdez; pustit se – elenged; radit se – tanácskozik; rozumět – ért; snášet se – bír, tűr; snít – álmodik, álmodozik; stačit – győz; stranit – pártol; stydět se – szégyell; svěřit se – beavat, megoszt, közöl; tajit se – eltitkol; tázat se – kérdez, érdeklődik; tleskat – (meg)tapsol; trhnout – ránt, von; tykat – tegez; týkat se – érint; ublížit – árt, megsért; učit se – tanul; uchopit se – megragad, megfog; ulevit – (meg)könnyít, (meg)könnyebbít; ustat – abbahagy; uvěřit – elhisz; vadit – zavar; věřit – hisz; vládnout – ural; vrtět – csóvál, riszál; vyhnout – elkerül, kikerül; vykat – magáz; vynadat – meg-, le-, összeszid; vyrůst – kinő; vystříhat se – kerül; výt – üvölt, vonít; využít – kihasznál; využívat – kihasznál; vyznat se – beismer; vzdát se – felad, lemond; vzdávat se – lemond; zabránit – megakadályoz; zamířit – (meg)céloz; zasloužit se – kiérdemel; zavrtět – (meg)csóvál; zeptat se – megkérdez; zmínit se – említ; zmocnit se – hatalmába kerít; zvyknout si – megszokik.

Obdobně jako výše i v tomto případě záleželo do značné míry na volbě ekvivalentu. Drželi jsme se toho, že existuje alespoň jedna taková věta v obou jazycích, kde jsou uvedená slovesa ekvivalentní. Z hlediska gramatického hrála i v tomto případě klíčovou roli reflexivita, tentokrát v češtině. Nejdůležitější rozdíly se ukazují v korespondenci ekvivalentů s genitivními vazbami (v češtině) a akuzativními v maďarštině (viz II.2.2.1.1, $S_n - \check{C}Vf - S_{g.} \sim S_n - mVf - S_{ak.}$), s dativními v češtině a akuzativními v maďarštině (srovnej: II.2.2.2.2, $S_n - \check{C}Vf - S_{d.} \sim S_n - mVf -$

II. Typy základových větných struktur

$S_{ak.}$), a instrumentálními v češtině a akuzativními v maďarštině (srovnej níže II.2.2.4.2 $S_n - \check{c}Vf - S_i \sim S_n - mVf - S_{ak.}$), popř. v jiných, dílčích případech, které uvádíme v příslušných podkapitolách.

II.2.2.4. $S_n - \check{c}Vf - S_i$

Vazby instrumentální tvoří v obou jazycích poměrně významnou část korpusu. Společným problémem v obou jazycích je rozhodnout, zda se v některých případech jedná o doplnění potenciální, fakultativní či adverbální. Naším cílem nebylo zkoumat tuto problematiku, spíše nám šlo o korespondenci formálních (gramatických) a sémantických participantů v obou jazycích, a tak níže uvádíme veškerá nalezená slovesa s instrumentální vazbou, aniž bychom se pouštěli na nejisté pole určování rozdílů valence či adverbálního doplnění v obou jazycích. Nutno ovšem dodat, že by bylo přínosné podívat se na tuto problematiku právě z hlediska maďarštiny, kde je objekt vázán akuzativem, a na rozdíl od češtiny tedy není možné určit patiens v instrumentálu jako předmět. Na tomto místě lze pro takto zaměřenou práci nanejvýš formulovat předběžný předpoklad, že patrně právě na obligatornosti instrumentální vazby v češtině záleží nejvíce při syntakticky objektovém určení daného větného členu.

V maďarštině – obdobně jako v češtině – slouží instrumentál především k vyjádření prostředku činnosti, který je zpravidla buď nástrojem, materiálem, prostředníkem nebo prostředkem (v užším slova smyslu) činnosti. Sociativus má sice v maďarštině své specifické morfologické prostředky (přípona *-stul, -stül*), je však poměrně málo využíván a omezuje se na vyjádření významu „*spolu s*“. Bezpředložkový instrumentál v češtině a předložkový instrumentál s prefixem „*s*“ v maďarštině splývají v jediný prostředek: v příponu *-val, -vel*.

II.2.2.4.1 $S_n - \check{c}Vf - S_i \sim S_n - mVf - S_i$

Rozhodující část (cca 2/3) uvedených sloves analyzovaného korpusu měla v obou jazycích komplement v instrumentálu. Většinou se jedná o slovesa, která dominují:

II.2.2.4.1.1 nástroj, materiál, prostředníka (či partnera) a prostředek činnosti

(*mávat – integet, otáčet – (meg)forogat, třást – ráz, umýt – megmos, žehlit – vasal* aj.). Oba jazyky mají v tomto ohledu velmi podobné možnosti včetně vyjádření např. nástroje činnosti inkorporovaného v slovese: *kosit – kaszál*⁷⁶ atd. (srovnej též II.2.1.1.2; nejvýznamnější rozdíly uvedeme níže). Většina těchto sloves se vyznačuje v obou jazycích především akčností. Podobná je v češtině i v maďarštině možnost transformace některých instrumentálních větných struktur ve struktury akuzativní, např.: *Vajjal keni a kenyeret. – Vajat ken a kenyérre. ~ Mazat chleba máslem. – Mazat máslo na chléb.*⁷⁷

Významnější rozdíly v instrumentálních komplementech se ukazují u sloves neakčních, resp. u takových akčních verb, jejichž vázanost na nástroj, materiál, prostředek či prostředníka není na první pohled patrná, zpravidla se k nim váží jen v přeneseném slova smyslu, zprostředkovaně. Obvykle se v těchto případech objevuje po verbech vazba obligatorní. Podle sémantických hledisek tvořila tato slova následující významnější skupiny (se shodnou vazbou v obou jazycích):

II.2.2.4.1.2 slovesa akční, nemutační

- 1) **s významem obecné činnosti**, např. *obchodovat – üzletel* (synonyma: *seftel, üzérkedik, kereskedik, feketézik*), *vládnout – uralkodik*, *ural, zabývat se – foglalkozik* (s četnými synonymy: *veszödik, dolgozik, törödik, bajlódik, veszkődik, kínlódik, bíbelődik* aj.) apod.

⁷⁶ Z čehož samozřejmě neplyne naprostá shoda těchto sloves v obou jazycích. Uvedený příklad *kosit – kaszál* je např. v maďarštině slovanského původu spolu s dalšími verby z oblasti zemědělské kultury (*kapál – kopat, gereblyézik – hřabat* atd.). V maďarštině však bylo dodatečně a analogicky k výše uvedeným verbům vytvořeno ještě substantivum ze slovesa *kapál – kopat* (nástroj *kapa – motyka*). Slovo tvorné přípony *-l* a *-z*, pomocí nichž tato slovesa v maďarštině tvoříme, jsou velice produktivní; řady, které v analogicky odvozených slovech vytvářejí, se na základě zkoumaného korpusu zdají být rozsáhlejší a důslednější, než je tomu v češtině, např. slovesa s významem "používat určitý dopravní prostředek": *autózik – jet autem, biciklizik – jezdit na kole, kocsikázik – jet autem* (doslova: *autovat, *kolovat /srovnej: slovenské *bicigľovať*/), slovesa s významem "hrát si s nějakou hračkou", např. *babázik – hrát si s panenkou, számítógépezik – hrát si s počítačem či na počítači, autócskázik – hrát si s autíčky* aj. (doslova: *panenkovať, *počítačovať, *autíčkovat) – srovnej též: II.2.1.1.2.

⁷⁷ Tato problematika je české lingvistice známa (např.: Daneš – Hlavsa: *Hierarchizace sémantické struktury věty*), připomeňme ale na tomto místě soustavné a dlouholeté úsilí maďarského lingvisty **Jánose Zsilky**, který se touto problematikou zabýval do neobyčejné hloubky (viz **Bibliografie**).

- 2) **projevy vztahu (zejména) člověka k majetku:** *hospodařit – gazdálkodik (sáfárkodik), šetřit – takarékoskodik, spórol*; některá další slovesa této řady však mají v maďarštině vazbu akuzativní, např.: *mrhat – fecséreel, pazarol*.

Dále sem řadíme i některá:

II.2.2.4.1.3 slovesa jiná

kteřá netvoří ani v jednom ze zkoumaných jazyků výraznější sémantickou řadu a svými rozmanitými významy jsou jen obtížněji zařaditelná do komplexnější podskupiny,⁷⁸ jako např. *naplnit se – megtelik, pokrývat se – betakarózik, žít se – él (táplálkozik)* apod.

II.2.2.4.2 S_n. – čVf – S_i. ~ S_n. – mVf – S_{ak}.

Nejvýznamnější skupinu rozdílných vazeb tvoří **slovesa pohybová, nelokomoční**, zpravidla s obligatorním doplněním, např.: *hnout – mozdít; hýbat – mozgat; hýbnout – mozdít; krčit – felhúz, behajlít; krčit (se) – összehúz(za magát); lomit – tördel; míjet se – téveszt; otáčet – (meg)forgat; otočit – fordít; pohybovat – mozgat; pokrčit – behajlít; rhat – szakít, szaggat, tép; trhnout – ránt, von; třást – rász; utrhnout – leszakít; vrtět – csóvál, riszál; vytrhnout – kihúz, kitép; zavrtět – (meg)csóvál.*

Můžeme sem též zařadit některá **lokomoční pohybová slovesa**, která vyjadřují pohyb přes určitý prostor (v češtině zpravidla prefixem *pro-*, *pře-*, v maďarštině pak prefixem *át-*, *keresztül-*, např. *proběhnout – végig- átfut; probíhat – átfut; prodírat se – átverekedi magát; procházet – bejár; projít – bejár; přeběhnout – átfut; přecházet – átmegy* (s četnými synonymy pohybových sloves, s neměnnými prefixy *át-*, *keresztül-* (případně: *végig-*, *be-*) apod.

Patří sem dále slovesa, blíže již sémanticky neseskupitelná, jako např. *listovat – lapoz; pohrdat – megvet* aj.

II.2.2.4.3 S_n. – čVf – S_i. ~ S_n. – mVf – S_{ines}.

Nejvýznamnější skupinu zde tvoří slovesa vyjadřující **bolest, resp. zánik**, komplement pak označuje původ této bolesti, např.: *trpět – szenved (trpél ízíni) –*

⁷⁸ *Mluvnice* zde uvádí ještě některé dílčí významové podskupiny sloves, jejichž maďarské ekvivalenty však netvoří jednotnou řadu; většina těchto sloves se navíc v našem korpusu ani nevyskytla.

szomjúságban szenved),⁷⁹ *umřít – meghal; zahynout – elhuny (umřel žalem – a bánatában halt meg)*, též s některými dalšími synonymy těchto verb v maďarštině např. *elpusztul, tönkremegy* aj. Lze sem řadit slovesa i tehdy, vyjadřují-li **doprovodné projevy této bolesti**, např. *plakat – sír; výt – üvölt, vonít* (s četnými synonymy: *bőg, zokog, ordít* aj.) apod.

Další skupinu tvoří slovesa pohybová, odehrává-li se pohyb v uzavřeném resp. trojdimenzionálně ohraničeném prostoru, např. *bloudit údolím – a völgyben kószál, tekereg; voda tekla proudem – patakokban folyt a víz; projít se lesem – az erdőben sétál; elektrika proudila kabelem – (a villanyáram) áramlott a vezetékekben* apod. Svým charakterem sem patří též slovesa *listovat knihou/v knize – a könyvben/a könyvet lapoz/lapozza, údolím znělo sténání – nyöszörgés hangzott a völgyben* apod.

Náleží sem také nepočetná skupina statických sloves, jejichž participant v pozici nominativu je nositelem vlastnosti, a sloveso vyjadřuje její velkou míru: *oplyvat – bővelkedik, vyznačovat se – jeleskedik, kitűnik, přetékat – túlcsordul* apod.

II.2.2.4.4 S_n. – čVf – S_i. ~ S_n. – mVf – S_d.

K tomuto větnému vzorci řadíme slovesa, jejichž **agens hodnotí patiens, popř. mění jeho statut**, např. *shledat (ho nezodpovědným) – (megbízzhatatlannak) talál, jmenovat (ho ředitelem) – kinevezik igazgatónak, nazývat – nevez, cítit se (vítězem) – (győztesnek) érzi magát*. Tato slovesa jsou však zpravidla v obou jazycích vícevalenční.

II.2.2.4.5 S_n. – čVf – S_i. ~ S_n. – mVf – S_{superes}.

Jde o slovesa (nejčastěji pohybová), která v těchto konstrukcích vyjadřují **okolnosti, zejména způsob, prostředek resp. lokální určení činnosti děje**, např. *zboží dodali lodí – hajón szállították le az árut, proběhnout (ulicí) – végig-, átfut (az utcán)*, (synonyma: *probíhat – átfut; projít – sétál, procházet – sétál, bejár; prodírat se – átverekedik, átverekedi magát; proniknout – át-, keresztüljut, áthatol; pronikat – átfut, áthatol; přeběhnout – átfut; přecházet – átmegy* aj.). Svým charakterem sem též patří verba *podívat se (klíčovou dírkou) – benéz (a kulcslyukon)* a jejich

⁷⁹ Tato vazba někdy alternuje s valencí S_{abl}, která je typická v maďarštině pro vyjádření příčiny.

synonyma (*dívat se – néz; koukat, zírat – les aj.*), dále sloveso *vykřiknout – felkiált; zpívat (tenkým hlasem) – (vékony hangon) énekel* apod.

II.2.2.4.6 S_n – $\check{c}Vf$ – S_i ~ S_n – mVf – S_{abl} .

Ablativ slouží v maďarštině vedle vyjádření významu lokálního zejména k vyjádření příčiny, resp. původce činnosti. Agens v těchto větách buď přejímá vlastnost, resp. stává se spolunositelem vlastnosti *patiensu* (především u sloves s významem **podněcování smyslů** *vonět (kávou) – (a kávetól) illatozik, zářit (štěstím) – sugárizik a boldogságtól, zvučet (hudbou) – viszhangzik a zenétól* apod., nebo agens v důsledku určitého (zpravidla neblahého) působení pacientu provádí, resp. trpí činnost, např.: *dusit se – fuldokol; hučet – zúg; chvět se – reszket; trpět – szenved; třást – ráz; usínat – szunnyad; usnout – elalszik*. Patří sem též sloveso *rozumět se (samo sebou) – (magától) értetődik*.

II.2.2.4.7 Jiné vazby

V korpusu jsem ojediněle našel slovesa s jinými vazbami, resp. vazbami, jakou má např. významově chudé sloveso *stát se (něčím) – (valamivé)⁸⁰ válik* nebo sloveso, jež se se svou valencí blíží idiomům, např. *lehnout (popelém) – (porig)⁸¹ ég*.

II.2.2.5. Vzorce s předložkovým pádem S_n – Vf – *prep Cas*

Slovesa, která vstupují do tohoto větného vzorce, jsou **obecně charakteristická** tím, že jejich korespondence s vazbou a motivovanost zúčastněných slovesných derivátů jsou zpravidla patrné již i na úrovni morfologické, resp. sémantická provázanost zkoumaných verb s valenčním doplněním je zpravidla alespoň implicitně znatelná. Předložkové pády, které níže zkoumáme, vyjadřují až na některé výjimky původně lokální určení, jednotlivé předložky často korespondují se slovesnými předponami. Určitý lokální význam je přitom v některých případech citelný i u těch předložek, kde se dnes již nejedná primárně a pouze o místní určení (např. *vűci – szemben*). Přechod předložek s lokálním významem k předložkám s významem nelokálním je plynulý. Ještě výrazněji se výše uvedené skutečnosti

⁸⁰ Přípona *-vá, -vé* je v maďarštině sufixem translative-faktitivu.

projevují resp. uplatňují v maďarštině; to bylo důvodem, že jsme předložkové pády rozdělili do dvou skupin: na ty, které mají jiný, než lokální význam, a na ty, které mají především lokální význam.

II.2.2.5.1 Předložkové pády s nelokálním významem

II.2.2.5.1.1 S_n – čVf – bez S_g ~ S_n – mVf – S_n . *nélkül*

Ve zkoumaném korpusu je pouze jediné sloveso s obligatorní valencí *bez* S_g , *obejít se*, a to s vazbou obligatorní v obou jazycích. V maďarských ekvivalentních větných vzorcích jsou GVV shodné či rozdílné v závislosti na zvoleném slovesném ekvivalentu: a) *boldogul*, b) *megvan*, c) *nélkülöz* jsou slovesa derivovaná z různých kmenů:

- ad a) *boldog* (*šťastný*) je adjektivum, jež po derivaci pomocí přípony pseudo-reflexivního či pasivního slovesa *-ul* (a po významovém vyprazdňování) zachovává původní význam (výsledného) stavu;
- ad b) *van* (*být*) je tzv. existenciální sloveso, jehož významovou obecnost a chudost konkretizuje, obohacuje (a díky zvláštnosti tvoření i expresivně zabarvuje) prepozice⁸² *meg-*, která v maďarštině obvykle vyjadřuje vid dokonavý;
- ad c) *nélkül* (*bez*) je postpozice, z níž tvoříme sloveso⁸³ pomocí nejfrekventovanější přípony aktivního slovesa *-z(ik)*.

V prvních dvou případech zachovávají derivovaná maďarská slovesa původní významově kladný či neutrální náboj (zatímco česká prepozice *ob-* modifikuje sloveso spíše záporně). V maďarštině je pro daná slovesa vedle S_n . *nélkül* otevřena též pozice S_i .⁸⁴ U slovesa *nélkülöz* schází jak pozice S_n . *nélkül* (význam absence *bez* je již ve slově), tak i S_i (z důvodu podobně záporného náboje, jak jsme uvedli u české prepozice *ob-*). Přípona *-z* coby přípona slovesa aktivního pak otevírá

⁸¹ Přípona *-ig* je sufixem maďarského terminativu.

⁸² Obdobně: *kivan* (*je unaven, zničen, je z toho hin*), *elvan* (*má se, ujde to*) *odavan* (*je nadšen*).

⁸³ Ani to není v maďarštině ojedinělé, např. (*meg*)*aláz* (*pokořit – od postpozice alá – pod*), *ellenéz* (*nesouhlasí, je proti – od postpozice ellen – proti*), tedy doslova: **podovat*, **protiovat*.

⁸⁴ SSJČ hodnotí sloveso ve větě *My už se nějak obejdeme* apod. jako tvar obecné češtiny a věty typu **My už se nějak obejdeme i s tím...* vůbec neuvádí.

pozici $S_{ak.}$, jež u dvou předcházejících neexistovala jednak kvůli (pseudo)reflexivitě v případě *boldogul*, jednak kvůli intranzitivitě slovesa *van*.⁸⁵

Předložkový pád *bez – genitiv ~ nélkül* může být v obou jazycích v celé řadě případů dominován hlavně jako vazba potenciální nebo jako adverbialní doplnění (přechod mezi oběma druhy komplementu je přitom plynulý), a to zejména u sloves s valencí bezpředložkového instrumentálu i předložkového pádu *s – instrumentál* (coby absence instrumentu, prostředku apod.), resp. u sloves s adverbialním doplněním způsobu, např. *toulat se bez cíle – cél nélkül csavarog, bez váhání odpovědět – gondolkodás nélkül válaszol* apod.

II.2.2.5.1.2 S_n – čVf – podle S_g ~ S_n – S_n *szerint* – mVf

Ve zkoumaném korpusu jsme našli pouze čtyři slovesa s obligatorní vazbou *podle – genitiv ~ szerint*, přičemž u dvou se jednalo o vidový pár a u prvního z nich (i v případě jeho maďarského ekvivalentu) šlo o sloveso, jehož komplement lze chápat i jako potenciální. Byla to slovesa: *jednat – tárgyal, cselekszik; posoudit – (meg)ítél; posuzovat – (meg)ítél; uspořádat – rendez, elrendez*.

Všechna uvedená slovesa mají velice obecný význam a vyjadřují jen abstraktní formu vykonávání určité činnosti bez implikace způsobu, nástroje, předmětu aj. okolnosti takové činnosti. Takto významově chudá slovesa mohou zpravidla (nebrání-li tomu jiné okolnosti, např. reflexivita) přijímat výše charakterizované doplnění (tj. např. S_i , $S_{ak.}$). Právě sloveso *jednat – tárgyal*, ve smyslu "vést jednání s někým", je z nich obsahově nejbohatší, implikuje partnera v činnosti, určitou formu této činnosti (mluvení, dohadování apod.) i samotný její předmět (ve své všeobecnosti – maďarský *tárgy* znamená "předmět", tedy doslova: *předmětovat), a proto lze jeho komplement považovat za potenciální. Druhý význam slovesa, tj. "konat, dělat" je již obecnější, a proto zde můžeme hovořit spíše o obligatorním doplnění. Charakteristické je, že maďarský ekvivalent v tomto případě není homonymum (*cselekszik*). Ze synonymických řad sem tedy patří právě jen ta slovesa, která jsou významově chudá, např.: *dohadovat – egyezkedik*, avšak nepatří sem např. významově bohatší a akční *seskupovat, třídit – csoportosít*,

⁸⁵ Budeme-li vycházet z maďarštiny, můžeme samozřejmě najít vhodné ekvivalenty v češtině, kde jsou uvedené sémantické participanty upřednostněny. Šlo by samozřejmě o jiné lexikální jednotky. Např. *Majdcsak boldogulok vele valahogy. – Nějak si s tím poradím. Pistával jól megvannak. – Dobře vychází se Štěpánem. Nélkülözheted ezt a könyvet? – Můžeš postrádat tuto knihu?*

osztályoz, která mají obligatorní akuzativní doplnění a pouze potenciální komplement podle $S_g \sim S_n$. *szerint*.

II.2.2.5.1.3 S_n – čVf – *proti* $S_d \sim S_n$ – mVf – S_n . *ellen*

Ve zkoumaném korpusu jsme našli tato slovesa: *bojovat – harcol; bouřit – ellene szegül, tiltakozik, lázad; hájit – véd; chránit – véd; namítat – ellenvet; odvolat se – óvást emel, fellebbez; odvolávat se – óvást emel, fellebbez; ozvat se – felszólal; ozývat se – felszólal; podporovat – támogat; povstat – felkel,; povstávat – felkel, fellázad; spojit se – összefog; spojovat se – összefog; svědčit – tanúskodik; zabezpečit – biztosít; zachránit – megment; zajistit – bebiztosít; zajišťovat – biztosít.*

Slovesa v korpusu se v obou jazycích vyznačují většinou morfologicky shodným doplněním. Pouze jediné sloveso *namítat – ellenvet* patří v maďarštině k jinému větnému vzorci než v češtině. Toto sloveso se vyskytuje i v češtině především ve vícevalenčních strukturách, obvykle dominuje vedlejší větu (shodně s maďarštinou). Maďarský ekvivalent je v tomto případě derivován předponou *ellen- – proti*⁸⁶ a spolu s dalšími analogicky odvozenými verby vyžaduje komplement S_d , např. *ellenáll, ellenszegül – odporovat* (výjimkou je sloveso *ellenőriz – kontrolovat*).⁸⁷ Slovesa náležející k tomuto větnému vzorci vyjadřují v obou jazycích zpravidla nějaký odpor, nesouhlas agentu s pacientem.

II.2.2.5.1.4 S_n – čVf – *kvůli* $S_d \sim S_n$ – mVf – S_n . *miatt*

Slovesa *potrestat – (meg)büntet; psát – ír; rozčilovat se – idegeskedik; stydět se – szégyenkezik; trestat – büntet; zapsat – beír, felír*, která jsme našli ve zkoumaném korpusu, mají jen v některých případech jednoznačně obligatorní komplement (*potrestat, trestat, zapsat*); u jiných sloves šlo o komplement potenciální (*psát, rozčilovat se, stydět se*). Jako adverbialní doplnění příčiny, resp. důvodu mohou do tohoto větného vzorce vstupovat v podstatě téměř všechna slovesa. Obdobný

⁸⁶ *Ellenvet* – doslova: **protihodit*, obdobně jako např. v českém slově *protiřecit*. Takto derivovaná slovesa v maďarštině – shodně s analogicky tvořenými slovesy českými – již nevyžadují doplnění S_n *ellen*; korespondence slovesných předpon a postpozic resp. přípon, která je v jiných případech pro maďarštinu typická, se zde neuplatňuje.

⁸⁷ Z příkladu je patrné, že tato slovesná předpona dosud není plně začleněna do gramatického systému maďarštiny. Pro maďarské předpony je typické, že ve větách z hlediska slovosledu bezpříznakových se předpona neodděluje od slovesa, kdežto ve větách příznakových ano. U uvedeného slovesa je dosud nepřipustná možnost **őriz ellen*. O nestabilním postavení svědčí i nedůslednosti ve slovech, resp. slovních spojeních *ellene fordul – otočit se proti někomu* (synonymum k

charakter mají i všechna slovesa excerpovaná ze zkoumaného korpusu. Patrně právě malá míra gramatikalizace této předložky a její silná vazba k významu jsou důvodem, že slovesa v obou jazycích mají ekvivalentní syntaktickou realizaci.

II.2.2.5.1.5 S_n – čVf – o S_{ak}.

Ve zkoumaném korpusu jsme našli tato slovesa: *bojovat – harcol; dbát – törődik, ügyel; dělit se – (meg)oszt(ozkodik); drát se – törekedik, harcol; obávat se – félt, félt, tart; obírat – (meg)foszt; okrást – meglop; opírat – támaszt; opírat se – támaszkodik; opřít – támaszt; opřít se – támaszkodik; pečovat – gondoskodik; pokoušet se – próbálkozik, (meg)próbál; pokusit se – próbálkozik, megpróbál; poprosit – megkér; postarat se – gondoskodik; postoupit – előrelép, halad; postupovat – előrelép, halad; požádat – megkér; prosit – kér; rozdělovat se – megosztozik; rozhodovat – (el)dönt; sklánět – lehajt; sklonit – lehajt; snažit se – igyekszik, iparkodik, (meg)próbál; snížit – csökkent; snižovat – csökkent; soudit se – pereskedik; spálit – feléget, eléget; starat se – gondoskodik, törődik; stát – áll; svádět – csábít, vezet; udeřit se – megüti magát; usilovat – tör(ekszik); vsadit se – fogad; žádat – kér; zachytit – botlik; zápasit – birkózik, küzd; zasloužit se – kiérdemel, érdemet szerez.*

V češtině má tento předložkový pád blízko především k adverbiím lokálním, může však vyjadřovat i četné další významy, které v maďarštině náležejí k jiným větným strukturám. Podle toho je možné vytvořit následující ekvivalentní větné typy:

II.2.2.5.1.5.1 S_n – čVf – o S_{ak} ~ S_n – mVf – S_{caus. final}.

Vyjádření způsobu zápasu spolu s cílem tohoto snažení: např. *bojovat – harcol (Bojoval o své děti. – Harcolt a gyerekeiért.), drát se – törekedik, harcol (Dráli se o noviny. – Az újságért harcoltak.), soudit se – pereskedik (Sedláci se soudili o les s pány. – A parasztok az urakkal az erdőért pereskedtek.), svádět – küzd (Sváděli souboj o míč. – A labdáért küzdöttek.), zápasit – birkózik, küzd, mérkőzik (Zápasili spolu o první místo. – Az első helyért mérkőztek egymással), a další synonyma háborúskodik, csatázik, síkraszáll, hadakozik, kiáll aj. V posledním příkladě je ovšem patrné i to, že pravo-, resp. levovalenčnost je v maďarštině závislá na verbu (to platí nejen pro tento VV, ale obecně pro celý korpus). Jak jsme již konstatovali, maďarština je oproti češtině tzv. „S – O – P-jazyk“, tzn. ve větách*

*ellenszegül), ellentmond – odporovat (s příponou akuzativu -t, tj. doslova *proti říct – nikoli ve významu protiřečit!!) apod.*

typu *Petr píše úkol.* – *Péter leckét ír.* je predikát za objektem. Pokud však sloveso je prefigované, objekt stojí za predikátem (*Petr napíše úkol.* – *Péter megírja a leckét.*) Totéž však platí nejen po objektech přímých, ale i v tomto a v četných dalších větných vzorcích (např. *Zápasili spolu o první místo.* – *Az első helyért mérköztek /egymással/ vs. Megmérköztek /egymással/ az első helyért.*)

II.2.2.5.1.5.2 S_n. – čVf – o S_{ak}. ~ S_n. – mVf – S_i.

Činnost je nasměrována na dosažení cíle, patiens však není sám cílem snažení, nýbrž jde o určité zacházení s ním, např. *dbát – törődik* (*Vűbec nedbala o dítě.* – *Egyáltalán nem törődött a gyerekekkel.*), *starat se – törődik* (*Nestará se o lidské řeči.* – *Nem törődik a szóbeszédde.*), *opírat, opřít – támaszt* (*Opírá své bádání o původní prameny.* – *Eredeti forrásokkal támasztja alá kutatásait.*), *pokoušet se, pokusit se – próbálkozik* (*Pokoušel se o útěk.* – *Szökéssel próbálkozott.*) a nečetná synonyma mimo korpus, např. *dúcol (opřít), kísérletezik* (*pokoušet se*). Tímto větným typem lze vyjádřit i určitou **míru, velikost patientu**, např. *postoupit, postupovat – előrelép* (*Postoupil o krok dopředu. Egy lépéssel előre lépett.*⁸⁸), *okrást – meglop* (*Okradli ho o tři tisíce dolarů.* – *Háromszáz dollárral meglopták.*), *sklonit, sklánět – lehajt* (*Sklonil hlavu o trochu níž.* – *Egy picivel lejjebb hajtotta a fejét.*), *snižovat, snížit – csökkent* (*Snížili mu plat o dvě stě korun. Kétszáz koronával csökkentették a fizetését.*) apod. Pro některé z uvedených případů je však typičtější vícevalenční (trojvalenční) struktura.

II.2.2.5.1.5.3 S_n. – čVf – o S_{ak}. ~ S_n. – mVf – S_n. *vhova*

Pro tento typ vět v češtině jsou příznačná verba, jejichž předložkový komplement se významově blíží významům adverbialíí lokálních. V maďarštině se tento typ dělí do několika podtypů podle toho, jaký je vzájemný polohový vztah agentu a patientu jakožto dvou objektů.⁸⁹ Obvykle tu má komplement význam **překážky** nebo **opory**, na kterou agens naráží, resp. o kterou se opírá. V maďarských ekvivalentech se zpravidla uplatňuje přípona odpovídající na otázku *hova? – kam?*, která je z hlediska vzájemného vztahu konkrétních dvou objektů přirozená, např. *opírat*,

⁸⁸ *Előre* je v maďarštině příslovce i slovesná předpona s významem *dopředu*. Přejchod mezi nimi je plynulý; výkladový slovník maďarského jazyka *előrelép* jako samostatné heslo neobsahuje, uvádí však např. *előremegy, előreszökik*.

⁸⁹ Srovnej též níže II.2.2.5.2.0 **Pohybová slovesa a systém maďarských morfologických prostředků pro vyjádření lokálních významů**

opřít – támaszt (Opíral si hlavu o dlaň. – A tenyerére támasztotta a fejét. – tj. na /horizontální povrch/ dlaň), obdobně opírat se – támaszkodik (Opírá se o hůl. – Botra támaszkodik.), a v přeneseném slova smyslu opřít se, opírat se – támaszkodik (Opři se o mě! – Támaszkodj rám!) oproti Opřel hůl o zed'. – A falhoz támasztotta a botot. (tj. k/povrch vertikální/),⁹⁰ resp. udeřit se – megüti /magát/ (Udeřila se o hranu stolu. – Megütötte magát az asztal sarkában.), zasloužit se – kiérdemel, érdemet szerez (Zasloužil se o vlast. – Érdemeket szerzett a haza védelmében.), tj. v / inesiv – jeden objekt je v druhém objektu/.

Lokální přípony v maďarštině patiens přijímá dále po následujících verbech (obvykle v trojvalenčních strukturách a často s vedlejší větou): *požádat, prosit, poprosit, žádat – kér, megkér (Požádal nás o to, abychom ztichli. – Arra kért bennünket, hogy csendesebben legyünk.), usilovat – tör/ekszik/ (Usiloval o dobrý pracovní výkon. – Jó munkateljesítményre törekedett.).* Ilativní *-ba, -be* dominují slovesa *zachytit, zavadit, zakopnout – botlik /překážka/ (Zachytil nohou o kámen a upadl. – Egy kőbe botlott /a lába/ és elesett.)* a izolované *vsadit se – fogad (Vsadil se s nimi o sto korun. – Száz koronába fogadott velük.)*.

II.2.2.5.1.5.4 S_n. – čVf – o S_{ak}. ~ S_n. – mVf – S_{superes}.

Původně lokální, superesivní přípona *-n* se objevuje po synonymních slovesech *dělit se – (meg)osztzkodik, osztzok (Rozdělili jsme se s ním o poslední zbytky zásob. – Megosztzkodtunk vele tartalékaink utolsó maradékain is.), rozdělovat se – megosztzok (Rozděluje se s nimi o chléb. – Megosztzok velük a kenyéren.)*.

II.2.2.5.1.5.5 S_n. – čVf – o S_{ak}. ~ S_n. – mVf – S_{abl}.

Původně lokální, ablativní přípona *-tól, -től* je obvykle dominována po verbech *obírat, okrást, ukrást, ošidit – (meg)foszt (Obírá mě o čas. – Megfoszt az időmtől.),* vyjadřujících nedobrovolnou ztrátu dispozice nad patientem.

II.2.2.5.1.5.6 S_n. – čVf – o S_{ak}. ~ S_n. – mVf – S_{delat}.

Delativní přípona *-ról, -ről* je dominována slovesy *pečovat, postarat se, starat se* s významem *gondoskodik*, např. *Rodiče pečují o děti. – A gyerekekről a szülők*

⁹⁰ Jako zajímavost je zde třeba uvést alternativní typ dativní vazby v maďarštině: *A falnak támasztotta a biciklijét. – Opřel své kolo o zed'.*

gondoskodnak. Postaral se o rodinu. – Gondoskodott a családról. Stará se o domácnost. – A háztartásról gondoskodik.

II.2.2.5.1.5.7 S_n – čVf – o S_{ak} . ~ S_n – mVf – S_{ak} .

Výše uvedené typy základových větných vzorců jsou při zachování původní intence v maďarštině často transformovatelné ve VV S_n – mVf – S_{ak} . Možnost akuzativního komplementu se tu zpravidla objevuje buď při neexistenci reflexivního ekvivalentu k českému dativnímu *verb + si*, např. *Spálil si prst o kamna. – Megégette a kályha az ujját.* (tj. *Kamna spálila jeho prst. –* záměna agentu a pacientu), nebo při ztrátě reflexivity slovesa, např. *dělit se – (meg)oszt vs. (meg)osztoz(kod)ik*⁹¹ (*Rozdělili jsme se s ním o poslední zbytky zásob. – Megosztottuk vele tartalékaink utolsó maradékait is.*), *obírat – lop, rabol versus megfoszt*⁹² (*Obírá mě o čas. – Rabolja az időmet.*). V případě akčního *pokoušet se, pokusit se – megpróbál* versus reflexivního *próbálkozik*⁹³ (*Pokusila se o úsměv. – Mosolyogni próbált.*) pak jde o významově se vyprazdňující sloveso, užívané obdobně jako pomocná slovesa s plnovýznamovým slovesem v infinitivu.

U sloves *požádat, prosit, poprosit, žádat – kér, megkér* (*Požádal nás o pomoc. – Segítségét kért tőlünk. Prosil přítele o peníze. – Pénzt kért a barátjától. Požádal o slovo. – Szót kért.*) je patrná silná progresivita akuzativu v maďarštině⁹⁴ oproti alternativnímu sublativu -ra, -re, především ve větných komplementech (*azt kérte, hogy... ~ arra kért, hogy...*).

Reflexivu tantu *obávat se* s předložkovým komplementem o S_{ak} odpovídá maďarský ekvivalent *félt* S_{ak} ,⁹⁵ např. *Obával se o rodinu. – Féltette a családját.*

II.2.2.5.1.5.8 Okazionální vazby

Ve zkoumaném korpusu jsme našli jen jediné sloveso *stát – áll*, které s danou vazbou vytváří specifické, metaforické slovní spojení, např. *Stál o nabídnuté místo.*

⁹¹ Srovnej výše II.2.2.5.1.5.4 S_n – čVf – o S_{ak} . ~ S_n – mVf – $S_{superes}$.

⁹² Srovnej výše II.2.2.5.1.5.5 S_n – čVf – o S_{ak} . ~ S_n – mVf – S_{abl} . Z hlediska slovtvorného tu v případě prvním jde o sloveso neodvozené (*lop*), resp. odvozené, akční (*rabol* – denominální slovtvornou příponou -l, srovnej české *rabovat*) oproti neproduktivní, dnes již zastřené faktitivní příponě -t a nejfrekventovanější předponě pro vyjádření dokončenosti děje *meg-* u verba *megfoszt*.

⁹³ Srovnej výše II.2.2.5.1.5.2 S_n – čVf – o S_{ak} . ~ S_n – mVf – S_i .

⁹⁴ Srovnej II.2.2.5.1.5.3 S_n – čVf – o S_{ak} . ~ S_n – mVf – S_n *vhova* ale také II.2.2.1.1 S_n – čVf – S_g . ~ S_n – mVf – S_{ak} , II.2.2.2.2 S_n – čVf – S_d . ~ S_n – mVf – S_{ak} , II.2.2.3.1 S_n – čVf – S_{ak} . ~ S_n – mVf – S_{ak} . aj.

– *Érdekelte a felkínált hely.* (doslova: Zajímalo ho nabídnuté místo.). Jde o výrazně lexikální problém (má charakter slovního spojení), jednotlivé ekvivalentní vazby závisí na volbě ekvivalentního maďarského slovesa.

II.2.2.5.1.6 S_n – čVf – pro S_{ak} ~ S_n – $S_{caus. final}$ – mVf

Ve zkoumaném korpusu jsme našli tato slovesa: *potrestat* – (*meg*)*büntet*; *pracovat* – *dolgozik*; *trestat* – *büntet*; *určit* – *megszab*, *meghatároz*; *určovat* – *meghatároz*, *megszab*; *vybojovat* – *kiharcol*; *zabručet* – *felbőg(et)*, *morog*, *ráförmed*; *zajet* – *megy* (*járművel*), *megtesz*; *žalovat* – *perel*, *panaszkodik*; *zapálit se* – *lángra gyúl*; *zapalovat se* – *lángra gyúl*, *lobban*, *tűzbe jön*, (*fel*)*lelkesül*.

Komplementy v obou jazycích jsou svými významy blízké buď adverbialním **cílovým** (odtud též název pro maďarskou příponu causalis-finalis), např. *Pracuje pro rodinu.* – *A családjáért dolgozik.*, nebo příslovečným určením **příčiny**, např. *Žalovali ho pro vraždu.* – *Gyilkosságért perelték.* V těchto dvou významech (které se často prolínají) pak může daný typ v obou jazycích **alternovat** s jiným VV (II.2.2.5.6.1) S_n – čVf – *kvůli* $S_{d.}$, S_n – čVf – *za* S_{ak} resp. S_n – mVf – S_n *miatt*. V maďarštině pak můžeme navíc vyjádřit nejen cíl, ale participant, který se podílí na činnosti resp. ději, a to pomocí postpozic *számára*, *részére* (ZVV pak má podoby S_n – mVf – S_n *számára* či S_n – mVf – S_n *részére*), např. *Megkéri a lányt a fia számára.* – *Požádala o ruku dívky pro svého syna.* Tento podíl dalšího participantu na ději se svým charakterem blíží základnímu významu dativu a v maďarštině jej lze vyjádřit i dativní příponou *-nak*, *-nek*, např. *Žil pro svou rodinu.* – *A családjának élt.* Bohatá strukturovanost příslovečných určení je pro maďarštinu typická a tato rozmanitost je též důkazem celkově menší gramatikalizace maďarštiny a zachování větší sémantičnosti morfologických prostředků.⁹⁶

⁹⁵ Oproti vazbám čVf – S_g ~ mVf – S_{abl} , srovnej též II.2.2.1.2 S_n – čVf – S_g ~ S_n – mVf – S_{abl} . Ve vazbách genitivních jde o vyjádření **původu**, **příčiny strachu**, v daném případě pak o **zaměření**, **zacílení** obav.

⁹⁶ Touto větší sémantičností se vyznačují – jak jsme již viděli a ještě uvidíme – nejen maďarské postpozice, ale i přípony, i když v menší míře. Nejméně pak přípona akuzativu *-t*, která se svou povahou blíží výrazně gramatickému charakteru českých pádových koncovek. Lze snad vyslovit domněnku, že to je možná jeden z důvodů, proč se v maďarštině v roli gramatické formy komplementu uplatňuje tak progresivně právě akuzativ. Naopak, výrazný "průnik významů" morfologických prostředků ještě výrazněji stěžuje definování jasných hranic mezi potenciálními komplementy a volnými adverbií. Za zmínku snad stojí i fakt, že rovněž v češtině jsou nejzřetelnější hranice těchto kategorií u bezpředložkových pádů (genitiv, dativ, akuzativ, instrumentál) a podél této základní silové čáry je patrná i určitá tendence v maďarštině.

II.2.2.5.1.7 S_n – čVf – za S_{ak}.

V korpusu se vyskytla následující slovesa: *bojovat – harcol; děkovat – (meg)köszön; držet – tart, fog; dřít se – gürcöl; chopit – (meg)fog; chytat – fog; chytit – fog; chytnout – megfog; modlit se – imádkozik, fohászkodik; odpovídat – (meg)felel, válaszol; omlouvat se – elnézést kér; omluvit se – elnézést kér; plakat – sír; platit – fizet, számít; poděkovat – megköszön; pokládat – letesz, vél; položit – letesz; popadat – felkap; popadnout – (f)elkap; považovat – tekint; prodat – elad; prodávat – árul, elad; prohlásit – kijelent, nyilvánít; prohlašovat – kijelent; přijímat – fogad; přijmout – elfogad; stydět se – szégyenkezik; uchopit – megfog, megragad; uchopit se – megragad, megfog, fogózkodik, kapaszkodik; uznat – elismer; uznávat – elismer; vést se – vezet; vrátit se – visszatér; vydávat se – kiadja magát; vydržet – kibír; vyplatit – kifizet; zadržet – feltartóztat, letartóztat; zachytit – botlik; zaplatit – (ki)fizet; zatáhnout – meghúz, bevon.*

Jak je patrné u ostatních předložkových pádů, i zde vnáší předložka svůj význam do slovesné vazby. Je-li předložka *za* použita ve významu lokálním, pak se zpravidla jedná o adverbialní doplnění.⁹⁷ Valenční doplnění se objevuje právě a především u těch sloves, u nichž o vyjádření lokálního významu nejde. Tato slovesa pak tvoří následující podskupiny:

II.2.2.5.1.7.1 S_n – čVf – za S_{ak}. ~ S_n – mVf – S_{caus. final}.

Do této skupiny patří slovesa, po nichž stojí předložková vazba jednak ve významu **cíle** (a alternuje tedy často s předložkou *kvůli* nebo *pro*), např. *bojovat – harcol, dřít se – gürcöl, modlit se – imádkozik, fohászkodik*, jednak slovesa, kde předložková vazba vyjadřuje spíše **důvod, příčinu** činnosti, např. *odpovídat – (meg)felel, válaszol, omlouvat se – elnézést kér, omluvit se – elnézést kér*,⁹⁸ *plakat – sír, platit – fizet, számít, prodat – elad, prodávat – árul, elad, stydět se – szégyenkezik, vyplatit – kifizet, zaplatit – (ki)fizet*, přičemž uvedené sémantické kategorie jsou v některých případech od sebe jen těžko odlišitelné, a stejně tak je problematické rozlišit, zda jde o doplnění potenciální nebo adverbialní. Verba zkoumaného korpusu jsou v češtině často reflexivní. O jednoznačnější valenční doplnění jde v případech, kdy

⁹⁷ Srovnej též níže, v podkapitole II.2.2.5.2.0 **Pohybová slovesa a systém maďarských morfologických prostředků pro vyjádření lokálních významů**

⁹⁸ Tomuto slovesu i jeho vidovému páru odpovídá v maďarštině slovní spojení *elnézést kér* (doslova: *prominutí žádat), vazba je však stejná jako v češtině.

II. Typy základových větných struktur

sloveso je prefigované. V některých případech jde o trojvalenční doplnění, např. *vyplatit – kifizet*.

II.2.2.5.1.7.2 S_n – čVf – za S_{ak} ~ S_n – mVf – S_{ak} .

Po verbech s významem „držet“ (nějakým způsobem), jako např. *chopit – (meg)fog, chytat – fog, chytit – fog, chytnout – megfog, držet – tart, fog, uchopit – megfog, megragad, uchopit se – megragad, megfog, fogózkodik, kapaszkodik, zachytit – megfog, feltart, zadržet – feltartóztat, letartóztat, popadnout – (f)elkap, popadat – felkap* a dále pak u sloves *děkovat – (meg)köszön, poděkovat – megköszön* odpovídá české předložkové vazbě za S_{ak} maďarské verbum s vazbou S_{ak} . V obou případech je též obvyklé maďarské slovní spojení mVf – S_{adess} . *fogva*, např.: *Držel ho za límec. – A gallérjánál fogva tartotta.*, resp. mVf – $S_{caus. final.}$, např. *Poděkoval za oběd. – Köszönetet mondott az ebédért.* Všechny uvedené vazby jsou blízké adverbialnímu doplnění způsobu.

II.2.2.5.1.7.3 Jiné vazby

Z dalších rozdílných vazeb uvedme alespoň maďarskou valenci S_d po verbech *pokládat – vél, považovat – tekint, prohlášovat – nyilvánít, prohlásit – nyilvánít, přijmout – elfogad, přijímat – fogad, uznat – elismer, uznávat – elismer, tekint* (např. *Považoval ho za syna. – Fiának tekintette.*, *Prohlásili ho za nezvěstného. – Eltűntnek nyilvánították.* apod.).

II.2.2.5.1.8 S_n – čVf – o S_i .

Ve zkoumaném korpusu jsme našli slovesa: *dohodnout se – megegyezik; domlouvát se – megbeszél; domluvit se – megbeszél; hovořit – beszél; informovat – tájékoztat; jednat – tárgyal, cselekszik; mluvit – beszél; myslet si – gondol; nechat – hagy; nechávat – hagy(ogat); pochybovat – kételkedik; pomyslet si / pomyslet si – gondol; ponechat – hagy; ponechat si – meghagy (magának); ponechávat – hagy; ponechávat si – meghagy (magának); poradit se – tanácskozik; poučít – kioktat; poučít se – tanul, okul, áttanulmányoz; poučovat – kioktat; poučovat se – tanul, okul; promlouvát – szól, beszél; promluvit – szól, megszólal; prozradit – elárul; prozrazovat – elárul; předpokládat – feltételez; přemýšlet – gondolkodik; přesvědčit – meggyőz; přesvědčovat – győzköd; psát – ír; radit se – tanácskozik, (meg)tárgyal; rozhodnout – (el)dönt; snít – álmodik, álmodozik; soudit – ítéel, ítéelkezik; svědčit –*

II. Typy základových větných struktur

tanúskodik; tvrdit – állít; ujišťovat – biztosít; usoudit – megítél; uvažovat – gondolkodik; uvědomit – értesít, tudomására hoz; uvědomovat – tudatosít, értesít; vědět – tud; vyslovit – elmond, kiejt, kifejez; žádat – kér; zapsat – beír, felír; zmínit se – említ, említést tesz. Uvedená slovesa s jejich ekvivalentními maďarskými VV lze rozdělit do následujících podskupin:

II.2.2.5.1.8.1 S_n – čVf – o S_l ~ S_n – S_{delat} – mVf

Tato předložková valence je v obou jazycích typická především u sloves vyjadřujících **řečovou činnost** (např. *domlout se – megbeszél; domluvit se – megbeszél; hovořit – beszél; informovat – tájékoztat; jednat – tárgyal; mluvit – beszél*). V češtině se sem řadí též slovesa **myšlenkové činnosti** (např. *usoudit – megítél; uvažovat – gondolkodik; vědět – tud*), která v maďarštině částečně vytvářejí i jinou, alternativní strukturu. Převážná většina zkoumaných verb (cca 80 %) tvořila stejný VV v obou jazycích. U rozdílných vazeb pak nejvýznamnější podskupiny tvořily následující větné vzorce:

II.2.2.5.1.8.2 S_n – čVf – o S_l ~ S_n – $S_{superes}$ – mVf

V této skupině jsou zastoupena především slovesa myšlenkové činnosti, jejichž valence gramaticky alternují s typem II.2.2.5.8.1, např. *přemýšlet, uvažovat – gondolkodik* (synonyma: *töpreng, tűnődik, medítál, spekulál, töri a fejét, tépelődik* aj.). Jde buď o slovesa reflexivní (*gondolkodik, tűnődik*),⁹⁹ nebo o cizí deriváty (*medítál, spekulál*).

II.2.2.5.1.8.3 S_n – čVf – o S_l ~ S_n – mVf – S_{ines}

Patří sem verba *dohodnout se – megegyezik* (*Dohodli se s protivníkem o smíru. – Megegyeztek az ellenséggel a békében.*) a *pochybovat – kételkedik* (*Pochyboval o její lásce. – Kételkedett a szerelmében.*) i se svými synonymy (např.: *kiegyezik, megállapodik, dűlőre jut – k dohodnout se – megegyezik*) a *kételkedik* (*kétkedik*).

II.2.2.5.1.8.4 S_n – čVf – o S_l ~ S_n – mVf – S_{ak}

Akuzativní komplement se objevuje naopak u těch pseudotranzitivních resp. pasivních sloves, která jsou v maďarštině odvozena příponou *-ul*, jako např. ve

⁹⁹ Svým způsobem sem lze řadit i slovesné spojení *töri a fejét* (*lámát si hlavu*), kde zvratnost je vyjádřena posesivní konstrukcí.

slovesch *domloutvat se, domlúvit se – megbeszél* (*Domlúvime se s nimi o několika věcech. – Megbeszélünk velük néhány dolgot.*), *poučit se, poučovat se – tanulmányoz.* (*Dúkladně se poučil o postupu práce. – Alaposan /át/tanulmányozta a munkamódszert.*)

II.2.2.5.1.8.5 Jiné vazby

Jiná vazba (S_{subl}) se uplatnila v případě sloves *nechat, nechávat, ponechat, ponechávat – hagy(ogat) meghagy*, ve spojení idiomatičké *Nechali ho o samotě. – Magára hagyták /őt/.*

II.2.2.5.1.9 S_n – čVf – s S_i

Slovesa s touto vazbou tvoří významnou, početně silnou skupinu. Ve zkoumaném korpusu se vyskytla tato: *běhat – fut, futkos, futkározik; běžet – fut; bojovat – harcol; dělit se – (meg)oszt(oz)(kod)(ik); dohodnout se – megegyezik; domloutvat se – megbeszél; domlúvit se – megbeszél; dopadnout – leesik, véget ér; loučit se – (el)búcsúzik; míchat – kever; mluvit – beszél; oženit se – (meg-, össze)házasodik, megnősül, feleségül vesz; plést – köt, összezavar; plést si – összekever; počítat – számol; pohrát – játszik; pohrávat – játszik, játszadozik; poradit – tanácsol; poradit se – tanácskozik; poradit si – (el)boldogul, feltalálja magát; pořídít – (el)intéz; pořizovat – intéz; postavit – (fel)épít, feltesz; potěšit se – együtt örül; potkat se – (össze)találkoz(gat)ik; potkávat se – (össze)találkoz(gat)ik; pracovat – dolgozik; práť se – verekedik; prohodit – kicserél; přestat – abbahagy; přestávat – abbahagy; přistihnout – tetten ér; radit – tanácsol; radit se – tanácskozik, (meg)tárgyal; rozdělovat se – megosztozik; rozloučit se – elbúcsúzik; rozumět si – értik egymást; rozvést se – elválík; rvát se – verekedik; sejít se – (össze-)találkozík, jön; sestavit – összeállít; sestrojít – összeállít; setkat se – (össze)találkozík; setkávat se – találkoz(gat)ik; seznámit – (össze)ismertet, (meg)ismertet; shánět – keres, hajt; scházet se – összejár, találkozík; skládat – összehajt; složit – letesz, lerak, összehajt; smířít – összebékéltet; smlúvit – megbeszél, megegyezik; snášet se – bír, tűr, bírják egymást, kijön; soudit se – pereskedik; souviset – összefügg; spojit – összeköt; spojit se – összefog; spojovat – összeköt, összekapcsol; spojovat se – összefog; spokojit se – megelégszik; srážet se – (össze)ütközík; srazit se – összeütközík; srovnat – egyenesít, egyenget, összehasonlít; srovnávat – összehasonlít, egyenget, egyenesít; stavět – épít, feltesz; strávit – eltölt,*

(meg)emészt; *střídat se* – (egymás) *váltja*; *svěřit se* – *bizalomba avat, beavat, megoszt, közöl*; *svést* – *levezet, elcsábít, levisz*; *tajít se* – *titkolózik, eltitkol*; *tančit* – *táncol*; *těšit se* – *együtt örül*; *točit se* – *forog*; *udělat* – *megcsinál, teljesít*; *utkat se* – *megküzd*; *uvádět* – *bevezet, bemutat*; *uvést* – *bevezet, bemutat*; *uvítat* – *fogad*; *uzavírat* – *becsuk, köt*; *uzavřít* – *becsuk, köt*; *vadit se* – *civakodik, veszekedik*; *váhat* – *habozik*; *vázat se* – *kötődik*; *vést* – *vezet*; *vézt* – *visz (járművel)*; *vítat* – *üdvözöl, fogad*; *vsadit se* – *fogad*; *vybírat* – *válogat*; *vydržet* – *kibír*; *vylézt* – *felmászik, kimászik*; *vynořit* – *felbukkan*; *vypočítat* – *kiszámít*; *vyrvat* – *kitép*; *vyspat se* – *kialussza magát*; *vyvést* – *kivezet*; *vyvrátit* – *kiforgat*; *zacházet* – *bánik, lemegy, lebukik*; *zápasit* – *birkózik, küzd*; *zdržovat* – *feltart*; *ženit se* – *nősül*; *znát se* – *ismer*.

II.2.2.5.1.9.1 S_n – $\check{c}Vf$ – $s S_i$ ~ S_n – mVf – S_i

Převážná většina uvedených sloves má v obou jazycích shodné doplnění. Tato verba vyjadřují zpravidla **sblížování**, **spojování** nebo **reciprocitu**, např. *oženil se s Marií* – *összeházasodott Máriával*, *smluvili se s Petrem* – *összebeszéltek Péterrel*, *rval se se svým bratrem* (*össze*)*verekedett a testvérével*). V maďarských ekvivalentech se zde často vyskytuje prefix *össze-*. Vedle těchto významů mohou slovesa vyžadovat doplnění adverbialní, které pak obvykle označuje nějakého společníka v činnosti (i v přeneseném slova smyslu), např.: *běhal závod s časem* – *versenyt futott az idővel*. Zatímco prostředek, nástroj činnosti je v češtině vyjádřen bezpředložkovým instrumentálem (srovnej výše), v maďarštině se gramatické prostředky slovesných vazeb u sloves kompatibilních s těmito substantivy neliší na úrovni morfologické od dominantního morfologického prostředku pro vyjádření sblížování, spojování nebo reciprocitu.

II.2.2.5.1.9.2 Jiné vazby

Ojedinele se v korpusu objevily i rozdílné vazby jako S_n – $\check{c}Vf$ – $s S_i$ ~ S_n – mVf – S_{abl} v případě verb (*roz*)*loučit se* – (*el*)*búcsúzik* (a synonyma *elköszön, búcsút vesz*), např. *Loučil se s matkou*. (*El*)*búcsúzott az anyjától.*, *rozvést se* – *elválík* (a synonyma *szétválík, különválík*), např. *Rozvedla se se svým mužem.* – *Elvált a férjétől*. Rozdílnou vazbu zde v maďarštině patrně ovlivňují předpony *el-*, *szét-*, *külön-* (*roz-*).

II. Typy základových větných struktur

U slovesa *přestat, přestávat – felhagy, abbahagy* pak může maďarská instrumentální vazba alternovat v závislosti na zvoleném ekvivalentu s vazbou akuzativní, např. *Přestal s pitím. – Felhagyott az ivással. ~ Abbahagyta az ivást.*

Chceme-li vyjádřit zároveň část zasahovaného objektu (ve významu *spolu s, i s*), pak použijeme ne příliš frekventovanou příponu *-stul, -stül*, např. *Vichřice vyvrátila strom i s kořeny. – A szélvihar tövestül kitépte a fát.*

II.2.2.5.2 Předložkové pády s převážně lokálním významem

System gramatických prostředků způsobilých k vyjádření lokálních významů se v obou zkoumaných jazycích liší. Lokální doplnění se v obou jazycích objevuje především po pohybových slovesech.

II.2.2.5.2.0 Pohybová slovesa a systém maďarských morfológických prostředků pro vyjádření lokálních významů

Povšimněme si nyní **pohybových sloves s předponou**, která v obou zkoumaných jazycích zpravidla vyžadují doplnění.

Maďarské příslovečné přípony a postpozice, tj. gramatické prostředky pro vyjádření pádů, umožňují přesnější určení místa děje, než je tomu v češtině. Jde konkrétně o to, že zatímco předložky resp. příslovečné přípony a postpozice, odpovídající na otázku *kde?*, jsou v češtině i v maďarštině v zásadě shodné, má maďarština i takové postpozice odpovídající na otázku *kam?* resp. *odkud?*, které české ekvivalenty nemají. Jsou to:

na otázku *kam?*

köré – na místo kolem něčeho

felé – směrem k něčemu

na otázku *odkud?*

mellől – z místa vedle něčeho

fölül – z místa nad něčím

közül – z místa mezi něčím (srovnej: slovenské *spomedzi*)

felől – ze směru od něčeho

Srovnajme nyní maďarské příslovečné přípony inesivní (*-ban, -ben*), ilativní (*-ba, -be*) a elativní (*-ból, -ből*); superesivní (*-n, -on, -en, -ön*), delativní (*-ról, -ről*) a sublativní (*-ra, -re*); adessivní (*-nál, -nél*), ablativní (*-tól, -től*) a alativní (*-hoz, -hez, -höz*) s odpovídajícími českými předložkami (*v, do, z; na, s, na; u, od, k*), to znamená gramatické prostředky pro vyjádření nejrůznějších lokálních vztahů dvou objektů (jeden objekt je v druhém objektu, objekty se dotýkají a objekty jsou vedle sebe, aniž by se dotýkaly) a jejich vztah k slovesné předponě, a to hlavně u směrových (případně statických) sloves, tedy především v těch případech, v nichž původní významy slovesných předpon jsou zachovány.

Především lze konstatovat, že v obou jazycích jsou pro nás zajímavé zejména předložky resp. příslovečné přípony odpovídající na otázku *kde?* a *kam?*, neboť právě ony – na rozdíl od předložek, respektive příslovečných přípon odpovídajících na otázku *kde?* (slovesa statická)¹⁰⁰ – vytvářejí spolu se směrovými slovesy i předponami obligatorní slovesné vazby.

Pokud jde o příslovečné přípony *-ba, -be (do)*, i zde můžeme konstatovat, že jejich vývoj, jejich gramatikalizace nedospěla tak daleko (alespoň ne v návaznosti na slovesa směrová) jako jejich ekvivalent v češtině. Zatímco má "do" jako předložka v češtině vedle lokálního významu i význam závěrečné fáze děje, maďarština toto nemá (resp. tato fáze děje je vyjadřována jen ojediněle a jinými prostředky: buď příponou *-ig /dol/*, nebo slovesy, jejichž jeden sémantický argument vyjadřuje právě tuto poslední fázi děje). O něco výraznější je to u předpony *do- (be-)*, která v češtině ještě zřetelněji inklinuje k významu poslední fáze děje. Důvody bychom mohli uvést obdobné jako v poznámce¹⁰⁰ uvedené výše (srovnej: ***bemegy a tanterembe – vchází (!) do učebny***). Etymologická souvislost je ještě patrnější u předpony stejného významu *bele-*, např. ***beleszaladt a csapdába – vběhl do pastí***.

¹⁰⁰ V případech, kdy předložky, respektive příslovečná určení místa odpovídají na otázku *kde?* nemůžeme ve zkoumaných dvou jazycích ani hovořit o obligatorních vazbách, nýbrž jen o vazbách potenciálních či o volných adverbích. Též jejich gramatická reprezentace je příznačná: se slovesy zde nestojí slovesné předpony, nýbrž příslovce. Na rozdíl od češtiny však v maďarštině v těchto případech změna příslovčí pokročila dál směrem k přeměně ve slovesnou předponu. Např.: *Benn járkál az osztályban. – Chodí uvnitř třídy*. Vezmeme-li v úvahu, že tuto větu lze i v maďarštině vyjádřit přivlastňovací konstrukcí (*Az osztály belsejében járkál.*), tj. způsobem, který je jednou z charakteristických funkcí českého genitivu, je patrné, že při vývoji slovesných vazebných konstrukcí sehrály významnou roli nejen sémantické argumenty sloves, ale i jejich argumenty gramatické. Etymologie lexikálních jednotek *benn, -ben (bél – střevo)* přítom v maďarštině není vždy do té míry zastřena, jako v češtině etymologie lexikálních jednotek *v, uvnitř*, což má vliv na vytváření různých syntakticko-gramatických možností pro vyjádření téhož významu.

II. Typy základových větných struktur

V zásadě stejně bychom mohli popsat příslovečné přípony a slovesné předpony, respektive příslovce *-n, -on, -en, -ön* a *rajta* (*na* – 6. pád, *na povrchu*) či *-ra, -re* a *rá-* (*na* – předložka se 4. pádem a *na-* jako předpona)¹⁰¹.

Pokud jde o příslovečné předpony *-ból, -ből* (*z*), ani v maďarštině není na rozdíl od uvedených přípon, respektive předpon etymologická shoda mezi předponou *ki-* (*vy-*) a příslovečnou příponou *-ból, -ből* (*z*), např. *Kimegy a szobából. – Vyjde z pokoje*. Stejně je tomu i v případě přípon *-ról, -ről* (*s* – 2. pád), jež se vyskytují ve slovesných vazbách se slovesy, která mají slovesnou předponu *le-* (*se-*), např. *lesétál a hegyről – sejde s kopce*.

Nejinak je tomu u přípon *-nál, -nél* (*u*); *-hoz, -hez, -höz* (*k*); *-től, -től*, kde příslovce resp. slovesná předpona bývá *itt* (*ott*) – *tady, hozzá-* (*při-*) a *el-* (*od-*).

V maďarštině, obdobně jako v češtině, je lokální postavení agentu ve vztahu k místu resp. směřování děje důležité, ba dokonce díky větší rozmanitosti gramatických prostředků s lokálním významem možná ještě důležitější. Znamená to, že lokální významy slovesných předpon a příslovečných přípon lze vlastně kombinovat a dosáhnout tak ještě bližšího místního určení. Např. *lemegy az emeletről a földszintre – sejde z poschodí do přízemí, kimegy a tóra – vyjde (za město) k jezeru* apod. To znamená, že v těchto případech sice jde o slovesné vazby (prázdná místa musejí být doplněna), ale v závislosti na potřebě preference toho kterého lexikálního významu jsou příslovečné přípony variabilní.

II.2.2.5.2.1 S_n – čVf – do S_g .

Jak jsme již výše uvedli, v češtině slouží předložka *do* především k vyjádření dvou základních významů: jednak lokálního určení (často s pohybovými slovesy), jednak terminativu, které ovšem v maďarštině není homonymní (*-ba, -be* versus *-ig*).

Korespondence předpon a předložek je tedy v maďarštině zřetelnější než v češtině. Maďarština má kromě předpony *be-* i předponu *bele-*, která z hlediska historického uchovává svoji původní podobu (*bél – střevo*), nepoužívá se však ve významu terminativním, ale spíše lokálním, zvláště je-li tento lokální význam zdůrazněn.

¹⁰¹ Nezabývali jsme se zde případy, kdy jsou přípony *-n, -on, -en, -ön; -ra, -re;* a *-ról, -ről* užívány ve významu inessivním, elativním a ilativním (tedy obdobně jako v češtině: *na Šumavu* a *na Šumavě* apod.) V těchto případech jsou pochopitelně slovesné předpony resp. příslovce shodná, jak jsme viděli

II. Typy základových větných struktur

Ve zkoumaném korpusu jsme našli¹⁰² tato slovesa: *bdít – ébren van, virraszt, ügyel, álmodik; běhat – fut, futkos, futkározik; běžet – fut; bít – ver; brát – vesz (kézbe), kap, keres; bušit – dörömböl, üt, ver; být – van; dívat se – néz; dívat se – néz; doprovázet – elkísér; doprovodit – elkísér; chodit – jár; chodívat – jár; kopat – ás, rugdos; koukat (se) – néz, les; mířit – céloz; nahlédnout – be(le)tekint, bekukkant; namířit – céloz; nutit – kényszerít; obléct se – felöltözik; oblékat – öltöztet; oblékat se – öltözködik; opírat se – támaszkodik; opřít se – támaszkodik; plánovat – tervez; plést se – beleavatkozni, beleszólni, összezavarodni, tévedni; podívat se – megnéz; protáhnout se – nyújtózkodik, elnyúlik; protahovat se – nyújtózkodik, elnyúlik; říci – (meg)mond; smát se – nevet; šeptat – súg; uhodit – megüt; upadat – hanyatlik; upadnout – elesik; vložit se – beleelegyedik; vnikat – behatol; vniknout – behatol; vrazit – belevág; vrhat se – belevet(i) (magát); vrhnout se – (bele, rá)veti magát; vybrat – kivész, kifoszt, (ki)választ; vybudovat – felépít; vypít – megiszik; zabrat – elvesz, elkoboz; zadívat se – elmereng, belenéz; zahalit – betakar; zahalit se – betakarózik, beburkolózik; zahledět se – ránéz, elmereng; zamilovat se – beleszeret; zarazit – Bever, megállít; zasáhnout – közbeavatkozik, ér, talál; zasahovat – bele-, el- talál, be(le)avatkozik; zašeptat – (meg)súg; zrodit (se) – megszül(etik).*

II.2.2.5.2.1.1 S_n. – čVf – do S_g. ~ S_n. – mVf – S_{illat}.

Shodné valence se objevily ve většině případů zkoumaných českých sloves. Ze sémantického hlediska šlo nejčastěji o slovesa pohybová, po nichž se předpokládá vyjádření cíle pohybu, např. *Petr už chodí do školy. – Péter már jár iskolába.* U obligatorních vazeb šlo v celé řadě případů o slovesné deriváty s předponou *za-*, do kterých prefix vnáší význam "vniknutí" do činnosti. U maďarských sloves má obdobný vliv na podobu valence předpona *be-* resp. *bele-*, která koresponduje s příponou dominovaného člena i morfologicky, např. *zamilovat se do někoho – beleszeret valakibe, zasáhl do boje – be(le)avatkozott a harcba* apod.

u příslovečných přípon *-ban, -ben; -ba, -be; a -ból, -ból.* Např. *kivándorol Magyarországról – vystěhuje se z Maďarska, benn van Budapesten – je (uvnitř, ve městě) v Budapešti* atd.

¹⁰² Neuvádíme zde (ani u dalších valencí s předložkovým pádem) početnou skupinu sloves pohybových, po nichž je valence *do S_g* (resp. odpovídající předložková vazba) vždy možná (srovnej výše podkapitulu II.2.2.5.2.0 **Pohybová slovesa a systém maďarských morfologických prostředků pro vyjádření lokálních významů**).

II. Typy základových větných struktur

II.2.2.5.2.1.2 S_n – čVf – do S_g ~ S_n – mVf – S_{term} .

Ve významu terminativním (temporálně i lokálně) se vyskytla předložková vazba *do* S_g především po stavových a pohybových slovesech, např. *bdít – ébren van, virraszt (Marie bděla až do rána. – Mária reggelig virrasztott.), cestovat – utazik (Cestoval až do Prahy – Prágáig utazott.)*.¹⁰³

Alternativní větné vzorce

II.2.2.5.2.1.3 S_n – čVf – do S_g ~ S_n – mVf – S_{subl} .

II.2.2.5.2.1.4 S_n – čVf – do S_g ~ S_n – mVf – S_{ak} .

vytvářejí slovesa s významem "bít", např. *bušit – üt, ver (Bušil pěstí do stolu. – Ököllet verte az asztalt.), uhodit – megüt, csap (Uhodil do stolu. – Az asztalra csapott.)*.¹⁰⁴ Akuzativní přípona se při tom zpravidla uplatňuje u sloves frekventativních, např. *Az asztalra csapott.* versus *Az asztalt csapkodta.*¹⁰⁵

Implikuje-li sloveso určitou zacílenost činnosti, bývá konkrétní nebo abstraktní lokální cíl vyjádřen sublativní příponou (s akuzativní alternativou), např. *mířit – céloz (Míří do terče. – A céltáblára céloz.), nutit – kényszerít (Do něčeho tě nenutím. – Semmire sem kényszerítelek.)*.¹⁰⁶

Akuzativní vazba slovesa *plánovat – tervez* v maďarštině nealternuje s vazbou ilativní, jako je tomu v češtině. (*Plánovali do budoucnosti. – Megtervezték a jövőt.*)

II.2.2.5.2.1.5 Jiné vazby

Ojediněle, především v idiomech, se objevily i další rozdílné vazby, které však netvoří rozsáhlejší řadu, jako např. *Co je mně do jejich vojny? – Mi közöm van nekem az ő katonaságukhoz?, Kdo by to do něho řekl? – Ki mondta volna róla? V případě idiomu bije do očí je pak maďarský ekvivalent buď akuzativní – szemet szúr*

¹⁰³ V češtině je v těchto případech obligatorně dominováno i příslovce *až* oproti maďarskému potenciálnímu *egészen*. Toto příslovce se objevuje i v případě vyjádření *míry* činnosti, např. *vypít – megiszik (Vypila kalich hořkosti až do dna. – Fenékiig itta a keserű poharat.)*

¹⁰⁴ Vazba v maďarštině – především v trojvalenčních strukturách – může být u těchto sloves ovlivněna jejich prefigováním, např. *uhodil do stolu – ráütött az asztalra* vs. *uhodil do bubnu – beleütött a dobba*.

¹⁰⁵ Velice zajímavým problémem, který ovšem přesahuje rámec této práce, je otázka pravých a levých valencí v maďarštině a v češtině v návaznosti jednak na centrum věty, jednak na alternativní, transformované struktury. V uvedeném příkladu momentánního pravovalenčního verba *csap* je akuzativní vazba oproti frekventativnímu *csapkod*, které má alternativně pravou i levou valenci sublativní.

¹⁰⁶ I zde však může ovlivnit valenci volba prefixu, např. *nutit do něčeho* může být vyjádřeno též vazbou *belekényszerít valamibe*.

II. Typy základových větných struktur

(doslova: *oči píchá), nebo je jím kompozitum *szembeszökő* (doslova: *dookaunikajíci).

II.2.2.5.2.2 S_n – $\check{c}Vf$ – *od* S_g .

Ve zkoumaném korpusu se vyskytla tato slovesa: *konat se – történik, kerül sor, zajlik; koupit – vásárol; krást – lop; kupovat – vásárol; rozloučit – elválaszt; trvat – tart, kitart; ukrást – ellop; vyžadovat – (meg)követel; dostávat – kap; dostávat se – kap; dostat – kap; do(z)vědět se – megtud; do(z)vídat se – megtud; rozeznávat – megkülönböztet, elválaszt; rozeznat – felismer, megkülönböztet; osvobodit se – felszabadul; osvobozovat se – felszabadul; odvrátit – elterel; odvracet – elfordít; odvrátit se – elfordul; odvracet se – elfordul; oddělovat – elválaszt; oddělit – elválaszt; lišit se – különbözik; lišit – (meg)különböztet; izolovat – izolál.*

Slovesa zkoumaného korpusu doplňují komplementy v obou jazycích především **významem lokálním** (výchozí bod pohybu) nebo **temporálním** (začátek děje). Všechna slovesa patřila v obou jazycích ke shodným VV **II.2.2.5.2.1 S_n – $\check{c}Vf$ – *od* S_g . ~ S_n – mVf – S_{abl} .**¹⁰⁷

II.2.2.5.2.3 S_n – $\check{c}Vf$ – *z* S_g .

V korpusu jsme našli tato slovesa: *kouřit – szív, füstöl; mít – van; nenávidět – gyűlöl, utál; obvinít – vádol; osvobodit – felszabadít; osvobozovat – felszabadít; podezírat – gyanúsít; pocházet – származik; posoudit – (meg)ítél; posuzovat – (meg)ítél; poučit se – tanul, okul; poučovat se – tanul, okul; radovat se – örül; rozbíjet – szétver; rozbít – széttör, összetör; skládat se – áll, összetevődik; stavět – épít; střílet – lő; stvořit – alkot, teremt; trhat – szakít, szaggat, tép; tvořit – alkot; utrhnout – leszakít; utvořit – kialakít, képez, teremt; vyběhnout – kiszalad; vybírat – válogat; vybrat – kivesz, kifoszt; vybudovat – felépít; vyletět – kirepül; vyplývat – következik, adódik; vyrábět – gyárt; vyrobit – gyárt; vyrůst – kinő, felnő; vystihnout – kiérez; vytrhnout – kitép; vytvářet – kialakít; vytvořit – teremt, alakít; vyvíjet – (ki)fejleszt; vyvinout – kifejleszt; vyznat se – beismer; zabrat – elvesz.*

¹⁰⁷ Ablativní vazby po jiných slovesech v maďarštině jsou uvedeny na příslušných místech této práce.

II.2.2.5.2.3.1 S_n – čVf – z S_g ~ S_n – mVf – S_{elat}.

Převážná většina všech zkoumaných sloves měla v obou jazycích shodnou valenci. V obou jazycích je též typická korespondence slovesného prefixu vy- s předložkou *od*, resp. *ki-* s příponou *-ból*, *-ből*.

II.2.2.5.2.3.2 Jiné vazby

V korpusu jsme našli rozdílnou vazbu pouze u českých ekvivalentů maďarských sloves *jóllakik*, *eszik – najíst se*,¹⁰⁸ *iszik – napít se* s významem partitivním. Elativním vazbám v maďarštině zde odpovídá český genitiv partitivní, např. *Napila se mléka. – Ivott a tejből*. Ojedinelá akuzativní vazba je po maďarském ekvivalentu slovesa *vyznat se – beismer* (*vyznat se z hříchů - beismeri bűneit*).

II.2.2.5.2.4 S_n – čVf – k S_d.

V korpusu se vyskytla slovesa: *blížít se – közeledik*; *donutit – (rá)kényszerít*; *hodit se – illik, jól jön*; *chovat se – viselkedik*; *modlit se – imádkozik, fohászkodik*; *nabídnout – (fel)kínál*; *nabídnout se – (fel)ajánlkozik*; *nabízet – (fel)kínál*; *nabízet se – (fel)ajánlkozik*; *náležet – tartozik, (meg)illet*; *nutit – kényszerít*; *obrátit – (meg)fordít*; *odhodlat se – elhatároz, elszánja magát, rászánja magát*; *odsoudit – (el)ítél*; *odsuzovat – elítél*; *patřit – tartozik*; *pohánět – hajt*; *pohnat – hajt*; *pohnout – (meg)mozdít*; *poutat – megkötöz, leköt*; *přát – kíván*; *přát si – kíván, szeret*; *přiblížit – (meg)közelít, közeledik*; *přibližovat – (meg)közelít*; *přidat – hozzáad, hozzátesz*; *přidat se – bekapcsolódik*; *přidávat – hozzáad, hozzátesz*; *přidávat se – csatlakozik*; *přihlásit – jelentkezik, bejelent*; *přihlížet – tekintetbe vesz, néz*; *přikládat – rátesz, tulajdonít*; *přiložit – rátesz*; *přimět – rávesz*; *připojit – csatol, csatlakoztat*; *připouštět – megenged*; *připoutat – megköt*; *připravít – (elő, fel)készít*; *připravovat – (fel)készít*; *připravovat se – (fel)készül*; *připustit – hozzáenged*; *příslušet – megillet, tartozik*; *příspěť – hozzájárul*; *přistoupit – hozzálép*; *přítáhnout – közelebb húz*; *přítahovat – húz, vonz*; *přítisknout – hozzányom, hozzászorít*; *přivádět – (hozzá)vezet*; *přiznat – beismer*; *přiznat se – beismer*; *přiznávat – beismer*; *rozhodnout se – elhatároz, elszánja magát, dönt*; *rozvíjet – fejleszt, legombolyít*; *rozvinout – széthajt, kiterjeszt*; *snížít se – lealacsonyodik, vetemedik, folyamodik*; *snižovat se – vetemedik, folyamodik, lealacsonyodik*; *spoutat – megköt*; *stačit – megfelel, elég, győz*; *stočit*

¹⁰⁸ Homonymnímu českému *najedl se něčeho* ve významu saturativním odpovídá maď. valence S_i.

se – fordul; svádět – csábít, vezet; upravit – megigazít, elkészít; upravovat – igazít, elkészít; ustoupit – visszavonul, enged; ustupovat – visszavonul, meghátrál; užít – él; užívat – él, használ; zpívat – énekel.

II.2.2.5.2.4.1 S_n – čVf – k S_d . ~ S_n – mVf – S_{allat} .

Sem patří značná část korpusu. Jde o vazbu, která se uplatňuje v obou jazycích především u sloves pohybových a vyjadřuje hlavně lokální význam. Jako taková je blízká AdvLoc. V maďarštině existuje významná korespondence mezi prefixem *hozzá-* a příponou *-hoz*, především ve dvou základních významových skupinách:

- a) u sloves pohybových, např. *hozzálép – přikročit, hozzászalad – přiběhnout*. U těchto sloves se v češtině setkáváme s ekvivalentní korespondencí mezi předponou *při-* a předložkou *k*;
- b) u sloves vyjadřujících počáteční fázi děje, např. *hozzáfog – začít, hozzálát – pustit se, hozzákezd – začít*. (Ekvivalentní české valenční struktury srovnej též II.2.2.2.3 Maďarská slovesa s prefixem *neki-*).

Vliv prefixu na valenci se projevuje i u dalších, nepohybových sloves s významy odvozenými, např. *přidat – hozzáad, hozzátesz; přidávat – hozzáad; přispět – hozzájárul*. Sémantický rys pohybu je ve stopách přítomen implicitně i v těchto strukturách.

Z rozdílných vazeb tvořila nejvýznamnější skupiny slovesa s valenční strukturou:

II.2.2.5.2.4.2 S_n – čVf – k S_d . ~ S_n – S_{subl} . – mVf

Z korpusu to byla slovesa *(do)nutit – (rá)kényszerít (K práci ji nikdo nemusel nutit. – A munkára senkinek sem kellett kényszerítenie.)*, *odhodlat se – elszánja magát, rászánja magát (Odhodlal se k vážnému kroku. – Komoly lépésre szánta el magát.)*, *odsoudit, odsuzovat – (el)ítél (Odsoudili zločince k dvaceti letům žaláře. – A bűnözőt húsz év fegyházra ítélték.)*, *přihlásit – jelentkezik, (Přihlásil se ke zkoušce. – Jelentkezett a vizsgára.)*, *přimět – rávesz (Přiměli ho k činu. – Rávette a tette.)*, *rozhodnout se – elszánja magát (Rozhodl se k závažnému činu. – Komoly lépésre szánta el magát.)*, *svádět – csábít, vezet (Sváděl ho ke krádeži. – Lopásra csábította őt.)*. Tato slovesa s významem "přivést někoho k něčemu" (z rozsáhlejší synonymické řady jsou to např. *rávisz, ráerőltet, készítet, szorít* aj.) a s významem "potrestat někoho za něco" (s několika málo synonymy: *büntet, kárhoztat*) tvoří

relativně ucelenou podtřídou, hodně však může záležet na prefixu. Patrně právě v důsledku výrazné korespondence prefixu *rá-* s příponou *-ra* v případě prvního výše uvedeného významu je tato řada oproti verbům s druhým významem rozsáhlejší.

II.2.2.5.2.4.3 Jiné vazby

Z dalších rozdílných vazeb, které tvořily méně významné řady, jmenujme **S_n – čVf – k S_d**. ~ **S_n – mVf – S_{illat}**. u idiomatického *tekintetbe vesz – přihlížet (Přihlíželi k jeho návrhu. – Tekintetbe vették a javaslatát.)* a *kerget – přivádět (Ta myšlenka mě přivádí k šílenství. – Ez a gondolat örületbe kerget.)*, akuzativní valenci (**S_n – čVf – k S_d**. ~ **S_n – mVf – S_{ak}**.) po verbech *přiznat se, přiznávat se – beismer*¹⁰⁹ (*Přiznal se k vině. – Beismerte bűnét.*).

II.2.2.5.2.5 S_n – čVf – na S_{ak}

V korpusu jsme našli slovesa: *bušit – dörömböl, üt, ver; čekat – vár; číhat – lesben áll; činit – tesz; dát se – indul, ered; dávat – ad(ogat); dbát – törődik, ügyel; dělit – oszt; dívat se – néz; dopadat – leesik; dopadnout – leesik, véget ér; existovat – léteznek; házet – dobál; hledět – tekint; hněvat se – haragszik; hodit – dob; hrát – játszik; hrát si – játszik; hvízdát – füttyül; klepat – kopog; koukat (se) – néz, les; křičet – kiabál; křiknout – kiált; kývat – lóbál, biccent, bólint; kývnout – int(eget); lákat – csal(ogat); líbat – csókol; mávat – integet; mávnout – int; měnit – cserél, változtat; mířit – céloz; mračit se – gondterhelt; mrzet se – bosszankodik; myslet – gondol; nadávat – szid; namířit – céloz; napnout – (ki)feszt; narážet – bukkán, ütközik, lel; narazit – rányom, bukkán, beleüt; naříkat – panaszkodik; naříkat si – panaszkodik; navazovat – összeköt, folytat; navrhovat – javasol; neslušet – nem illik; obracet – (meg)forogat; obracet se – fordul; obrátit – (meg)fordít; obrátit se – fordul; odhadnout – felbecsül; odpovědět – válaszol; odpovídat – (meg)felel, válaszol; odsoudit – (el)ítél; odsuzovat – elítél; odvolat se – hivatkozik; odvolávat se – hivatkozik; omezit se – korlátozódik, szorítkozik; omezovat se – korlátozódik; pamatovat – (meg)emleget; pamatovat se – emlékszik; pamatovat si – emlékszik; pít – iszik; počkat – (meg)vár; podívat se – megnéz; pohledět – ránéz; pohlédnout – ránéz; pohlížet – ránéz; pojit – megdöglük; pomyslet / pomyslet – gondol; poukázat – rámutat, (át) kiutal; poukazovat – rámutat; použít – használ; používat – használ;*

¹⁰⁹ Absence pohybového rysu v hloubkové sémantické struktuře je patrně důvodem, že tu schází řízenost valence prefixem (typická je po prefixu *be-* vazba ilativní). Dochází tu ke gramatikalizaci lokálního prefixu ve směru aspektuálním.

II. Typy základových větných struktur

požadovat – kér; prohrát – elveszt; proměnit – átváltoztat, kicserél; proměňovat – átváltoztat; přijít si – jut; přikývnout – (rá)bólint; připadat – jut, örököl, tűnik; připadnout – hárul, esik, jut; připravit – (elő, fel)készít; připravovat – (fel)készít; připravovat se – (fel)készül; přísahat – (meg)esküszik, fogad; přisvědčit – tanúsít; ptát se – kérdez; působit – hat, okoz, szerez; reagovat – reagál; rozdělit – szétoszt; rozdělovat – (szét)oszt; rozdělovat se – osztlik; rozšířit – szélesít; rozšiřovat – kiszélesít, kiterjeszt; řvát – ordít; sahat – nyúl; sáhnout – hozzányúl; sbírat – (össze)gyűjt; shánět – keres, hajt; smát se – nevet; soustředit – összpontosít; soustředit se – összpontosít, összpontosul; soustřeďovat – összpontosít; soustřeďovat se – összpontosít, összpontosul; spoléhat (se) – támaszkodik, megbízik; stačit – megfelel, elég, győz; stanovit – megállapít, kitűz; stěžovat si – panaszkodik; stýskat si – panaszkodik; šetřit – gyűjt, takarékoskodik; šlapat – tapos, hajt, lép, gázol, tipor; tázat se – kérdez, érdeklődik; těšit se – örül; tlouci – üt, ver, dörömböl; troufat si – merészkedik, merészel; ukázat – (meg)mutat; ukazovat – mutat; umřít – meghal; upozornit – figyelmeztet; upozorňovat – figyelmeztet; usmát se – rámosolyog, elmosolyodik; usmívat se – mosolyog; ušetřit – megtakarít; vázat se – kötődik; volat – hív; vrhnout se – (bele, rá)veti magát; vyměnit – kicserél; vymyslet – kigondol; vymýšlet – kitalál; vypít – megiszik; vyptávat se – kérdezősködik, érdeklődik, kérdez; vyrovnat – kiegyenlít; vyrovnávat – kiegyenlít; výt – üvölt, vonít; vyvolat – előhív, előidéz; vyvolávat – kihív, előhív, előidéz; vyzývat – felszólít; vzpomenout – eszébe jut; vzpomínat – eszébe jut, gondol; vztahovat – emel, tár, vonatkoztat; zabloudit – téved; zabručet – felbőg(et), morog, ráförmeg; zadívat se – elmereng, belenéz; zahledět se – ránéz, elmereng; zahrát – eljátszik; zahynout – elhunyt; zachovat – megőriz; zachovávat – megőriz; žalovat – perel, panaszkodik; zamknou t– bezár, becsuk; zapomenout – elfelejt; zapomínat – elfelejt; zavolat – felhív, felkiált, felszólal; zazvonit – (be)csenget; zemřít – meghal; změnit – megváltoztat; zvedat – emel; zvednout – (fel)emel; zvolat – (fel)kiált; zvonit – csenget.

Jde o poměrně rozsáhlou skupinu sloves se širokou shodou valencí v obou jazycích, ale i s poměrně velkým počtem valencí rozdílných.

II.2.2.5.2.5.1 S_n – čVf – na S_{ak}. ~ S_n – mVf – S_{subl}.

Základní funkcí předložky *na* (akuzativ) je v češtině vyjádření lokálního významu na otázku *kam?* (syntakticky tu jde zpravidla o ADVLoc, často prefigované příponou *-ra* korespondující s předponou *rá-*); sémantické rysy pohybových sloves jsou v

hloubkových sémantických strukturách sloves s obligatorní resp. potenciální valencí zastřené, nevýrazné. Často jde o slovesa s významem **smyslové činnosti**, např. *myslet – gondol, dívat se – néz, zírat – les, bámul, hněvat se – haragszik* apod. V maďarštině po těchto slovesech častěji alternuje akuzativní struktura vzhledem k tomu, že tato maďarská slovesa jsou patrně častěji nereflexivní. Reflexivita je, jak již bylo patrné v četných částech této práce, i v maďarštině důvodem k vyloučení akuzativní vazby (např. *haragszik – hněvat se*).

Z rozdílných struktur jsou nejvýznamnější:

II.2.2.5.2.5.2 S_n – čVf – na $S_{ak.} \sim S_n$ – $S_{superes.}$ – mVf

K tomuto větnému vzorci patří především slovesa s významem "vydávat nějaký zvuk", přičemž komplement je zpravidla onen prostředek či nástroj, pomocí kterého je zvuk vydáván, např. *bušit – dörömböl, üt, ver* (*Bušil na dveře. – Az ajtón dörömbölt.*), *klepat – kopog* (*Klepal prstem na desku stolu. – Az asztal lapján kopogott az ujjával. Klepal na dveře. – Az ajtón kopogott.*), *hrát – játszik*¹¹⁰ (*Rád hraji na housle. – Szívesen játszom hegedűn.* Uvedená slovesa vytvářejí poměrně rozsáhlou synonymickou řadu, např. *dobol, kopácsol, kopogtat, zörget, kalapál* aj., resp. slovesa s významem "hrát na hudební nástroj" řadu méně početnou, ale důslednou, např. *előad, kísér, eljátszik, elhúz*.

Z korpusu sem patřila též trojvalenční sloveso *líbat – csókol* (*Líbal děti na tvář. – Arcon csókolta a gyerekeket.*) se synonymem *puszil*.

II.2.2.5.2.5.3 S_n – čVf – na $S_{ak.} \sim S_n$ – mVf – S_d .

Tento vzorec se v korpusu objevil jednak po významově vyprázdněném verbu s významem počáteční fáze děje *dát se, vydat se – indul, ered* (*Vydal se na cestu. – Útnak indult.*),¹¹¹ jednak u slovesa *mávat, mávnout – int, integet* (*Na koho mávají? – Kinek integetnek?*), které v maďarštině na rozdíl od češtiny dominuje pouze dativní valenci (není-li ovšem valence ovlivněna prefixem *rá-*). Obdobné je to u neprefigovaného slovesa *slušet se*, resp. *neslušet se – nem illik* (*To se nesluší na obchodníka. – Ez nem illik /nem áll jól/ egy kereskedőnek*¹¹²).

¹¹⁰ Jde o ty případy, kdy je činnost vyjádřena opisným tvarem, nikoli inkorporovaným hudebním nástrojem (srovnej: podkapitulu II.2.1.1.2 Slovesa nereflexivní).

¹¹¹ Srovnej též podkapitulu II.2.2.2.3 Maďarská slovesa s prefixem neki-.

¹¹² S alternativní vazbou alativní.

Idiomatický charakter má spojení po verbu *téšit se – örül* (*Téšili se na prázdniny. – Örültek a szünidőnek.*).

II.2.2.5.2.5.4 S_n – čVf – na S_{ak}. ~ S_n – S_{illat}. – mVf

Spíše idiomatický charakter má spojení ilativní *dávat – ad(ogat)* ve smyslu "dávat někomu na dluh" – *hitelbe ad valakinek*.¹¹³

II.2.2.5.2.5.5 S_n – čVf – na S_{ak}. ~ S_n – mVf – S_{ak}.

Poměrně rozsáhlejší skupinu (především díky početnějším synonymům) tvořila slovesa – většinou s významem mentální činnosti –, která mají v maďarštině oproti češtině akuzativní valenci, např. *nadávat – szid* (*Nadával na spolupracovníka. – Szidta a munkatársát.*), *navazovat – folytat* (*Navazujeme na pokrokové tradice dějin. – Történelmünk haladó hagyományait folytatjuk.*), *zapomenout, zapomínat – elfelejt*¹¹⁴ (*Zapomíná na své povinnosti. – Elfelejtí kötelességeit.*).

Výrazně idiomatický ráz má spojení *Zvonili na poplach. – Riadótt fújtak*. (v maďarštině doslova: *Poplach foukali., tj. užití slovesa *fúj* místo obvyklého ekvivalentu *zvonit – csenget* navozuje idiom).

II.2.2.5.2.5.6 S_n – čVf – na S_{ak}. ~ S_n – mVf – S_{allat}.

Skutečnost, že v českých vazbách je často oslaben původní lokální význam předložky *na*, ukazuje i tento VV, v němž po maďarských ekvivalentech sloves *obracet se, obrátit se – fordul* (*Obrátil se na mě se žádostí. – Egy kéréssel fordult hozzám.*) *sáhnout – (hozzá)nyúl* (*Zatím mu nikdo na ty děti nesmí sáhnout. – Egyenlőre még senki sem nyúlhat a gyerekeihez.*), *vázat se – kötődik* (*Vázal se na jediného přítele. – Csupán egyetlen barátához kötődött.*) je vazba alativní. Jde o slovesa s určitým sémantickým rysem pohybu. Pohybový moment je zachován významově implicitně (a formálně explicitně) v idiomu *Přijde si na pěkné peníze. – Szép pénzhez jut.*

¹¹³ Ilativní (event. inesivní) vazby se v maďarštině objevují u sloves vyjadřujících určitou formu výměny zboží, např. *Mibe kerül? – Kolik to stojí?* (doslova: *do čeho se dostane), *bérbe ad – pronajímat* (doslova: *do nájmu dávat) apod.

¹¹⁴ V případě volby reflexivního ekvivalentu *elfelejtkezik* je tu pak valence S_{delat}.

II.2.2.5.2.5.7 S_n. – čVf – na S_{ak}. ~ S_n. – S_{ines}. – mVf

Inesivní valence se v maďarštině¹¹⁵ vyskytuje po verbech vyjadřujících **zánik** na určitou nemoc, např. *pojít – megdöglik, umřít – meghal, zahynout – elhuny, zemřít – meghal (Zemřel na rakovinu. – Rákban halt meg.)*

II.2.2.5.2.5.8 Jiné vazby

Z dalších méně frekventovaných a neúplných řad se po ekvivalentu verba *vyptávat se – kérdezősködik, érdeklődik (Vyptával se nás na nového spolupracovníka. – Az új munkatárs felől /iránt/ érdeklődött.)* objevuje postpozice *felől* nebo *iránt* a po slovesu *zachovat si – megőriz* vazba delativní (*Zachoval si na něho milou vzpomínku. – Megőrizte róla a kedves emléket.*)

II.2.2.5.2.6 S_n. – čVf – v S_{ak}.

Ve zkoumaném korpusu jsme našli pouze několik málo sloves. Byla to verba: *doufat – bízik, remél; rozdělit – szétoszt; rozdělovat – (szét)oszt; rozdělovat se – osztlik; splývat – összefolyik; spojit – összeköt; uvěřit – elhisz; věřit – hisz; vybuchnout – felrobban; vzbudit – (fel)ébreszt, zapadat – beleesik, behuppan; zapadnout – beesik.*

V maďarštině významově-syntaktickou funkci české předložky „v“ splňuje hned několik přípon a jen stěží by šlo určit kteroukoli z nich jako dominantní, čistě lexikální ekvivalent. Uvedených 12 sloves z korpusu tvořilo následující větné vzorce:

II.2.2.5.2.6.1 S_n. – čVf – v S_{ak}. ~ S_n. – mVf – S_{subl}.

Do této skupiny patří slovesa, která vyjadřují určité **procesuální změny**, kterými prochází subjekt věty. Komplement pak v těchto větách vyjadřuje zpravidla výsledný stav po této změně. Patří sem jednak taková slovesa, která vyjadřují změnu nějakého celku v jeho části, např. *rozdělit – (szét)oszt (Slované byli rozděleni v kmeny. – A szlávok törzsekre voltak osztva.), rozdělovat se – osztlik (Řeka se rozděluje ve dvě ramena. – A folyó két ágra osztlik. a další maďarská synonyma osztódik, szakad, ágazik apod.),* jednak některá verba vyjadřující náhlou změnu kvalitativní, např. *vybuchnout – lobbán (Nevydržel to a vybuchl v hněv. – Nem bírta tovább és haragra lobbant.),* i s některými synonymy *gerjed, gyullad* apod.

¹¹⁵ Jako v české větě *Zahynul v bitvě. – Harcba hunyt el.*

II.2.2.5.2.6.2 S_n. – čVf – v S_{ak}. ~ S_n. – S_{tr.}– fac. – mVf

Určitou sémantickou opozici k předcházející skupině sloves tvoří verba, která vyjadřují opačnou změnu, tj. změnu části v celek, např. *spojit, spojovat – összeköt, összekapcsol* (*Spojovali části v celek. – A részeket egészzé kapcsolták össze.*), a slovesa vyjadřující kvalitativní změnu, která je oproti změně vyjádřené v předcházející skupině sloves změnou nikoli náhlou, nýbrž kontinuální, např. *vyrůst – felnő, cseperedik, válik* (*Petr vyrostl v dospělého muže. – Péter felnőtt férivá vált /cseperedett/*). Patří sem v maďarštině celá řada synonymních sloves, např. *fejlődik, nő, serdül, alakul, formálódik, lesz* atd.

II.2.2.5.2.6.3 S_n. – čVf – v S_{ak}. ~ S_n. – mVf – S_{ines}.

Do této skupiny patří jen několik málo sloves mentální činnosti, např. *doufat – bízik* (*Doufám v kladné vyřízení žádosti. – Bízom benne, hogy kérésem megértésre talál.*), *(u)věřit – hisz* (*Uvěřil ve své schopnosti. – Hinni kezdett saját képességeiben. Věří v posmrtný život. – Hisz a túlvilági életben.*) s nečetnými synonymy *bizakodik, reménykedik*. Tato maďarská slovesa jsou většinou reflexivní, ztráta reflexivity znamená též změnu GVV, např. *remél*¹¹⁶ versus *reménykedik* (se shodným významem „doufat“).

II.2.2.5.2.6.4 Jiné vazby

Proces změny části v celek, vyjádřený verby v podkapitole II.2.2.5.2.6.2, může být v maďarštině vyjádřena též prefixem *egybe-* (doslova: *do jednoho) a v těchto případech lokální význam české prepozice *do* koresponduje s lokálním významem maďarské ilativní přípony *-be* obsažené v prefixu. Po takto prefigovaných slovesech v maďarštině nestojí komplement (gramaticky je již v prefixu vyjádřen), např. *Zvuky splývaly v jedno. – A hangok egybefolytak.*

Vyskytuje-li se prepozice *v* ve větě ve významu temporálním, jejím maďarským ekvivalentem je přípona *-kor* (např. se slovesem *vzbudit – (fel)ébredsz, Vzbudil přítele v pět hodin. – Ötkor ébredtette a barátját.*). V těchto případech se zpravidla nejedná o obligatorní či fakultativní komplement, nýbrž o doplnění adverbciální.

¹¹⁶ Pasivní *remél* má v maďarštině komplement v akuzativu.

II.2.2.5.2.7 S_n – čVf – na S_i

V korpusu jsme našli slovesa *dohodnout se – megegyezik; drbat se – vakar; houpat – lóbál, hintáztat; mstít se – (meg)bosszul, bosszút áll, bosszút vesz; ohřát – melegít; ohřát se – melegedik; ohřívát – melegít; ohřívát se – melegedik; spočívát – (meg)pihen; spoluúčastnit se – részt vesz; svést – levisz; trvat – tart, kitart; viset – csüng, lóg; záležet – számít; zdokonalovat – tökéletesít.*

II.2.2.5.2.7.1 S_n – čVf – na S_i ~ S_n – mVf – S_{ines}

Slovesa z korpusu sémanticky tvoří velice heterogenní skupinu, určit jednotlivé ekvivalentní VV je tedy v tomto případě nesnadné. Pouze u inesivního maďarského komplementu se v korpusu vyskytlo více než jedno sloveso. Snad nejmarkantnějším společným sémantickým rysem obou sloves *dohodnout se – megegyezik (Dohodli se na společném postupu. – Megegyeztek a közös lépéseken.)* a *spoluúčastnit se – részt vesz (Spoluúčastnil se na tvorbě novin. – Részt vett az újság szerkesztésében.)* je to, že na činnosti se vždy podílí¹¹⁷ více aktérů a komplement je výslednicí této činnosti. Maďarský ekvivalent slovesa *spoluúčastnit se* navíc není verbum, nýbrž slovní spojení. Z maďarských synonym sem patří ještě slovesa *kiegyezik, megállapodik*, slovní spojení *dűlőre jut, egyezséget köt* (synonyma k *dohodnout se*) a *osztozik (podílí se)*.

II.2.2.5.2.7.2 Jiné vazby

České *drbat se (Drbal se na holých lýtkách. – Meztelen lábszárát vakarta.)* je oproti maďarskému *vakar* sloveso reflexivní, a neumožňuje tudíž pozici S_{ak.}, naopak nereflexivní česká synonyma *třít, dřít, drápat, škrábat* pozici S_{ak.} umožňují.¹¹⁸ Maďarská synonyma *vakargat, vakarász, kapar se* též řadí do VV S_n – čVf – na S_i ~ S_n – mVf – S_{ak.}

U slovesa *trvat (Trval na svém výroku. – Kitartott állítása mellett.)* a jeho synonym *setrvávat, stát* je implicitně zachován lokální sémantický argument¹¹⁹ stejně jako u jeho maďarského ekvivalentu *kitart (S_n. mellett – vedle /postpozice/)* resp. jeho synonym *ragaszkodik (S_{allat.}) fenntart (S_{ak.})*, přičemž *ragaszkodik* je

¹¹⁷ V případě vět typu *Dohodl se sám se sebou na* se jedná pouze o analogii.

¹¹⁸ Stejně jako slovesa *třít si, dřít si, drápat si, škrábat si*.

¹¹⁹ U synonyma *neustupovat* je komplement z S_{g.} opět se sémantickým argumentem lokálním.

sloveso reflexivní a u verba *fenntart* je lokální význam zachován v předponě *fenn-* (*nahoře*, doslova „držet nahoře“).

Sloveso *záležet – számít* je v korpusu zastoupeno ve větách, jejichž maďarské ekvivalenty patří k rozmanitým VV, často silně závislým na kontextuálně zvoleném ekvivalentu slovesa. (*Záleželo mu na mínění druhých. – Számított neki a többiek véleménye. /mVf – S_{d.} – S_{pos. příp.}/ vs. Adott a többiek véleményére. /mVf – S_{subl. - pos. příp.}/), *Na tom mi nezáleží. – Ez nekem nem számít. /S_{n.} – S_{d.} – mVf./*, *Dala si na sobě záležet. – Adott magára. /mVf – S_{subl.}/)**

II.2.2.5.2.8 S_{n.} – čVf – po S_{i.}

V korpusu jsme našli slovesa *dívat se – néz; ohlédnout se – körülnéz, megfordul; ohlížet se – körülnéz, megfordul; pátrat – nyomoz; podívat se – megnéz; poznat – (meg)ismer; poznávat – (fel-, meg-)ismer; sahat – nyúl; skákat – ugrál; skočit – ugrík; stýskat se – vágyódik; šlapat – tapos, gázol; tázat se – kérdez, érdeklődik; toužit – vágyakozik, vágyik, vágyódik; vyskočit – kiugrik; vystřídat – felcserél; zanechat – abbahagy, hátrahagy; žíznit – szomjazik.*

V početně nevelké skupině sloves dominuje implicitně či (zřídka) explicitně lokální význam v konkrétním i přeneseném smyslu, např. *šlapat – tapos, gázol* (*Šlapal po cestě. – Az úton taposott. – S_{n.} – S_{superes.} – mVf ~ Az utat taposta. – S_{n.} – S_{ak.} – mVf*), ve větě těžko přeložitelné do maďarštiny *Šlape si po vlastním štěstí. – Önmaga ellen van /doslova: Proti sobě je./* apod. Ve VV S_{n.} – čVf – S_{ak.} – po S_{i.} slovesa *poznat, poznávat – (fel)ismer* (*Poznala ho po hlase. – A hangjáról ismerte fel.* alternuje s VV S_{n.} – čVf – S_{ak.} – podle S_{g.}, i synonymická řada *rozeznat, rozpoznat, identifikovat, určit* nese selektivní sémantický rys způsobu (modus). V synonymické řadě maďarských sloves obdobně jako v češtině alternují především slovesné prefixy: **felismer, megismer, ráismer**.¹²⁰

Také sloveso *skákat – ugrál* (*Skákal po jedné noze – Egy lábom ugrált*) či jeho dokonavý pár *skočit – ugrík* (*Skočil po hlavě do vody. – Fejest ugrott a vízbe*) může mít způsobové doplnění, ale zatímco v první maďarské větě je vazba superesivní, ve větě druhé je akuzativní valence.¹²¹

¹²⁰ Výjimkou je sloveso *azonosít – identifikovat*.

¹²¹ Jako např. v české větě: *Skočil šipku do vody*. Maďarské substantivum je zpodstatnělé přídavné jméno, vzniklé od kmene *fej – hlava, fejes – „hlavová“*, tj. **„Skočil hlavovou do vody.“*

Po verbech *táztat se – kérdez*, *žíznit – szomjazik* je v maďarštině sublativní vazba; synonyma těchto sloves vytvářejí jiné VV.

Specifické významově lokální i temporální doplnění má sloveso *vystřídat – felcserél* (*Vystřídali se po pěti minutách. – Ötpercenként váltogatták egymást.*), s distributivní valencí v maďarštině.

II.2.2.5.2.9 S_n – čVf – v S_i

Slovesa zakládající tento větný vzorec tvoří početnější skupinu a do značné míry vytvářejí shodnou strukturu i v maďarštině. Ze zkoumaného korpusu to byly výrazy: *bránit – akadályoz*, *ellenez*; *cvičit – gyakorol*; *dohodnout se – megegyezik*; *existovat – létezik*; *libovat si – tetszeleg*, *kedvét leli*; *lišit se – különbözik*; *mýlit se – téved*; *omezit se – korlátozódik*, *szorítkozik*; *omezovat se – korlátozódik*; *plést se – téved*; *pocítit – érez*; *pocíťovat – érez*; *podnikat – vállalkozik*; *podniknout – kezdeményez*, *vállalkozik*; *podporovat – támogat*; *pokračovat – folytat*, *folytatódik*; *poradit si – (el)boldogul*, *feltalálja magát*; *posílit – erősít*; *posilovat – erősít*; *probouzet – ébreszt*, *kelt*; *probudit – (fel)ébreszt*; *prohrát – elveszt*; *prospěť – megfelel*; *prospívat – megfelel*; *překážet – útban van*, *akadályoz*; *přerušit – megzavar*; *radit – tanácsol*; *rušit – zavar*, *megszüntet*; *sevrít – összezár*, *összeszorít*; *shledat – talál*; *shledávat – talál*; *udržet – megtart*; *udržovat – tart*; *upevnit – megerősít*; *uplynout – eltelik*; *ustálit – megállapodik*; *ustat – abbahagy*, *felhagy*; *vadit – zavar*; *vidět se – látja magát*; *vyčítat – szemére vet*; *vyhovět – eleget tesz*, *megfelel*; *vyhrát – nyer*; *vynikat – kitűnik*; *vyzkoušet – (ki)próbál*, *levizsgáztat*; *vzdát – felad*; *vzdávat – felad*; *zabránit – megakadályoz*; *zahlédnout – megpillant*; *zachvět se – megrázkódik*; *zachytit – megfog*, *feltart*; *zastihnout – elér*; *zdokonalovat – tökéletesít*; *zesílit – megerősít*; *získat – szerez*; *získávat – szerez*; *zřít – megpillant*.

Všechna uvedená slovesa mají doplnění v S_i konstitutivní, jen ta zde uvádíme; nekonstitutivní doplnění AdvLoc má většina sloves z korpusu, i když i zde nepochybně platí závěr F. Čermáka, že možnost klást adverbiale „*k libovolnému slovesu*“ je „*přímo nesmyslná*“ (Čermák, F.: Podstata valence z hlediska lexikologického, s. 20.). Selektivní sémantický argument lokální se může objevit u některých sloves (např. *listovat*, *překážet* aj.) i explicitně, ve většině případů ale figuruje spíše v přeneseném smyslu.

II.2.2.5.2.9.1 S_n – čVf – v S_l ~ S_n – mVf – S_{ines} .

Téměř všechna výše uvedená slovesa patří do tohoto ekvivalentního VV, v některých případech i zde záleželo na volbě ekvivalentu slovesa, a to v závislosti na větě, popř. na širším kontextu. Z rozdílných vazeb uveďme:

II.2.2.5.2.9.2 S_n – čVf – v S_l ~ S_n – mVf – S_{ak} .

Patří sem slovesa *cvičit se – gyakorol* (*Musíme se cvičit v trpělivosti! – Gyakorolni kell a türelmet*), *pokračovat – folytat* (*Pokračoval ve vypravování. – Folytatta az elbeszélést.*). Tato slovesa jsou však izolovaná, jejich synonymické řady zakládají jiné větné vzorce. V případě slovesa „cvičit se“ je možné volit maďarský ekvivalent „*gyakorolja magát*“, tj. vyjádřit reflexivitu zvratným zájmenem „*magát*“, a transformovat tak strukturu věty do alternativního VV S_n – mVf – v S_l .

II.2.2.5.2.9.3 S_n – čVf – v S_l ~ S_n – S_{illat} – mVf

Rozdílný lokální sémantický argument se uplatňuje u českých a maďarských ekvivalentních sloves *sevřít – (össze)zár, (össze)szorít, fog* (*Sevřel hlavu v dlaních. – A tenyerébe zárta /fogta/ a fejét.*), *ustálit (se) – állít, (megállapodik)* (*Ustálil ručičku váhy v žádané poloze. – A kívánt állapotba állította a mérleg nyelvét*). Zatímco český komplement v S_l odpovídá na otázku „*kde?*“, maďarský ekvivalentní komplement je ilativní, tj. odpovídá na otázku „*kam?*“. Zatímco v češtině komplementu v S_l alternuje do S_g , v maďarštině je možný pouze ilativní komplement. Větný vzorec je platný i pro část synonymické řady maďarského slovesa *fog (sevřít)*, např. *markol, vesz, ragad*, popř. slovesa *zár (sevřít, zavřít)*, např. *reteszal, rigliz, kulcsol, lakatol, csuk*, jakož i pro některá česká synonyma (např. *stisknout, semknout /se/*).

Tento větný vzorec zakládají i některá česká slovesa s významem ukončení činnosti, a to včetně jejich záporů, např. *přestat, polevit, ustat* (resp. *nepřestat, nepolevit, neustat*). U některých maďarských ekvivalentů těchto sloves je sémantický argument ilativní zachován v prefixu, např. *ustat – abbahagy* (*Neustali ve svém úsilí. – Nem hagyta abba igyekezetüket. Neustává v práci. – Nem hagyja abba a munkát.*), valence je zde ale již akuzativní. Obdobný lokální sémantický argument je zachován v maďarském prefixu *félbe-* ze synonymické řady slovesa *abbahagy* (např. u sloves *félbehagy, félbeszakít*), i u těchto sloves je však dominován především akuzativní komplement, stejně jako u dalších sloves ze synonymické řady (např. *megszakít, szüneteltet, megszüntet*), u kterých už lokální

II. Typy základových větných struktur

sémantický argument schází. Akuzativní komplement je typický i u českých synonymních sloves *skončit*, *nechat* (např. *práci*) oproti *přestat*, *polevit* (*v práci*).

II.2.2.5.2.9.4 S_n – čVf – v S_i ~ S_n – S_i – mVf

Ojedinělý instrumentální komplement je v ekvivalentním maďarském větném vzorci po slovese *uplynout* – (*el*)*telik* s temporálním sémantickým argumentem (*Život mu uplynul v práci*. – *Munkával telt (el) az élete.*).

II.2.2.5.2.10 S_n – čVf – při S_i

Tento VV zakládá jen několik málo sloves z korpusu, přičemž většinou tato slovesa vytvářejí spíše troj- i vícevalenční VV. Byla to slovesa: *pozorovat* – (*meg*)*figyel*; *přistihnout* – *tetten ér*; *udržovat* – *tart*; *usnout* – *elalszik*; *zpozorovat* – (*meg*)*figyel*; *észrevesz*.

II.2.2.5.2.10.1 S_n – čVf – při S_i ~ S_n – S_n *közben* – mVf

Komplement s maďarskou odvozenou postpozicí *közben* (*köz- mezi*, *-ben* – přípona “v”) dominují maďarské ekvivalenty sloves *pozorovat* (*zpozorovat*) – (*meg*)*figyel* a *usnout* – *elalszik*. (*Pozorovat ho při práci* – *Munka közben figyelté. Usnul při řízení*. – *Elaludt vezetés közben.*). Do této skupiny patří též některá verba ze synonymické řady uvedených sloves, např. *sledovat* – *követ*, resp. *usínat*, *dřímat*, *klímat*, *pospávat*, *chrnět*, *chrápat*, *bdít* (antonymum) – *szunyál*, *durmol*, *hajcsizik*, *tentikél*, *szundít*, *szendereg*, *bóbiskol*, *szunnyad*, *csicsikál* aj.

II.2.2.5.2.10.2 Jiné vazby

Za okazionální lze považovat vazby po maďarských ekvivalentech sloves *přistihnout* a *udržovat*, např. ve větách *Přistihnul ho při činu*. – *Tetten érte*. resp. *Udržoval ho při životě*. – *Életben tartotta.*, se superesivní ($S_{\text{superes.}}$) resp. inesivní ($S_{\text{ines.}}$) vazbou.

II.2.2.5.2.11 S_n – čVf – nad S_i

Tento VV zakládá relativně nepočetná skupina sloves z korpusu s četnými synonymy. Jde o slovesa: *dumat* – *töpreng*; *slitovat se* – *megsajnál*; *vládnout* – *uralkodik*; *vyjádřit* – *kifejez*; *vyjadřovat* – *kifejez*; *vynikat* – *kitűnik*; *zamyslet se* – *elgondolkodik*; *zaplakat* – (*fel*)*sír(at)*; *zvítězit* – (*le*)*győz*. Část z nich vyjadřuje

mentální činnost (*dumat, zamyslet se* aj.), u jiných je explicitněji zachován lokální sémantický argument (protiklad nahoře – dole). Prvně jmenovaná skupina verb zakládá ekvivalentní VV:

II.2.2.5.2.11.1 S_n – čVf – *nad* S_i ~ S_n – $S_{superes}$ – mVf

např. *dumat – töpreng (Dumal nad řešením. – A megoldáson töprengett.)*, se synonymy: *přemýšlet, hloubat, rozjímat, přemítat, mudrovat, spekulovat, uvažovat – tűnődik, elmélkedik, meditál, morfondíroz, tépelődik, gondolkodik, gondolkozik, rágódik*.

II.2.2.5.2.11.2 S_n – čVf – *nad* S_i ~ S_n – mVf – – S_n *között (közül)*

Komplement s maďarskou postpozicí *között* (resp. *közül*) – *mezi* (resp. „spomedzi“) je dominován po verbu *vynikat – kitűnik (Vynikal nad všemi ostatními pílí a vytrvalostí. – Kitűnt a többiek között szorgalmával és állhatatosságával.)*. Patří sem též některá slovesa ze synonymické řady, především v maďarských ekvivalentech: *převyšovat – kiválik, kiemelkedik, kiugrik, kimagaslik*, přičemž u maďarských sloves je patrná dominance prefixu *ki-* ~ *vy-* (*ven*).

II.2.2.5.2.11.3 S_n – čVf – *nad* S_i ~ S_n – mVf – S_{ak}

I u tohoto větného vzorce je zřejmý velký potenciál maďarské akuzativní vazby např. po slovesech *zaplakat – (fel)sír(at) (Zaplakala nad svým osudem. – Siratta sorsát.)*, *slítovat se – megsajnál (Slítovat se nad svým šéfem. – Megsajnálta a főnökét.)*, a u několika málo synonym *zanaříkat, zabědovat, truchlit* resp. *smilovat se – megsirat, gyászol*, resp. *sajnál, szán*.

II.2.2.5.2.12 S_n – čVf – *před* S_i

Sloves zakládajících tento větný vzorec bylo v korpusu sice málo, ale mají relativně bohatou synonymickou řadu. Jsou to verba: *hájit se – védekezik; prchat – menekül; stydět se – szégyenkezik; tajit – titkol; uprchnout – megszökik; utéct – elszalad, elszökik, megszökik; utíkat – szökik, szalad; varovat – óv, figyelmeztet; zachránit – megment*.

II. Typy základových větných struktur

Lokální sémantický argument explicitněji zachovávají – a to v obou jazycích – některá pohybová slovesa zpravidla s významem **rychlého ústupu před nějakým nebezpečím**. Tato slovesa vytváří VV:

II.2.2.5.2.12.1 S_n – čVf – před S_i ~ S_n – mVf – S_n . *elől*

Jsou to slovesa *prchat* – *menekül* (*Zločinec prchá policií. – A bűnöző menekül a rendőrség elől.*), *uprchnout* – *megszökik* (*Uprchl před trestem. – Megszökött a büntetés elől.*), *utéct* – *elszalad*, *elszökik*, *megszökik* (*Pes utekl před pánem. – A kutya megszökött a gazdája elől.*), *dále pak* synonyma *prchnout*, *uniknout*, *upláchnout*, *utíkat*, *běžet*, *pádit* – *iszkol*, *inal*, *elmenekül*, *elizskol*, *elinal*, *elszelel*, *elkotródik*, *elfut*, *elpucol*, *elpucol*, *megszökik*, *megfutamodik*, *pucol*, *fut*, *menekül*. U českých sloves je častý prefix *u-*, pro maďarská slovesa je typická předpona *el-* (*od-*). Postpozice *elől* znamená „z místa před“ a je příkladem ucelených řad lokálních postpozic odpovídajících na otázky: *odkud?* – *kde?* – *kam?* (*elől* – z místa před, *előtt* – před – i., *elé* – před – ak.).

Některá česká slovesa z této řady alternují VV S_n – čVf – S_d , např. *Utekl svým pronásledovatelům. – Megszökött üldözői elől.*

II.2.2.5.2.12.2 S_n – čVf – před S_i ~ S_n – mVf – S_n . *ellen* (popř. S_i . *szemben*)

V korpusu bylo jediné sloveso s touto větnou strukturou: *hájit se* – *védekezik* (*Hájit se před nařčením. – Védekezett a rágalom/mal/ ellen /szemben/*), s několika českými synonymy *chránit*, *bránit*, *obhajovat*.

Maďarská synonyma *ellenáll*, *ellenszegül* dominují komplement S_d (význam postpozice *ellen* – *proti* je zachován v homonymní předponě).

II.2.2.5.2.12.3 S_n – čVf – před S_i ~ S_n – mVf – S_{abl} .

Ablativní komplement je u těch sloves, která vyjadřují snahu „ochránit patiens před nebezpečím“ (srovnej též slovesa *bát se*, *střežit se* – *tartózkodik*, *varovat se* – *óvakodik* aj. v II.2.2.1.2 S_n – čVf – S_g ~ S_n – mVf – S_{abl} , např. *varovat* – *óv*, (*Varoval chodce před nebezpečím. – Óvta a gyalogost a veszélytől.*), *zachránit* – *megment* (*Zachránil dítě před utopením. – Megmentette a gyereket a vízbefulladástól.*) Z maďarských synonym slovesa *óv* sem patří většina, jako např. *oltalmaz*, *őriz*, *véd*,

II. Typy základových větných struktur

védelmez, megóv, megoltalmaz, megőriz, megkímél, megvéd aj., z českých pak slovesa *uchovat, zachovat, ochránit, spasit*.

II.2.2.5.2.13 S_n – čVf – za S_i

Ve skupině sloves *dívat se – néz; ohlédnout se – körülnéz, megfordul, utáнанéz; ohlížet se – körülnéz, megfordul; podívat se – megnéz, utáнанéz*, resp. po slovesech ze synonymické řady *koukat se, čumět, civět, zírat, hledět* je dominována vazba **za S_i** . Pokud je ekvivalentní maďarské sloveso bez předpony, pak v maďarském VV je dominována vazba s postpozicí *után* (např. *Díval se za ním. – Csak nézett utána.*), jde tedy o VV S_n – čVf – za S_i ~ S_n – mVf – S_n **után**. Ve většině případů je ale v maďarských slovesech vyjádřen lokální sémantický argument v prefixu slovesa, např. **utánanéz, körülnéz**.

II.2.3. Vzorce s predikáty troj- a vícevalenčními

Subj. – čVf – KOMPL – KOMPL (–)

Tato práce si primárně vytkla cíl podat relativně přehledný systém shodných i rozdílných valenčních pozic ekvivalentních českých a maďarských sloves na bázi konkrétního korpusu, především dominovaných pádů. Jen okrajově se dotýká řady témat, která jsou při studiu valence neopomenutelná, jako je např. pravo- resp. levovalenčnost, detailní analýza sémantických selektivních rysů, větné či infinitní komplementy, problém obligatornosti či fakultativnosti, resp. fakultativnosti či potenciálnosti doplnění aj. Na různých místech se tato práce dotýká rovněž počtu valenčních pozic, spíše však nahodile, v souvislosti s konkrétní analýzou toho kterého slovesa z analyzovaného větného vzorce.

Naším cílem nebyl ani detailnější rozbor problematiky troj- a vícevalenčních vzorců: na mnohá slovesa, která umožňují více valenčních pozic, jsme již upozornili v různých částech této práce. Konstatujme zde, že maďarština nejen umožňuje, ale též hojně používá vícevalenční větné vzorce a obdobně jako v češtině v ní za první komplement považujeme S_{ak} . Objekt v něm má, jak jsme na to již upozornili, V jistém slova smyslu ještě výsadnější postavení, než je tomu v češtině, protože syntakticky je za objekt v maďarštině považován jen předmět přímý, tj. předmět v akuzativu. Výše uvedené větné vzorce též ukázaly, že v maďarštině jsou nejfrekventovanějšími vazbami dativ i instrumentál, stejně jako je maďarština bohatá na adverbialie

II. Typy základových větných struktur

nejrůznějších druhů. I maďarská syntax nabízí velmi pestrou možnost větných struktur, souřadných i podřadných vět, proto jí nečiní žádný problém tvořit ekvivalentní základní větné vzorce, jaké uvádí česká akademická mluvnice, tedy:

Subj. – čVf – KOMPL_{ak} – ADVLoc, Subj. – čVf – KOMPL^{1,2}_{cas-ak},

S_n – čVf – S_d – prep Cas / Sent, S_n – čVf – s S_i – prep Cas / Sent,

S_n – čVf – S_g – prep Cas,

S_n – čVf – S_i / Sent – na S_{ak} / k S_d / za S_i

či vzorce s nesubstantivním komplementem:

S_n – Vf – S_d – Adj_n / Adj_i / jako S,

S_n – Vf – S_{cas} – Adj_i

S_n – Vf – S_{cas} – Adv // jako S_{cas} / Adj_{cas}.

Najít ekvivalenty těchto VV v maďarštině nepostrádá smysl, s vysokou pravděpodobností lze ale tvrdit, že verba v těchto strukturách zachovávají valenční pozice, jež měla v jedno- či dvojvalenčních strukturách. U některých z nich se otevírají i další pozice, které tato slovesa měla v jedno- či dvojvalenčních strukturách potenciálně nebo fakultativně, resp. které jsou doplněny větami či příslovečnými určeními.

Závěrem

Primárním cílem této disertace bylo podat relativně přehledný systém shodných i rozdílných valenčních pozic ekvivalentních českých a maďarských sloves na bázi konkrétního korpusu. Práce tedy nezachycuje – a zachycovat ani nemůže – všechno, co čeština, resp. maďarština jako jazykový systém, *langue*, ve své úplnosti potenciálně umožňují; relativním lpěním na dané databázi se přidržela nejfrekventovanějších sloves a jejich valencí.¹²²

Ukázalo se, že rozdílnost českých a maďarských slovesných vazeb není tak markantní, jak by snad mohl někdo očekávat při porovnání typově i genealogicky tak různých jazyků, jako je flexivní slovanský jazyk a aglutinační jazyk ugrofinský. Otázka, kterou jsme zcela pominuli, je, zda tato skutečnost může mít mimo jiné i areálovou souvislost. Zajímavý by byl například konfrontační výzkum kolokace obou jazyků, porovnání frazémů, idiomů apod., nejlépe na pozadí některého západního (patrně nejraději němčiny) a východního světového jazyka (např. ruštiny).

Ukázalo se dále, že některé gramatické jevy či postupy, jako např. reflexivita slovesa, prefigace sloves apod., mají v obou jazycích shodný či podobný vliv na valenci. Při detailnějších sémantických rozborech českých i maďarských sloves je pak patrné i to, že autoři takových analýz se při určování sémantických selektivních rysů většinou shodují,¹²³ byť se mohou třeba i významně lišit co do jejich počtu. Třebaže složitost zkoumání hloubkových sémantických struktur z hlediska praktického si lze jen obtížně představit na rozsáhlejším korpusu dvou „tak malých jazyků“, jako je čeština a maďarština,¹²⁴ další výzkum by se mohl zaměřit alespoň na porovnání některých konkrétních shodně akceptovaných selektivních sémantických rysů.

Jako relativně explicitněji systematizovatelné rozdíly se ukázaly některé morfoloické a syntaktické vlastnosti češtiny a maďarštiny, vyplývající z jejich

¹²² Otázkou je, zda taková komplexnost existovat vůbec může; Český národní korpus např. obsahuje sloveso *neubál* (z básně Jana Skácela *Píseň o nejbližší vině*), ale neobsahuje např. sloveso, které autor této disertace slyšel při živém rozhovoru hravě a na základě podobných systémových dispozic ad hoc vytvořit: „Ty se nám *uachjojuješ*.“ Takové ojedinělé aktualizace jsme nebrali v potaz ani v tom případě, kdy daná aktualizace slovesa může být známa širší vrstvě uživatelů českého jazyka (jako např. v moravské lidové písni: *Prší déšť, aj rosička padá...*)

¹²³ Např. Komlósy, 1990; Petr, 1987; Svozilová – Prouzová – Jirsová, 1997 aj.

¹²⁴ V odborné literatuře tuto složitost dobře ilustruje zejména práce J. Zsilky, 1975.

rozdílných typologických vlastností (flexe vs. aglutinace, formalizované /gramatikalizované/ sufixy vs. sémantičnost postpozic /popř. relačních přípon/, rozdílné vyjádření posesivity v češtině a maďarštině, levo-resp. pravovalenčnost v závislosti na tzv. S-P-O a S-O-P jazyků, systémové možnosti tvoření slov a jejich hojnost /pro maďarštinu velmi typické/) apod. V zásadě ale lze říct, že ačkoliv částečně lze vystopovat určitou analogii, systematickosti některých jevů v obou jazycích, patrně není schůdné postavit takový systém univerzálních kategorií, na základě kterých bychom mohli vytvořit alespoň relativně standardní valenční kategorie v relaci dvou jazyků. Valenci je tedy nejspíše užitečné chápat lexikologicky, jako kategoriální vlastnost zejména sloves (ale nejen jich).

Autor předkládané disertace přesto během své práce nabyl přesvědčení, že konfrontační studium valence má smysl i do budoucna, ale především ve dvou možných alternativách:

- a) buď je třeba se zaměřit na dílčí problémy, které lze i při individuálním snažení obsáhnout relativně uceleně,
- b) nebo je možné vydat se cestou komplexních analýz rozsáhlého korpusu, ovšem týmově, nejspíše pomocí počítačů, např. na základě korpusu národního jazyka, jaký nabízí Ústav českého národního korpusu a jaký snad bude dříve či později srovnatelně komplexní i v Maďarsku.

Bibliografie

Prameny

- APRESZJAN**, Ju. D. – **PÁLL**, Erna: *Orosz ige – magyar ige. Vonzatok és kapcsolódások 1*, Tankönyvkiadó Budapest 1982
- CONFORTIOVÁ**, Helena: *Seznam nejfrekventovanějších českých sloves s označením vidu, frekvence, rekce a s příklady*, SPN Praha 1991
- Cseh-magyar szótár, Česko-maďarský slovník I-II.*, ČSAV 1960
- ČERMÁK**, František – **HOLUB**, Jan: *Syntagmatika a paradigmatika českého slova I. Valence a kolokabilita*, Univerzita Karlova Praha 1991
- ČERMÁK**, František: *Syntagmatika a paradigmatika českého slova II. Morfologie a tvoření slov*, Univerzita Karlova Praha 1990
- Český národní korpus - SYN2000*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2000. Dostupný z webové stránky: <http://ucnk.ff.cuni.cz>
- Český slovník věcný a synonymický 1-3*, SPN Praha 1969-77
- ELEKFI**, László: *Magyar ragozási szótár Dictionary of Hungarian Inflections*, Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1994
- HEÉ**, Veronika – **HANKÓOVÁ**, Ludmila – **FUTÓ**, István: *Cseh nyelvkönyv*, Tankönyvkiadó, Budapest 1988
- Maďarsko-český slovník, Magyar-cseh szótár I-II*. Akadémiai Kiadó Budapest 1989
- Magyar értelmező kéziszótár I-II.*, Akadémiai Kiadó Budapest 1980
- A magyar nyelv értelmező szótára I-VII.*, Akadémiai Kiadó Budapest 1959-1962
- A magyar nyelv történeti etimológiai szótára*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1967
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Academia, Praha 1978
- Slovník spisovného jazyka českého I-VIII.*, Academia, Praha 1989
- SVOZILOVÁ**, Naďa – **PROUZOVÁ**, Hana – **JIRSOVÁ**, Anna: *Slovesa pro praxi. Valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Academia, Praha 1997

Odborná literatura

- ACKERMAN**, Farrel: *Pronominal Incorporation: The Case of Prefixal Preverbs*. In: *Approaches to Hungarian, Volume Two: Theories and Analyses* (ed. István Kenesei), JATE Szeged, 1987, s. 213-260
- ANTAL**, László: *Szemantikai interpretáció és nyelven kívüli tartalom*. In: *Általános nyelvészeti tanulmányok XI.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1976
- АПРЕСЯН**, Ю. Д.: *Опыт описания значения глаголов по их синтаксическим признакам (типам управления)*. In: *Вопросы языкознания*, 1965 и. 5, s. 55-66

- ARONOFF**, Mark: *Word formation in Generative Grammar* MIT Press, 1976. Cambridge, Massachussets
- BALÁZS**, János: *A tárgy a mondatrészek rendszerében*. In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IX.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1973
- BALÁZS**, János: *Jel és jelölési érték*. In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IV.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1966
- BAUER**, Jaroslav – **GREPL**, Miroslav: *Skladba spisovné češtiny*, SPN 1980
- BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ**, Helena: *Sémantická struktura věty a intence slovesného děje*. In: *SaS 41*, 1980, s. 265-273
- BLASKOVICS**, Josef: *Učebnice maďarštiny, Díl II. Maďarská normativní mluvnice*, SPN Praha 1957
- BRESNAN**, Joan (red.): *The mental Representation of Grammatical Relations*, MIT Press, 1982. Cambridge, Massachussets – London, England
- CSATÓ**, Éva Ágnes: *Tense and Actionality in Hungarian*. In: *Tense Systems in European Languages* (ed. Rolf Thieroff and Joachim Ballweg), Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1994, s. 234-246.
- ČERMÁK**, František: *České prefixy verbální*. In: *Přednášky z XXXII. běhu LŠSS*, Univerzita Karlova, Praha 1992, s. 47-68
- ČERMÁK**, František: *Podstata valence z hlediska lexikologického*. In: *Walencja czasownika a problemy leksykografii dwujęzycznej*, Wrocław 1991, s. 15-40
- DANEŠ**, František – **Hlavsa**, Zdeněk – **KOŘENSKÝ**, Jan se spolupracovníky: *Práce o sémantické struktuře věty (přehled a kritický rozbor)*, Ústav pro jazyk český ČSAV, Praha 1973
- DANEŠ**, František – **Hlavsa**, Zdeněk – **KOŘENSKÝ**, Jan: *Postavení slovesa v struktuře české věty*. In: *Československé přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů* (Varšava 1973), Praha 1973, s. 129-139
- DANEŠ**, František – **Hlavsa**, Zdeněk: *Hierarchizace sémantické struktury věty*. In: *Československé přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů* (Záhřeb 1978), Praha 1978, s. 67-77
- DANEŠ**, František – **Hlavsa**, Zdeněk: *Větné vzorce v češtině*, Praha 1981
- DANEŠ**, František: *Pokus o strukturní analýzu slovesných významů*. In: *SaS 32*, 1971, s. 193-207
- DEZSŐ**, László: *A mondatban tipológiai megközelítése*. In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IX.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 23-63
- DEZSŐ**, László: *A szemantika és a lexikológia néhány kérdése*. In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IV.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1966, s. 31-67
- DEZSŐ**, László: *Elmélet és törvényszerűségek a tipológiában*. In: *Általános nyelvészeti tanulmányok XII.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1978, s. 29-59
- DOKULIL**, M.: *Slovenský příspěvek k sémantice a syntaxi slovesa*. In: *SaS 11*, 1948-49, s. 68-78
- ELEKFI**, László: *Közlésemélet, grammatika, aktuális mondattagolás*. In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IX.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 65-85

- ELEKFI, László:** *Magyar szavak ragozási paradigmái és a ragozási szótár.* In: Műhelymunkák a nyelvészet és társtudományai köréből, IV. sz., 1988 augusztus, MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, s. 41-70
- FILLMORE, Ch.:** *The Case for Case.* In: *Universals in Linguistic theory*, (ed. E. Bach, R. T. Harms, New York, 1968, s. 3-96
- FÜLEI-SZÁNTÓ, Endre:** *A szerkezeti-műveleti grammatika.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IX.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 87-121
- FÜREDI, Mihály:** *Adalékok a magyar aktívum és passzívum leírásához esetgrammatikai keretben.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok XI.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1976, s. 93-113
- FÜREDI, Mihály:** *Alanykutatás és passzívum-tipológia.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok XII.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1978, s. 107-120
- FÜREDI, Mihály:** *Hadrovics, László: A funkcionális magyar mondatan alapjai.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IX.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 189-195
- GOŁĄB, Zbigniew – HEINZ, Adam – POLAŃSKI, Kazimierz:** *Słownik terminologii językoznawczej*, Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa 1968
- GRUBER, Jeffrey S.:** *Lexical Structures in Syntax and Semantics*, North Holland Publishing Company, 1976. Amsterdam – New York – Oxford)
- H. MOLNÁR, Ilona:** *A vonzat és jelentés kérdéséhez.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IV.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1966, s. 157-165
- H. MOLNÁR, Ilona:** *A vonzat problémái és a nyelv közlési funkciója.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IX.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 123-146
- HADROVICS, László:** *Magyar történeti jelentéstan (Rendszeres gyakorlati szókincsvizsgálat)*, Akadémiai Kiadó Budapest 1992
- CHOMSKY, Noam:** *Mondattani szerkezetek*, Nyelv és elme, Osiris-Századvég, Budapest 1995
- CHOMSKY, Noam:** *Syntaktické struktury*, Academia Praha, 1966
- JACKENDOFF, Ray S.:** *Semantics and Cognition*, MIT Press, 1983. Cambridge, Massachusetts
- JIRSOVÁ, A.:** *Prefixace sloves a slovesná vazba*, NŘ, 62, 1979, s. 1-7
- KÁROLY, Sándor:** *A lexikológiai egységek fejezete a generatív grammatikában.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IV.*, Akadémiai Kiadó, Bp. 1966, s. 91-104
- KIEFER, Ferenc:** *A jelentésemélet formalizálásáról.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IV.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1966, s. 105-155
- KIEFER, Ferenc:** *A magyar főnév eserek.* In: *Magyar Nyelv* 83, s. 481-486
- KOMLÓSY, András:** *Fókuszban az igék (separatum)*, Akadémiai Kiadó Budapest, s. 171-182
- KOMLÓSY, András:** *Megjegyzések Zsilka János válaszához.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IX.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 223-224
- KOMLÓSY, András:** *Régensek és vonzatok*, Szeged, 1990
- KOMLÓSY, András:** *Zsilka János: Nyelvi rendszer és valóság.* In: *Általános nyelvészeti tanulmányok IX.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 196-209

- A mai magyar nyelv rendszere, Leíró nyelvtan I-II.* (Szerk. Tompa József), Akadémiai Kiadó Budapest 1961
- NOVÁK, Pavel:** *Nad dílem profesora Vladimíra Skaličky.* In: SaS 40, 1979, s. 345-349
- NYÍRI J., Kristóf:** *Szemantika nélkül.* In: Általános nyelvészeti tanulmányok VII., Akadémiai Kiadó, Budapest 1970, s. 189-205
- PETR, Jan (red):** *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví,* Academia, Praha 1986
- PETR, Jan (red):** *Mluvnice češtiny (3) Skladba,* Academia, Praha 1987
- RÁCZ, Endre:** *Megjegyzések Hadrovics Lászlónak "A funkcionális magyar mondattan alapjai" című művéről.* In: Általános nyelvészeti tanulmányok IX., Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 147-163
- SELKIRK, Elisabeth:** *The Syntax of Words,* MIT Press, 1982. Cambridge, Massachusetts
- SGALL, Petr:** *K obecným otázkám sémantiky věty.* In: SaS 37, 1976, s. 184-194
- SGALL, Petr:** *Generativní popis jazyka a česká deklinace,* Praha 1967
- SKALIČKA, Vladimír:** *K maďarské gramatice.* In: Lingvistické čítanky III., Typologie (sestavil: Bohumil Palek), SPN, Praha 1981, s. 5-48
- SKALIČKA, Vladimír:** *Typ češtiny.* In: Lingvistické čítanky III., Typologie (sestavil: Bohumil Palek), SPN, Praha 1981, s. 55-108
- SKALIČKA, Vladimír:** *Zur ungarischen Grammatik.* Praha 1935
- Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan,* Budapest, Akadémiai Kiadó 1992
- ŠMILAUER, Vladimír:** *Nauka o českém jazyku,* SPN, Praha 1972
- TOMPA, József (red.):** *A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan I.-II.,* Akadémiai Kiadó, Budapest 1961
- TESNIÈRE, Lucien:** *Eléments de syntaxe structurale,* Paris 1959
- TRNKA, Bohumil:** *Kapitoly z funkční jazykovědy, Studies in functional linguistics,* Acta Universitatis Carolinae, Philologica, Monographia CIII-1988, Univerzita Karlova, Praha 1990
- ZAENEN, Annie (red.):** *Subjects and Other Subjects, Proceedings of the Harvard Conference on the Representation of Grammatical Relations December 1981,* Indiana University Linguistics Club, 1982. Bloomington, Indiana
- ZSILKA, János:** *A jelentés szerkezete, A jelentés-mozgás egysége,* Akadémiai Kiadó Budapest, 1975
- ZSILKA, János:** *A nyelv szerves-, hipotetikus, és homoszintattikái síkja (a generatív grammatika kritikája).* In: Általános nyelvészeti tanulmányok IX., Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 165-187
- ZSILKA, János:** *Nyelvi rendszer – "kernel".* In: Általános nyelvészeti tanulmányok IV., Akadémiai Kiadó, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966, s. 213-222
- ZSILKA, János:** *Válasz. Komlósy András – Zsilka János Nyelvi rendszer és valóság c. dolgozatához.* In: Általános nyelvészeti tanulmányok IX., Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, s. 217-221

Seznam zkratek a znaků

abl.	–	ablativ
adess.	–	adessivus
adj.	–	adjektivum
ADVLoc	–	adverbium lokální
ADVQual	–	adverbium kvality
ak.	–	akuzativ
allat.	–	allativus
cas.	–	casus (pád)
caus. final.	–	causalis–finalis
čVf	–	české verbum finitum
d.	–	dativ
delat.	–	delativus
elat.	–	elativus
event.	–	eventuálně
g.	–	genitiv
GVV	–	gramatický větný vzorec
illat.	–	illativus
imp.	–	imperfektum
ines.	–	inessivus
i.	–	instrumentál
intr.	–	intransitivní
l.	–	lokál
maď.	–	maďarský
mVf	–	maďarské verbum finitum
n	–	neutrum
n.	–	nominativ
pl.	–	plurál
pos. příp.	–	posesivní přípona
pozn.	–	poznámka pod čarou
pref.	–	prefix
refl.	–	reflexivní
rel. příp.	–	relační přípona
slov.	–	sloveso
s.	–	strana
S.	–	suplement
sg.	–	singulár
Subj.	–	subjekt
subl.	–	sublativus
superes.	–	superessivus

Seznam zkratek a znaků

SVV	–	sémantický větný vzorec
term.	–	terminativus
tr.	–	tranzitivní
tr.– fac.	–	translativus – factivus
verb.	–	verbum
Vf	–	verbum finitum
vhova	–	valahova (někam – neurč. zájmeno)
vki	–	valaki (někdo – neurč. zájmeno)
vmi	–	valami (něco – neurč. zájmeno)
VV	–	větný vzorec
/	–	a, anebo
⇔	–	antonymum
~	–	ekvivalence, ekvivalentní
*	–	neexistující, agramatická věta, zpravidla u doslovných překladů

Ukázka z česko-maďarského valenčního slovníku

Níže uvedené ukázky z databáze slovesných valencí, uspořádané jako jedna z možností potencionálního česko-maďarského valenčního slovníku, jsou sestaveny tak, aby v jednotlivých příkladech prezentovaly ty gramatické kategorie slovesa, které na valenci mají vliv.

V **1. příkladě** má maďarské sloveso tranzitivní i intranzitivní realizaci; tranzitivní realizace je v idiomu. Obdobnou valenci mají synonymické řady obou verb, českého i maďarského slovesa.

bát se

refl. tant.

intr.

fél

nerefl.

intr.

tr. (4.)

1. S_n – čVf

Bojím se.

S_n – mVf.

Félek.

2. S_n – čVf – S_g.

Bojí se psů.

S_n – mVf – S_{abl}.

Fél a kutyáktól.

3. S_n – čVf – Inf.

Bál se pohnout.

S_n – mVf – Inf.

Félt megmozdulni.

4. Idiom: S_n – čVf – S_g.

Bál se Boha.

S_n – mVf – S_{ak}.

Féli az Istent.

~ *strachovat se, obávat se, děsit se*

~ *retteg, tart, szorong, irtózik*

Ve 2. **příkladě** může být v maďarštině patiens inkorповán do slovesa, jako nástroj i jako objekt a tato gramaticko-syntaktická struktura je v běžné mluvě obvykle upřednostněna před dvojvalenčním ZVV. Zpravidla je dána možnost inkorporace patiensu u celé řady hyponym, např. hudebního nástroje, hry apod.

hrát

játszik

nerefl.

refl.

tr.

intr.

tr.

1. S_n. – čVf – na S_{ak}.

S_n. – mVf

S_n. – mVf – S_{superes}.

Rád hraji na housle.

Szívesen hegedűzöm.

Szívesen játszom hegedűn.

2. S_n. – čVf – S_{ak}.

S_n. – mVf

S_n. – mVf – S_{ak}.

Hráli šachy.

Sakkoztak

Sakkot játszottak.

Deriváty hyponym:

~ klavír, trubka, varhany, buben etc.

~ zongorázik

trombitázik, orgonázik, dobol etc.

~ mariáš, žolíky, fotbal, tenis etc.

~ ultizik, römizik, futbalozik, teniszizik etc.

3. příklad ukazuje především specifickou možnost maďarštiny vytvářet slovesné deriváty z některých postpozic a otevírat tak valenční pozice jiné.

obejít se

a) boldogul

b) megvan

c) nélkülöz

refl.

a) pseudorefl

intr.

a), b) intr.

c) tr.

pref.

a), c) bez pref.

b) pref.

slov. derivát

a) adj. derivát

b) slov. derivát

c) derivát

z postpozice **nélkül**

1. S_n – čVf – bez S_g.

S_n – mVf – S_n. nélkül

Obejdu se bez tvé pomoci.

Boldogulok a segítséged nélkül.

Megvagyok a segítséged nélkül.

2. S_n – čVf – bez S_g.

S_n – mVf – S_{ak}.

Neobejdu se bez slovníku.

Nem nélkülözhetem a szótárt.

Na 4. příkladu vidíme, jak dva různé maďarské ekvivalenty „též“ českého slovesa se shodnými valenčními pozicemi „dokládají“ homonymii českého verba.

působit

a) szerez

b) hat

1. $S_n - \check{c}Vf - S_d - S_{ak}$.

$S_n - S_{ak} - mVf - S_d$.

Působil nám radost.

Örömet szerzett nekünk.

2. $S_n - \check{c}Vf - S_i - na S_{ak}$.

$S_n - S_i - mVf - S_{subl}$.

Působil dobrým příkladem na žáky

Jó példával hatott a diákokra.

5. příklad dokládá reflexivizaci sloves v maďarštině a v češtině a její vlivy na valenci v obou jazycích.

šetřit (si)

a) gyűjt

b) takarékoskodik

c) kímél

tr.

a), c) tr.

šetřit si – refl.

b) refl.

1. $S_n - \check{c}Vf - S_{ak} - aby Sent$

$S_n - mVf - S_{ak} - hogy (aby) Sent$

Šetřil peníze, aby mohl cestovat.

Gyűjtötte a pénzt, hogy utazhasson.

2. $S_n - \check{c}Vf - S_i$.

$S_n - mVf - S_i$.

Šetřil elektrickou energií.

Takarékoskodott a villanyárammal.

3. $S_n - \check{c}Vf - S_{ak}$.

$S_n - mVf - S_{ak}$.

Šetří si oči.

Kíméli a szemét.

Konečně **6. příklad** ilustruje nejen bohatost valencí významově „chudých“ sloves, ale i specifickou roli maďarských posesivních sufixů (především v roli posesivního dativu).

stát se

a) válik

b) lesz

c) történik

1. $S_n - \check{c}Vf - S_i$

$S_n - S_{tr.-fac.} - mVf /a/$

$S_n - S_n - mVf /b/$

Stal se vedoucím podniku.

A vállalat vezetőjévé vált.

A vállalat vezetője lett.

2. $\check{c}Vf_{3.sg. n} - S_n$

$S_n - mVf$

Stalo se neštěstí.

Szerencsétlenség történt.

3. $\check{c}Vf_{3.sg. n} - S_d - S_{ak}$

$S_{pos.příp.} - mVf$

Stalo se vám něco?

Valami baja történt?

Obsah

ÚVODEM.....	1
I. K METODOLOGII	2
I.1 O DATABÁZI	2
I.1.1 Reprezentativnost databáze	2
I.1.2 O programu zpracování	3
I.1.2.1 Struktura jednotlivých záznamů	3
I.2. EKVIVALENCE	4
I.2.1 „Typologie sémantiky“	5
I.3 K DEFINICI VALENCE	6
I.3.1 Tesnièreovo a Sechehayeho přirovnání	7
I.4. UŽITÁ TERMINOLOGIE	8
I.5 CÍL PRÁCE	8
I.6. ČLENĚNÍ JEDNOTLIVÝCH KAPITOL	9
II. TYPY ZÁKLADOVÝCH VĚTNÝCH STRUKTUR	10
II.0 VŠEOBECNÉ GRAMATICKÉ ROZDÍLY MEZI ČEŠTINOU A MAĎARŠTINOU	10
II.0.1 O pádovém systému maďarštiny obecně	10
II.0.1.1 Relační přípony	11
II.1 VZORCE BEZ SUBJEKTU	13
II.1.1 Vzorce s bezvalenčními predikáty	13
II.1.1.0 Základní syntaktická dvojice a valence	13
II.1.1.1 Typ $\check{c}Vf_{3sg,n} \sim mVf_{3sg}$	13
II.1.1.1.1 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - mVf - S_n$	14
II.1.1.1.2 Okazionální a frazeologické vazby	15
II.1.1.1.3 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} \sim mVf_{3.pl}$	15
II.1.1.1.4 Jiný úzus	16
II.1.2 Vzorce s valenčními predikáty	16
II.1.2.0 Dominantní větné vzorce	16
II.1.2.1 Vzorce s jednovalenčními predikáty	16
II.1.2.1.0 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_{cas.} \sim mVf - S_{rel.příp.}$	16
II.1.2.1.1 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_d$	17
II.1.2.1.1.1 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_d \sim mVf_{3.sg} - S_{pos.příp.}$	17
II.1.2.1.1.2 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_d \sim mVf_{3.sg} - S_d - S_n$	17
II.1.2.1.2 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_{ak.}$	17
II.1.2.1.2.1 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_{ak.} \sim (S_n) - mVf_{refl.}$	17
II.1.2.1.2.2 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_{ak.} \sim S_{ak.} - mVf$	17
II.1.2.1.2.3 Okazionální a frazeologické vazby	17
II.1.2.1.3 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - prep S / Sent$	18
II.1.2.1.3.1 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - prep S / Sent \sim S_n - mVf$	18
II.1.2.1.3.2 Nahodilé resp. lexikální vazby	18
II.1.2.1.3.3 Další nahodilé resp. lexikální vazby	18
II.1.2.1.4. $\check{c}Vf_{3.sg,n} - ADVLoc \sim mVf - S_n$	19
II.1.2.2 Vzorce s dvojevalenčními predikáty (Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_1 - S_2$)	19
II.1.2.2.1 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_{ak.} - ADVLoc \sim S_g - mVf - S_{pos.příp.}$	19
II.1.2.2.2 Typ $\check{c}Vf_{3.sg,n} - S_d - S_g \sim maď. VV se subj.$	20

II.1.2.2.3 Typ čVf _{3. sg. n} – S _d – prep S / Sent ~ ~ maď. VV se subj.	20
II.1.2.2.4 čVf _{3. sg. n} – S _d – ADVLoc ~ S _g – mVf – S _{pos. příp.}	21
II.1.2.2.5 Typ čVf _{3. sg. n} – S _d – ADVQual ~ maď. VV se subj.	21
II.1.2.2.6. Typ čVf _{3. sg. n} – S _d – aby Sent ~ maď. VV se subj.	21
II.1.2.2.7. čVf _{3. sg. n} – ADVLoc – S _i ~ S _n – mVf – S _{abl.}	21
II.2. VZORCE SE SUBJEKTEM	22
II.2.1. Vzorce s jednovalenčími predikáty (Subj. – čVf ~ Subj. – mVf)	22
II.2.1.1. S _n – čVf ~ S _n – mVf	22
II.2.1.1.1 Slovesa reflexivní	23
II.2.1.1.2 Slovesa nereflexivní	27
II.2.2. Vzorce s predikáty dvojevalenčími Subj. – čVf – KOMPL	32
II.2.2.1. S _n – čVf – S _g	33
II.2.2.1.1 S _n – čVf – S _g ~ S _n – mVf – S _{ak.}	33
II.2.2.1.2 S _n – čVf – S _g ~ S _n – mVf – S _{abl.}	34
II.2.2.1.3 S _n – čVf – S _g ~ S _n – mVf – S _{subl.}	35
II.2.2.1.4 S _n – čVf – S _g ~ S _n – mVf – S _i	35
II.2.2.1.5 S _n – čVf – S _g ~ S _n – mVf – S _{ilat.}	35
II.2.2.1.6 S _n – čVf – S _g ~ S _n – mVf – S _{iness.}	36
II.2.2.1.7 Vazby jiné	36
II.2.2.2. S _n – čVf – S _d	36
II.2.2.2.0 Nález v korpusu	36
II.2.2.2.1 S _n – čVf – S _d ~ S _n – mVf – S _{d.}	37
II.2.2.2.2 S _n – čVf – S _d ~ S _n – mVf – S _{ak.}	39
II.2.2.2.3 Maďarská slovesa s prefixem <i>neki-</i>	39
II.2.2.3. S _n – čVf – S _{ak.}	40
II.2.2.3.1 S _n – čVf – S _{ak.} ~ S _n – S _{ak.} – mVf	40
II.2.2.3.1.1 Slovesa vyjadřující statickou situaci	42
II.2.2.3.1.2 Slovesa vyjadřující akční procesy	42
II.2.2.3.1.3 Slovesa vyjadřující neakční procesy	44
II.2.2.3.1.4 Slovesa s významem akčního mutačního děje	44
II.2.2.3.1.5 Slovesa s významem neakčního mutačního děje	46
II.2.2.3.2 Rozdílné vazby	46
II.2.2.3.2.1 souvýskyt agentu a patientu	47
II.2.2.3.2.2 vyjádření vlastnictví posesivní konstrukcí	47
II.2.2.3.2.3 Inverzní postup	47
II.2.2.4. S _n – čVf – S _i	49
II.2.2.4.1 S _n – čVf – S _i ~ S _n – mVf – S _i	49
II.2.2.4.1.1 nástroj, materiál, prostředníka (či partnera) a prostředek činnosti	50
II.2.2.4.1.2 slovesa akční, nemutační	50
II.2.2.4.1.3 slovesa jiná	51
II.2.2.4.2 S _n – čVf – S _i ~ S _n – mVf – S _{ak.}	51
II.2.2.4.3 S _n – čVf – S _i ~ S _n – mVf – S _{ines.}	51
II.2.2.4.4 S _n – čVf – S _i ~ S _n – mVf – S _{d.}	52
II.2.2.4.5 S _n – čVf – S _i ~ S _n – mVf – S _{superes.}	52
II.2.2.4.6 S _n – čVf – S _i ~ S _n – mVf – S _{abl.}	53
II.2.2.4.7 Jiné vazby	53
II.2.2.5. Vzorce s předložkovým pádem S _n – Vf – prep Cas	53
II.2.2.5.1 Předložkové pády s nelokálním významem	54
II.2.2.5.1.1 S _n – čVf – <i>bez</i> S _g ~ S _n – mVf – S _n <i>nélkül</i>	54
II.2.2.5.1.2 S _n – čVf – <i>podle</i> S _g ~ S _n – S _n <i>szerint</i> – mVf	55
II.2.2.5.1.3 S _n – čVf – <i>proti</i> S _d ~ S _n – mVf – S _n <i>ellen</i>	56
II.2.2.5.1.4 S _n – čVf – <i>kvůli</i> S _d ~ S _n – mVf – S _n <i>miatt</i>	56
II.2.2.5.1.5 S _n – čVf – <i>o</i> S _{ak.}	57
II.2.2.5.1.5.1 S _n – čVf – <i>o</i> S _{ak.} ~ S _n – mVf – S _{caus. final.}	57
II.2.2.5.1.5.2 S _n – čVf – <i>o</i> S _{ak.} ~ S _n – mVf – S _i	58
II.2.2.5.1.5.3 S _n – čVf – <i>o</i> S _{ak.} ~ S _n – mVf – S _n <i>vhova</i>	58
II.2.2.5.1.5.4 S _n – čVf – <i>o</i> S _{ak.} ~ S _n – mVf – S _{superes.}	59

II.2.2.5.1.5.5	$S_n - \check{c}Vf - o S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{abl}$	59
II.2.2.5.1.5.6	$S_n - \check{c}Vf - o S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{delat}$	59
II.2.2.5.1.5.7	$S_n - \check{c}Vf - o S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{ak}$	60
II.2.2.5.1.5.8	Okazionální vazby	60
II.2.2.5.1.6	$S_n - \check{c}Vf - pro S_{ak} \sim S_n - S_{caus. final.} - mVf$	61
II.2.2.5.1.7	$S_n - \check{c}Vf - za S_{ak}$	62
II.2.2.5.1.7.1	$S_n - \check{c}Vf - za S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{caus. final.}$	62
II.2.2.5.1.7.2	$S_n - \check{c}Vf - za S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{ak}$	63
II.2.2.5.1.7.3	Jiné vazby	63
II.2.2.5.1.8	$S_n - \check{c}Vf - o S_i$	63
II.2.2.5.1.8.1	$S_n - \check{c}Vf - o S_i \sim S_n - S_{delat} - mVf$	64
II.2.2.5.1.8.2	$S_n - \check{c}Vf - o S_i \sim S_n - S_{superes.} - mVf$	64
II.2.2.5.1.8.3	$S_n - \check{c}Vf - o S_i \sim S_n - mVf - S_{ines.}$	64
II.2.2.5.1.8.4	$S_n - \check{c}Vf - o S_i \sim S_n - mVf - S_{ak}$	64
II.2.2.5.1.8.5	Jiné vazby	65
II.2.2.5.1.9	$S_n - \check{c}Vf - s S_i$	65
II.2.2.5.1.9.1	$S_n - \check{c}Vf - s S_i \sim S_n - mVf - S_i$	66
II.2.2.5.1.9.2	Jiné vazby	66
II.2.2.5.2	Předložkové pády s převážně lokálním významem	67
II.2.2.5.2.0	Pohybová slovesa a systém maďarských morfologických prostředků pro vyjádření lokálních významů	67
II.2.2.5.2.1	$S_n - \check{c}Vf - do S_g$	69
II.2.2.5.2.1.1	$S_n - \check{c}Vf - do S_g \sim S_n - mVf - S_{illat.}$	70
II.2.2.5.2.1.2	$S_n - \check{c}Vf - do S_g \sim S_n - mVf - S_{term.}$	71
II.2.2.5.2.1.3	$S_n - \check{c}Vf - do S_g \sim S_n - mVf - S_{subl.}$	71
II.2.2.5.2.1.4	$S_n - \check{c}Vf - do S_g \sim S_n - mVf - S_{ak}$	71
II.2.2.5.2.1.5	Jiné vazby	71
II.2.2.5.2.2	$S_n - \check{c}Vf - od S_g$	72
II.2.2.5.2.3	$S_n - \check{c}Vf - z S_g$	72
II.2.2.5.2.3.1	$S_n - \check{c}Vf - z S_g \sim S_n - mVf - S_{elat.}$	73
II.2.2.5.2.3.2	Jiné vazby	73
II.2.2.5.2.4	$S_n - \check{c}Vf - k S_d$	73
II.2.2.5.2.4.1	$S_n - \check{c}Vf - k S_d \sim S_n - mVf - S_{allat.}$	74
II.2.2.5.2.4.2	$S_n - \check{c}Vf - k S_d \sim S_n - S_{subl.} - mVf$	74
II.2.2.5.2.4.3	Jiné vazby	75
II.2.2.5.2.5	$S_n - \check{c}Vf - na S_{ak}$	75
II.2.2.5.2.5.1	$S_n - \check{c}Vf - na S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{subl.}$	76
II.2.2.5.2.5.2	$S_n - \check{c}Vf - na S_{ak} \sim S_n - S_{superes.} - mVf$	77
II.2.2.5.2.5.3	$S_n - \check{c}Vf - na S_{ak} \sim S_n - mVf - S_d$	77
II.2.2.5.2.5.4	$S_n - \check{c}Vf - na S_{ak} \sim S_n - S_{illat.} - mVf$	78
II.2.2.5.2.5.5	$S_n - \check{c}Vf - na S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{ak}$	78
II.2.2.5.2.5.6	$S_n - \check{c}Vf - na S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{allat.}$	78
II.2.2.5.2.5.7	$S_n - \check{c}Vf - na S_{ak} \sim S_n - S_{ines.} - mVf$	79
II.2.2.5.2.5.8	Jiné vazby	79
II.2.2.5.2.6	$S_n - \check{c}Vf - v S_{ak}$	79
II.2.2.5.2.6.1	$S_n - \check{c}Vf - v S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{subl.}$	79
II.2.2.5.2.6.2	$S_n - \check{c}Vf - v S_{ak} \sim S_n - S_{tr.-fac.} - mVf$	80
II.2.2.5.2.6.3	$S_n - \check{c}Vf - v S_{ak} \sim S_n - mVf - S_{ines.}$	80
II.2.2.5.2.6.4	Jiné vazby	80
II.2.2.5.2.7	$S_n - \check{c}Vf - na S_i$	81
II.2.2.5.2.7.1	$S_n - \check{c}Vf - na S_i \sim S_n - mVf - S_{ines.}$	81
II.2.2.5.2.7.2	Jiné vazby	81
II.2.2.5.2.8	$S_n - \check{c}Vf - po S_i$	82
II.2.2.5.2.9	$S_n - \check{c}Vf - v S_i$	83
II.2.2.5.2.9.1	$S_n - \check{c}Vf - v S_i \sim S_n - mVf - S_{ines.}$	84
II.2.2.5.2.9.2	$S_n - \check{c}Vf - v S_i \sim S_n - mVf - S_{ak}$	84
II.2.2.5.2.9.3	$S_n - \check{c}Vf - v S_i \sim S_n - S_{illat.} - mVf$	84
II.2.2.5.2.9.4	$S_n - \check{c}Vf - v S_i \sim S_n - S_i - mVf$	85
II.2.2.5.2.10	$S_n - \check{c}Vf - při S_i$	85
II.2.2.5.2.10.1	$S_n - \check{c}Vf - při S_i \sim S_n - S_n - kőzben - mVf$	85
II.2.2.5.2.10.2	Jiné vazby	85
II.2.2.5.2.11	$S_n - \check{c}Vf - nad S_i$	85

Obsah

II.2.2.5.2.11.1 S_n – čVf – nad S_i ~ S_n – $S_{superes}$ – mVf	86
II.2.2.5.2.11.2 S_n – čVf – nad S_i ~ S_n – mVf – – S_n között (közül)	86
II.2.2.5.2.11.3 S_n – čVf – nad S_i ~ S_n – mVf – S_{ak}	86
II.2.2.5.2.12 S_n – čVf – před S_i	86
II.2.2.5.2.12.1 S_n – čVf – před S_i ~ S_n – mVf – S_n elől	87
II.2.2.5.2.12.2 S_n – čVf – před S_i ~ S_n – mVf – S_n ellen (popř. S_i szemben)	87
II.2.2.5.2.12.3 S_n – čVf – před S_i ~ S_n – mVf – S_{abl}	87
II.2.2.5.2.13 S_n – čVf – za S_i	88
II.2.3 Vzorce s predikáty troj- a vícevalenčními	88
ZÁVĚREM	90
BIBLIOGRAFIE	92
PRAMENY	92
ODBORNÁ LITERATURA	92
SEZNAM ZKRATEK A ZNAKŮ	96
UKÁZKA Z ČESKO-MAĎARSKÉHO VALENČNÍHO SLOVNÍKU	98
OBSAH	103